

(Örebros församlingar granskade.doc)

Örebros församlingar granskade

*En debatt- och studiebok om utvecklingen i kyrka och
samhälle 1960-2000*

**Örebro 2005
Björn Svärd**

Örebros församlingar granskade

En debatt- och studiebok om utvecklingen i kyrka och samhälle 1960-2000

Inledning	3
1 Staden med de många församlingarna	4
2 Örebros frikyrkor 1960-2000	4
3 Kyrkogången i Örebros kyrkoförsamlingar 1960-2000	14
4 Opinionsbildarnas seger	17
5 Den kristna sångens och musikens funktioner	20
6 Inskolning modell Örebro	27
7 Omsorgens riktningar	32
8 I välfärdssamhällets tjänst	35
9 Fakta om ekumeniken i Örebro	41
10 Värdegrunden förenar och splittrar	46
11 Definitionernas vittnesbörd	49
12 Invandringen och kyrkorna	52
13 Syrianerna i Örebro	56
14 Den sexuella revolutionen	59
15 Lennart Lundström, Mats Hermansson och de lokala massmedia	62
16 Nutidshistoria skriven av en av aktörerna	65
Förkortningar	68

Inledning

Jag ringde till Jan Lindhé, pastor i Citykyrkan i Örebro. Honom kommer man inte förbi om man vill veta mera om den radikala frikyrklighetens utveckling i Örebro från 1970-talet och framåt. På min fråga om bakgrunden till Citykyrkans framväxt, svarade han: Vi ser inte bakåt utan framåt. Därför har vi inte tagit oss tid att skriva någon historia.

Jag förstår honom så väl. Inriktningen framåt tar all kraft i anspråk. Ändå är minnet bra att ha även när man har siktet inställt på framtiden. Därför är det nyttigt med god historieskrivning. För mig är god historieskrivning korrekt återgivna fakta och sedan en rimlig tolkning av fakta. ”Rimlig” tolkning säger jag, inte ”riktig”, därför att jag inte tror på att det finns en enda rätt förståelse av det som skett. Det finns här i livet många sätt att se på saker och ting.

I den här boken där jag granskar Örebros kyrkor från 1960-2000 har jag samlat fakta men framför allt tolkar jag. Dessutom har jag synpunkter, kritiserar och kommer med förslag. Det är inte bara nutidshistoria jag försökt skriva utan jag lockar dessutom till debatt. För att läsaren så tydligt som möjligt skall veta var jag själv står, har jag redovisat mina grundvärderingar i ett slutkapitel.

Detta mitt arbete om kyrkorna i Örebro är ett förstlingsarbete, skrivet av en som själv varit med i händelsernas mitt. Sista ordet är långtifrån sagt. Turerna kring denna bok är många. Ytterst har jag skrivit för att jag tycker som Jan Lindhé. Det är framtiden som är avgörande. Det är alltså för framtidens skull som jag tagit till orda.

Björn Svärd

1 Staden med de många församlingarna

Örebro är en stad med osedvanligt många kristna församlingar. Praktiskt taget hela den svenska samfundskartan är representerad och det med livskraftiga församlingsbildningar. På grund av församlingarnas mängd och styrka blir ett studium av kyrkolivets utveckling i just Örebro av speciellt intresse. Tendenser och utvecklingslinjer blir tydligare avläsbara än om vi hade att göra med religiösa rörelser av blott marginell betydelse för samhällsbilden. Det är därför något angeläget jag företar mig när jag i fortsättningen skall beskriva kyrkolivets omvandling i Örebro under perioden 1960-2000.

Tillåt mig för klarhetens skull inleda med ett antal fakta. Örebro, residensstad i Örebro län, var tidigare en skostad. Numera har staden ett blandat näringsliv med offentlig förvaltning. Den är ett frikyrkligt centrum med de flesta samfunden representerade. Evangeliska frikyrkan har en stark ställning med sju församlingar och med en teologisk högskola placerad i Örebro (Örebro missionsskola). Invånarantalet i själva staden var direkt efter andra världskriget 60 000. Fram till 1980-talet skedde en kraftig expansion. 1980 var invånarantalet uppe i 80000. Därefter har befolkningsutvecklingen gått långsammare. Vid sekelskiftet bodde drygt 90 000 personer i tätorten Örebro.

Svenska kyrkans församlingar heter Nikolai, Olaus Petri, Almby, Adolfsberg, Mosjö, Täby, Långbro och Mikael. *Katolska kyrkan* är representerad med en församling, S:t Eskils katolska församling. Den *Ryska ortodoxa kyrkan* liksom den *Serbisk ortodoxa kyrkan* har filialverksamhet i Örebro. Den *Syrisk ortodoxa kyrkan* är uppdelade i två församlingar.

Frikyrkoförsamlingarna i Örebro utgör vid millennieskiftet en imponerande rad; Pingstkyrkan Elim (P), Kristet center (TR), Citykyrkan (fristående) Baptistförsamlingen Filadelfia (EFK), Baptistförsamlingen Immanuel (EFK), Adolfsbergs baptistförsamling Korskyrkan (EFK), Bricke-bergskyrkans församling (EFK), Smyrnaförsamlingen Mellringekyrkan (EFK), Mötesplatsen (EFK), Varberga kristna gemenskap (EFK) Örebro första baptistförsamling Betel (SB), Örebro norra baptistförsamling Betania (SB), Vasakyrkans missionsförsamling (SMK), Hagakyrkans missionsförsamling (SMK), Betlehemskyrkans missionsförsamling (SMK), Örebro metodistförsamling (MK), Frälsningsarmén (FA), Svenska Frälsningsarmén (SvFA), Församlingen Vineyard (V), Adventistförsamlingen (A)

2 Örebros frikyrkor 1960-2000

Staden växer, välfärden ökar och samlevnaden ändras

Det byggdes som aldrig förr i Örebro från femtiotalet och framåt. Det började med Stjärnhusen i början på femtiotalet, sedan följde det ena bostadsområdet efter det andra. Först omkring 1980 var byggboomen definitivt över.

Byggnationen var till allt annat också en del av välfärdssamhällets framväxt. Trånga, osunda bostäder byttes ut mot rymligare med toalett, badrum kyl och frys liksom med tillgång till tvättstuga. Bostadsområdena Stjärnhusen och Baronbackarna blev riksberömda, Stjärnhusen

för att varje bostad hade maximalt ljusinsläpp i varje rum, Baronbackarna för sina experimentlägenheter som inte tillät något rum att bli obrukat finrum.

Trots allt var TV:ns intåg i örebroarnas hem på sextioalet av jämförelsevis marginell betydelse. Mer än detta påverkade familjens omdaning. Både man och hustru förutsattes från sextioalet och framåt arbeta utanför hemmet. Allt fler gick också ut i arbetslivet. Detta innebar utbyggd kommunal barnomsorg. Men Örebro kommun nöjde sig inte med att ta hand om de små barnen. Man hade dessutom ambitionen att sörja för ungdomars fritid. Ungdomsgårdar byggdes och togs i bruk i de nya bostadsområdena. Kommunens utgifter för sektorn fritid fyrtiodubblades från 1960 till 1985. På motsvarande sätt byggdes omsorgen om de gamla ut. En gynnsam ekonomisk konjunktur bidrog till utvecklingen liksom en offensiv hållning från kommunens sida under det socialdemokratiska kommunalrådet Harald Aronssons ledning. Örebro lånade friskt på sextioalet. Man räknade med kontinuerlig tillväxt i Örebro.

Standardökningen under sextioalet är odiskutabel. Odiskutabelt är också att kommunens omsorg om sina medborgare blev större och att klasskillnader utjämnades. Kommunens välfärd omslöt örebroaren från vaggan till graven. Flera av de funktioner som skötts privat och på frivillig grund, ibland i frikyrkornas regi, blev överflödiggjorda. Kommunen hade, för att spetsa till det, fått drag av kyrka.

I Örebro som i andra delar av landet öppnade utvecklingen också för annat än större bostäder och mera pengar att spendera. Den sexuella revolutionen kulminerade. Det sexuella samlivet ansågs inte längre enbart höra äktenskapet till. Man kunde ligga med varandra för vänskaps skull. Aborterna tilltog och synen på dessa aborter liberaliserades allt efter som tiden gick. Skilsmässostatistiken steg i höjden. Under sista delen av sextioalet sjönk andelen par som gifte sig med nästan hälften, så inte bara i Örebro utan i hela landet. Samboende utan äktenskap ersatte på många håll äktenskapen och med samboendet följde samlevnadsformer som var mindre fasta än tidigare. Stiftelsen Hyresbostäder i Örebro tvingades av utvecklingen att slopa kravet på intyg om lysning till äktenskap för att hyra ut lägenhet. 20-24-åringarna banade väg för den nya samlevnadsformen.

Internationellt gick det en vänstervåg genom det västerländska samhället. 1968 års franska studentrevolt var trots allt mer ett symptom än utlösande faktor i denna utveckling.

Kristendomskritiken tog ny fart på femtio- och sextiotalen. Ledande svenska kulturpersonligheter och skolmän stod i spetsen för angreppet. Statskyrkan måste bort, skolan sekulariseras, kristendomen förvandlas till en privatsak.

Det som skedde i och med sexuell revolution och familjelivets försvagning var till allt annat också angrepp på något som tillhörde själva kärnan i frikyrklig etisk idealbildning. Familjen och äktenskapet såg man av hävd inom frikyrkligheten som själva grundvalen i samhället. Alla familjeupplösande tendenser hade man ända från frikyrklighetens begynnelse bekämpat. I det stycket var man ense med statskyrka och präster.

Frikyrkligheten håller ställningarna

Frikyrkligheten i Örebro håller trots alla dessa omvälvningar ställningarna. Visserligen har andelen frikyrkliga sjunkit. Nästan nio procent av örebroarna var 1940 frikyrkliga medan siffran 1970 sjunkit till drygt 5 för att sedan öka något. 1980 var närmare 7 procent av Örebros invånare medlem av någon frikyrka. Även under de sista tjugu åren av seklet står frikyrkorna oförändrat starka. Frågan är hur de kunde göra det, kanske framför allt hur frikyrkligheten

påverkades av allt det nya. Klarast ser vi om vi betraktar utvecklingen först från 1960 till 1980 och sedan från 1980 till 2000.

Frikyrkorna i Örebro 1960 – 1980

Det fanns församlingar som märkbart försvagades medlemsmässigt under tjuguarperioden 1960-1980. Ingen av dem dock så allvarligt att dess ställning som församling hotades. Bakåt gick Betel (SB), d v s Örebros första baptistförsamling liksom metodisterna och Betlehemskyrkans missionsförsamling (SMK). Även EFS missionsförening backade märkbart. Övriga höll ställningarna eller t o m ökade sina medlemstal. Att Adolfsbergs baptistförsamling (EFK) fick ett betydligt ökat antal medlemmar är naturligt på grund av inflyttningen i Adolfsberg. Mer anmärkningsvärt är att stadens pingstförsamling stärktes liksom Vasakyrkans missionsförsamling (SMK).

Låt oss något se på dessa församlingars verksamhet och göra det med viss utblick. Vi börjar med Vasakyrkan. Vasakyrkan växte sig starkare under framför allt sjuttioalet. 1973 var toppåret. Då hade Vasakyrkan sitt högsta medlemstal någonsin, 683 medlemmar. Åldersstrukturen var också gynnsam. Många medlemmar i Vasakyrkan var i sina bästa år och det fyllde på underifrån med ständigt nya medlemmar. Av hävd har Vasakyrkans missionsförsamling haft ett starkt barn- och ungdomsarbete som rekryteringsbas.

Mest påfallande var att studenter, särskilt från socialhögskolan i Örebro, sökte sig till Vasa under denna tid av karismatisk väckelse. Studenterna var inga passiva medlemmar. De bildade tillsammans med andra en rad bönegrupper. Samtidigt gjorde de sociala insatser särskilt bland de mest utsatta. Kort uttryckt, i Vasa kombinerades karismatisk väckelse med social insats.

Den karismatiska rörelsen var inte isolerad till Vasa. Den var ett tidens tecken. När Vasa, tillsammans med Filadelfia (EFK), i samarrangemang med Olaus Petri församling (Sv k) lovsjäng, bad och manade gudstjänstförsamlingen att komma fram till Jesus, var detta tidstypiskt. Inte bara i Olaus Petri kyrka utan också i Katarina kyrka i Stockholm liksom på andra platser i landet manades församlingen fram till kyrkans altaron för att där möta Jesus.

Socialt engagemang och politiska vänstersympatier kombinerades hos många av ungdomarna. Även äldre drogs med. Flera av församlingsmedlemmarna i Vasa, liksom för övrigt också i andra församlingar, skaffade sig vänner och skyddslingar bland utslagna och särlingar. Det är också under den här tiden man anordnar alternativt julfirande för ensamma. 1969 startade RIA sitt arbete för alkoholister på Änggatan.

Naturligtvis hör detta sociala och politiska engagemang samman med den allmänna vänstervågen. Ett omvänt samband råder som jag ser det mellan samhällets allmänna sekularisering och den karismatiska rörelsen. Den karismatiska rörelsen skall förstås som en reaktion mot det västerländska samhällets sekularisering. De båda kristna riksmötena Uppsala 1968 och Göteborg 1972 hade påtaglig betydelse som pådrivare både till karismatisk väckelse och till socialt engagemang.

Även pingstvännerna i Örebro hade vind i seglen och växande medlemstal. Under sextioalet nådde man genom radioprogrammet ”Ungdomens kväll” ut över hela landet med sitt budskap. Pingstkyrkan blev en samlingsplats för långt fler än pingstvännen. Pingstvännerna var frimodiga i sin förkunnelse. Omvändelse, tro dop, andedop och helbrägdagörelse förkunnades entydigt och så enkelt att var och en kunde förstå innebörden. Varenda enskild pingstvän, lärd

som olärd, visste att skilja andedop från vattendop. Väckelsemöten på söndagskvällarna var vanliga. Helbrägdagörelsemöten förekom.

Vitaliteten demonstrerades när Örebro fick sina nya bostadsområden. Pingstvännerna ordnade regelbundet stadsdelsmöten på onsdagar och torsdagar. Så småningom förvandlades stadsdelsmötena till böneringar. Pingstvännernas söndagsskolor fanns överallt i staden.

Nu var inte pingstvännerna ensamma i sina försök att nå ut. Svenska kyrkan hade sin distriktsverksamhet och även de övriga frikyrkorna sträckte sig utåt. En samlad kristenhet bestående av representanter från Frikyrkorådet, Örebro kristna ungdomsråd liksom från Örebro kyrkliga samfällighet försökte 1968 nå uppgörelser med kommunen om kyrkliga och frikyrkliga etableringar i de olika bostadsområdena. Man visste också besked om hur man sinsemellan ville dela upp ansvaret.

Framför allt genom den karismatiska rörelsen hade gränslinjerna mellan de olika kyrkorna börjat uppluckras. Tiden hade blivit mogen för samarbete på mer organiserad nivå. Örebro evangeliska predikant förbund hade ända från seklets början varit organ för ekumeniken. Nu bildades 1970 Örebro kristna samarbetsråd. Ekumeniken var inte längre enbart en pastorsfråga, den hade blivit en församlingarnas angelägenhet.

Trots detta bestod fortfarande de gamla frikyrkliga strukturerna obrutna. Medlemskap i en baptistförsamling förutsatte fortfarande troendedop och det var fortfarande självklart att man skulle tillhöra sitt eget samfunds församling. De ekumeniska samlingsarna i de olika bostadsområdena ledde aldrig till nya församlingsbildningar. Moderförsamlingarna behöll sitt grepp.

Frikyrkorna i Örebro 1980 – 2000

Man kan notera tillbakagång för vissa av Örebros frikyrkor under perioden 1980-2000. 1982 gick Frälsningsarméns andra kår samman med första kåren. Egen livskraft saknades i den andra kåren. Redan i slutet av 1970-talet hade ett antal soldater lämnat Frälsningsarméns första kår för att gå in i mera karismatiska sammanhang. Frälsningsarmén byggde nytt år 1984. Trots den nytändning som ett nybygge innebär kan man notera medlemsmässig tillbakagång. Metodisterna har under perioden gått så mycket tillbaka att dess existens snart är hotad.

Vasakyrkans missionsförsamling (SMK), som under föregående tjugouårsperiod haft en god utveckling, delades 1986. Framför allt yngre medlemmar gick över till den nybildade Hagakyrkans missionsförsamling (SMK) som etablerat sig i det nybyggda bostadsområdet Västhaga. Räknas Vasa och Haga samman blir det ändå medlemsförlust under 1990-talet. Delningen, som skedde efter uppelitande debatt, var inte lyckad för Vasas del. Vasakyrkan fick en betänkligt hög medelålder i sin medlemsstock och barn- och ungdomsarbetet har nära nog försvunnit. Även Betlehems kyrkan (SMK) består till stor del av äldre medlemmar. Medlemstalet är dessutom i sjunkande under perioden. EFS missionsförening fick 1984 ny kyrka i Sörby och är numera samarbetskyrka med Alby församling (SvK). Gudstjänstbesökarnas antal har ökat i samband med den nya kyrkan. Medlemmarnas antal har dock minskat.

De två baptistförsamlingarna, Örebro första baptistförsamling Betel (SB) och Örebro norra baptistförsamling, Betania (SB) ökar tillsammanstaget trots att Betania gått tillbaka. Det är mestadels äldre medlemmar i Betania medan Betel är väl sammansatt åldersmässigt. Betel har 1990-talet markant ökat sitt medlemstal. Vid millennieskiftet var den största gruppen medlemmar i Betel mellan tjugu och trettio år gamla.

Pingstvännerna tycks ha stagnerat. Fortfarande år 2000 hade man visserligen tusen medlemmar, men utåktiviteten har klart minskat. Väckelsemöten annonseras numera sällan i Pingstkyrkan. Den mötesformen har tydligen haft sin tid.

Evangeliska frikyrkans församlingar i Örebro har däremot gått framåt. Visserligen har Adolfsbergs baptistförsamling försvagats, men Immanuelskyrkan har kontinuerligt från mitten av sextiotalet stadigt blivit starkare och tillhör vid millennieskiftet stadens stora frikyrkor med sina 727 medlemmar år 2000. Åldersfördelningen i Immanuel är mycket gynnsam. Gynnsamt är läget också för Mellringekyrkan (HF), som i och med samfundssammanslagning år 1997 kommit att tillhöra Evangeliska frikyrkans gemenskap. Ungdomsinslaget i denna församling är vid millennieskiftet stort. Filadelfia (EFK), Örebromissionens moderförsamling i landet har visserligen förlorat medlemmar, men nedgången, åtminstone den vid mitten av nittiotalet, tycks ha varit av tillfällig karaktär. Det sjunkande medlemstalet måste bland annat ses mot bakgrund av att Filadelfia varit en av rekryteringsbaserna för den 1992 bildade församlingen ”Mötesplatsen”. 1982 släppte man på motsvarande sätt från sig medlemmar till en stadsdelsförsamling i Vivalla. Denna församlingsbildning upphörde emellertid år 1989. Man måste se att dessa två ”uttåg” som negativt påverkade Filadelfias medlemssiffror var led i medveten församlingsstrategi. De skedde med moderförsamlingens välsignelse.

Sionförsamlingen (EFK) är sedan 1983 samlokaliserad med Missionsskolan i den samma år färdigställda Brickebergskyrkan. Denna församling exemplifierar genom sitt sätt att arbeta de allt vanligare försöken i svensk frikyrklighet att fungera både som traditionella friförsamlingar och som stadsdelskyrkor.

Örebro missionsskola (EFK), grundad 1908 blev 1993 statligt erkänd högskola. Där utbildas pastorer, missionärer och fritidsledare, och i samarbete med högskolan i Örebro anordnas kurser i religion för lärare. Skolan har under perioden fått allt mer av akademisk prägel samtidigt som den försöker bibehålla sitt väckelsearv. Missionsskolan har med sina kvalificerade lärare stor betydelse för den teologiska reflexionen inte bara internt. Dess inverkan märks tydligt i Örebro.

Till detta kommer att det under perioden bildats flera nya församlingar. Mindre omfång fick den år 1995 bildade Vineyardförsamlingen, medan däremot den av trosrörelsen inspirerade Kristet center med samma tillkomstår, har växt sig starkare. År 2003 har Kristet center hela 400 mycket aktiva medlemmar. I samma anda, dock ej i anslutning till trosrörelsen, verkar den år 1986 grundade församlingen Ordet. För att inte förväxlas med en av Trosrörelsens församlingar kallar sig denna församling från år 1998 för Citykyrkan. Medelåldern i denna församling är under fyrtio år. För att fullständiga bilden av frikyrkoförsamlingar i Örebro skall nämnas att Svenska Frälsningsarmén är etablerad i Örebro. Den har ett fåtal medlemmar. Även adventisterna verkar i staden. Deras kyrka, Adventkyrkan har omkring hundra medlemmar.

Ekumenik och trosrörelse

Kyrka och frikyrka samarbetade på bred front inför det stora kristna riksmötet i Örebro år 1989 (Ö 89). Körerna från Örebros kyrkor och frikyrkor samövade flitigt och med entusiasm. Praktiskt arbete i mängd utfördes av frivilliga krafter. Mötets höjdpunkt ansågs av många örebroare vara en gemensam nattvardsgång på Eyravallen. Gemensamma nattvardsgångar arrangerades också lokalt i Örebro från 1987 och sedan ett antal år framåt. Man samlades en somardag om året i Stadsparken i Örebro för denna gemensamma gudstjänst som av många tol-

kades som tecken på att en förpliktande gemenskap höll på att växa fram. Men det blev föga av den gemenskapen. Det var som om luften gick ur den ekumeniska rörelsen i Örebro när riksmötet väl var över. Riksmötet blev en isolerad företeelse. Det var andra krafter i rörelse än de som riksmöte och gemensamma nattvardsgångar försökte frammana.

Den karismatiska rörelsen i Örebro var under sjuttioalet stark. Ändå var man därmed inte vid vägs ände. Det tyckte åtminstone inte ett antal frikyrkokristna i Örebro. De väntade på mer och ville nå längre. De trodde att Gud hade speciella planer för Örebro och bad Gud om besked. Trosrörelsen som bröt igenom i början av åttiotalet blev för dem svaret. En grupp frälsningssoldater hade blivit gripna av tro på Guds kraft och förmåga. De försökte i sin kår få gehör för sina planer och idéer De ansågs rucka på Frälsningsarméns grundvalar och uteslöts därför. Dessa uteslutna bildade 1979-1980 en husförsamling, "Blod och eld". Örebro fria församling, ursprungligen en Maranataförsamling som inledde sin verksamhet på femtiotalet, knöts till Trosrörelsen under mitten av åttiotalet. Församlingen tog sig i samband med detta namnet Chrisma. Även i Filadelfia rörde det sig. Pastorn i Filadelfia, Sven Nilsson, "väntade på Herren" och han lät hela sin församling vänta. Församlingen blev oroad, alla orkade inte vänta längre utan ville att allt skulle bli vid det gamla.

1985 fann Sven Nilsson att det inte var i Filadelfiaförsamlingen han skulle söka Herrens vägar utan på annat håll. Sven Nilsson lämnade sin tjänst som pastor och föreståndare för Filadelfia och orienterade sig mot Trosrörelsen. I Västernärke bildades på Sven Nilssons initiativ 1991 Västanås bönecenter. 1995 vände Sven Nilsson åter till Örebro och bildade tillsammans med den ovan anförda församlingen Chrisma, som nu fått namnet "Nytt Liv", Kristet center. 1995 hade den nybildade församlingen 220 medlemmar, många av dem från Filadelfia. Men medlemmarna från Filadelfia vände snart tillbaka till sin hemförsamling och Kristet center återläts. Men snart började Kristet center åter växa. År 2003 har man som sagt 400 medlemmar. Medelåldern i församlingen var år 2000 40 år. Kristet center slog sig ursprungligen ner på öster i Örebro men flyttade år 2001 till Grenadjärstaden där man skaffat sig rymliga lokaler för sin verksamhet.

Husförsamlingen "Blod och eld" fick också en fortsättning. Under åttiotalet blev dess ledare Jan Lindhé medlem och äldste i Sionförsamlingen för att sedan 1986 vandra vidare och bilda ny församling, Ordet. 1998 fick denna fristående församling namnet Citykyrkan.

Örebro kristna samarbetsråds (ÖKS) hantering av församlingen Vineyards år 1995 insända ansökan om medlemskap i ÖKS får illustrera det ekumeniska stämmingsläget vid mitten av nittiotalet. Flera av kyrkoförsamlingarna var benägna att avslå ansökan och det rådde tveksamhet även från frikyrkligt håll. Sverige kristna råd (SKR) konsulterades som förordade att man skulle dröja med att ta in i den nya församlingen. Efter hård debatt välkomnades emellertid Vineyard i den ekumeniska gemenskapen.

Orsaken till tveksamheten var främst motstånd mot Trosrörelsen eller som man vid den tiden hellre sade, Livets ord. Svenska kyrkans präster och förtroendevalda öste sin galla över den nya rörelsen och det gjorde också många frikyrkokristna från de äldre frikyrkosamfundet. Trosrörelsen sågs som en avart av kristen tro med dess demonisering av tillvaron och dess försök att förbinda tro med hälsa och synd med sjukdom. Att infoga någon av Trosrörelsens församlingar i ÖKS var otänkbart. Då skulle Samarbetsrådet spricka. På grund av Vineyards karismatiska framtoning sammanblandades Vineyard med Trosrörelsen. Dessutom ansågs Vineyard som självständig rörelse i Örebro förvärpa den kristna splittringen i staden. Vineyard hade av Örebro kristna samarbetsråd, innan de begärt medlemskap i rådet, bett om välsignelse

över sin församlingsbildning men ej fått någon. Samarbetsrådets ledning föreslog Vineyard att sluta sig till någon befintlig församling och med denna som bas föra ut Vineyards speciella budskap. I slutändan fick som sagt Vineyard sitt medlemskap i Samarbetsrådet. Det fanns inga sakliga skäl att hålla dem utanför ansåg en majoritet av Örebro kristna samarbetsråds medlemsförsamlingar.

Trosrörelsens ledarskap

Det går inte att kort och entydigt beskriva vad det var som kännetecknade de nya av Trosrörelsen påverkade församlingarna. Om man tar det mycket enkelt kan man säga att rörelserna var lika pingstförsamlingar i sitt eruptiva skede. Det fanns dock betydande skillnader. Jag nöjer mig med att nämna en, betoningen på ett starkt ledarskap, koncentrerat på "one shephard". Att förena den enskildes inflytande med ledarens auktoritet är ett problem inte bara i kyrkor utan också i ett demokratiskt uppbyggt samhälle. I Örebros nygrundade församlingar blev problemet extra tydligt.

Samförstånd och tudelning

Den negativa inställningen till Trosrörelsen mildrades under de sista åren av nittioalet. Kontakter började knytas mellan framför allt pastorerna inom Evangeliska frikyrkan och de pastorer som stod utanför Örebro kristna samarbetsråds gemenskap. Banden har blivit allt starkare. Man upplevde vid millennieskiftet att tiden mognat för djupare samarbete. Samtidigt markerade pastorer från Evangeliska frikyrkans håll avstånd från kyrkor av vilket slag det vara må som blivit allt för mycket anpassade till ett sekulariserat samhälle.

En tendens till markerad tudelning av frikyrkörörelsen i Örebro hade börjat urskiljas de allra sista åren före millennieskiftet och sedan dess bara blivit tydligare. Å ena sidan har vi församlingar tillhöriga de gamla samfundet som fortfarande skarpt tar avstånd från Trosrörelsens kristendomstolkning. Å den andra har vi de församlingar som, i och med att Trosrörelsen fått några år på nacken och de flesta överdrifterna slipats av, känner samhörighet med den fromhetstyp som Trosrörelsen representerar. Låt mig ge några exempel på vad man kunnat iakttaga som stöder det påståendet.

Studenter åt två håll

Från mitten av nittioalet har de församlingar i Örebro som är tillhöriga Evangeliska frikyrkan eller Svenska baptistsamfundet öppet medlemskap. Det betyder att man kan tillhöra dessa församlingar enbart på bekännelse. Förutsättning är ej längre trosdop. Orsaken till förändringen är mångfacetterad. Bland annat har nya synsätt på dopet vunnit hemortsrätt inte minst bland församlingarnas pastorer. Så långt som till att erkänna att dop av barn är ett fullvärdigt dop har man dock vanligtvis ej gått. Därtill är klassiska baptistiska synsätt för djupt rotade såväl bland pastorer som bland församlingsmedlemmar.

De öppna medlemskapen har gjort att de frikyrkliga studenterna som flyttar till Örebro fritt kan välja vilken kyrka de vill tillhöra. Det visar sig att de studenter som är förankrade i de gamla frikyrkosamfundet fram till millennieskiftet i huvudsak valt att bli medlemmar i Betel. De mera karismatiskt orienterade har föredragit någon av evangeliska frikyrkans församlingar, ofta Mellringekyrkan. Studenterna vet mycket väl att skilja den ena trosriktningen från den andra och de känner till att skillnaderna är betydande.

Synen på samboende

När seden att först bo ihop innan man gifter sig, alternativt bo ihop utan att gifta sig, bröt igenom under andra hälften av sextioalet kände frikyrkörörelsen i gemen främlingskap. Denna

sed svor mot egen moralisk kodex. Från åttiotalet och framåt har emellertid motståndet uppluckrats. Numera väcker det ingen öppen invändning när ungdomar tillhörande de äldre frikyrkosamfunden flyttar ihop utan att ännu vara gifta. Det är fortfarande otänkbart att göra så om man tillhör den moraliskt konservativa Trosrörelsen och det ses inte med blida ögon om man tillhör någon av Evangeliska frikyrkans församlingar.

Anpassning alternativt distans

Detta med en förändrad samlevnadspraxis och anpassning till allmänna samhällsmönster gäller inte enbart synen på samboende. Skilsmässorna har exempelvis tilltagit inte bara i allmänhet utan även bland frikyrkornas medlemmar. I långa stycken lever de frikyrkokristna som alla andra Örebroare. Man klär sig som alla andra och man betar sig som flertalet. Utvecklingen är dock som vi sett inte entydig. En grupp frikyrkliga anpassar sig visserligen, men den andra distanserar sig på bestämda punkter.

Som jag ser det har vi å ena sidan de frikyrkliga som i stort delar den värdegrund som är allmän i Sverige. Man ställer i stort upp på de grundläggande ideal som bär upp samhällsbygget. Det betyder inte att man slutat att hävda den kristna trons unika betydelse, men man gör det inom en ram och inom en föreställningsvärld som stämmer överens med vad som allmänt anses aktningsvärt. Demokrati, solidaritet, social välfärd är ord med god klang i dessa frikyrkliga kretsar. Man är beredd att ställa upp när man märker hur onda krafter hotar att riva ner det som byggts upp. Samhället å sin sida tar med tacksamhet emot den utsträckta handen.

Det blev nämligen inte riktigt som man tänkte sig i Örebro på sextiotalet. Expansionen stannade under sjuttiotalet upp i samband med skokris och allmän nedgång. Först på åttiotalet tog utvecklingen fart igen men den resulterade inte i mer än blygsam tillväxt. Kommunen fick inte de skatteinkomster den förväntade. Det blev ont om pengar. Kommunen tvingades spara för att klara sina åligganden. Politikerna insåg att man inte ensam kunde klara välfärdsbygget. Resurserna räckte inte till. Åter efterfrågades frivillig hjälp, även kyrkornas.

Samhällstillvända församlingar som solidariskt ställer upp för att värna välfärden väcker därför allmän respekt i Örebro. Samtidigt är det just bland sådana församlingar som man har svårigheter att hålla sina ställningar. Medlemsantalet viker i de äldre frikyrkosamfunden, entusiasmen svalnar, man har svårt att rekrytera ungdomar. För att församlingar av de äldre samfundens typ skall utvecklas, krävs enligt min erfarenhet att de socialt betingade förutsättningarna för friförsamlingsgemenskap fungerar ytterst väl. Vad jag menar med detta skall jag beröra i slutdelen av detta kapitel.

Å den andra sidan har vi, om vi hårdrar det hela, församlingar som tenderar att se församlingen som ett alternativ i ett gudsfrånvänt samhälle. Medvetet om än ej högljutt ser man sig i långa stycken som en samhällets motrörelse. Det är ej av en slump som just Kristet center och Ordet bildat friskolor, ej av en tillfällighet som just flera av Evangeliska frikyrkans församlingar inrättat daghem. Innerst inne ställer man sig inte bakom det moderna sekulära samhället. Dessa mera profilerade rörelser har haft tydlig framgång i Örebro under perioden 1980-2000. Men man har också betydande svårigheter att brottas med, något som framtiden kommer att utvisa. För att uttrycka det kort får man svårt att få karta och verklighet att stämma överens.

Vad kan man lära av dessa iakttagelser? Tillåt mig begränsa mig till att på några punkter koppla historiken till svensk frikyrklig identitet.

Gränsen församling värld inte genombruten

Det finns inget i min historik som tyder på att frikyrkligheten i Örebro varit trolös sitt ursprung. De frikyrkliga är stolta över sitt väckelsearv och man förutsätter fortfarande, om än på sina håll modifierat och nedtonat, att församlingens skall bestå av omvända, personligt bekännande kristna. Gränsen församling – värld är inte genombruten. Av gammalt har man framför allt i de äldre frikyrkosamfundet betonat att stat och kyrka måste leva tydligt åtskilda. Så ser man det förmodligen fortfarande bland de principiellt frikyrkliga i Örebro.

Denna hållning kan i den ena extremen innebära att man på frikyrkligt håll betraktar sig som ett på frivillig grund organiserat, vällovt, nyttigt ja t o m nödvändigt komplement i det goda demokratiskt uppbyggda samhället. Så har jag tolkat de äldre samfundens i Örebro inställning. I den andra extremen betraktar sig församlingsmedlemmarna som till Gud överlåtna människor som på bibelns grund lever på ett alternativt sätt i ett gudsfrånvänt samhälle. Tydligast blir detta i kretsar som påverkats av Trosrörelsen. Vanligtvis ligger synsättet någonstans mittemellan dessa båda extremer. De flesta frikyrkokristna vill ett av kristna värderingar präglad samhälle där det inte finns vattentäta skott mellan församling och samhälle. Det betyder att de frikyrkliga, trots att man iakttar åtskillnad mellan församling och värld, ändå ser att de båda storheterna har beröringspunkter. Man är villig att tillsammans med samhällets goda krafter sluta upp bakom en kollektiv idealbildning med demokrati, människovärde och annat som samlande värden.

Trosförsamlingsprincipen

Församlingen är de personligt troendes gemenskap, så är alltså fortfarande grundkonceptet. Numerär tillbakagång under slutet av 1900-talet har dock på sina håll fött nya tankegångar som luckrar upp den klassiskt frikyrkliga trosförsamlingsprincipen. Till församlingen räknar man hos vissa frikyrkliga även dem som nås av församlingens verksamhet, inte enbart de matriförda medlemmarna. Detta sätt att se och räkna förekommer även i Örebro, dock i marginell omfattning.

Frågan är emellertid om inte detta vidgade församlingsbegrepp har framtiden för sig, åtminstone i vissa av Örebros frikyrkor. Som jag ser det behöver man i så fall ändra utgångspunkt i sitt sätt att tänka över församlingen. Man skulle tvingas överge den hittillsvarande, från artonhundratalsväckelsen ärvda grundidén att försöka formera sina församlingar som ”nytestamentliga församlingar”. I stället skulle man låta Jesus och hans lärjungar bli utgångspunkten. Lärjungarna kallades av Jesus till lärjungaskap och de kom som de var utan speciella troskvalifikationer. Jesu kallelse var det avgörande. I gemenskapen med Jesus blev de så småningom till apostlar. Överför man detta till nutiden bli inte tron själva förutsättningen för församlingstillhörigheten utan att man accepterat kallelsen att få vara med. Tron blir liksom trons tillväxt normalt en följd inte en förutsättning.

I Mikael's församling (SvK), där jag själv under en rad av år, närmare bestämt från 1977 till 2003 varit kyrkoherde, har vi praktiserat detta på kallelsen vilande församlingstänkande. Detta har resulterat i en församlingsbildning med drag av både folkkyrka och frikyrka. Folkkyrkans öppenhet har kombinerats med frikyrkans trosgemenskap. Församlingen har, när allt fungerat som det skall, blivit en trons växtplats. Energiskt har vi odlat detta växtplatstänkande drivna som vi varit av tanken att församlingen i framtiden kanske är den enda trons växtplats som finns. Vi lever som bekant ett samhälle där kristen identitet är undanröjd som självklar grundförutsättning i alla offentliga sammanhang. Varken skola eller kulturliv står längre i den

kristna trons tjänst. Demokrati kan vara en plattform och en gemensam utgångspunkt kring vilken alla kan enas, men inte längre kristen tro.

En socialt fungerade församling

En av förutsättningarna för att en frikyrkoförsamling skall äga bestånd är att den inte enbart är religiöst utan även socialt fungerande. Det duger inte att tillhöra en församling där man aldrig blir sedd eller där man saknar stöd. Tvärtom har man rätt att i en gemenskapsbildning av den typ som frikyrkorna i Örebro representerar, förvänta att i församlingen kunna få väsentliga sociala och intellektuella behov tillfredsställda. I församlingen behöver finnas en tillräckligt stor grupp människor att dela gemenskap med. Värderingsskillnaderna mellan församlingsmedlemmarna får ej vara för stora. Intressegemenskap inom församlingen är en fördel. Församlingen måste vidare ge mer än den kräver. Att den i och för sig skall kräva något av sina medlemmar är en självklarhet. Vi har ju att göra med en församlingstyp där det mesta beror av frivilliga insatser. Idealt är att församlingen är komplett, dvs har medlemmar från alla samhällsskikt, är åldersmässigt brett sammansatt, har proportionerna män - kvinnor jämt fördelade.

En förutsättning för en frikyrkoförsamling är vidare att den äger mötesplatser varifrån människor utifrån kan närma sig församlingen utan att genast stötas bort av för dem udda synsätt och främmande beteende. Ett närmare iakttagande av sådana mötesplatser ger ofta upplysningar om en församlings reella funktion i samhälle och närmiljö. Någon form av uttalad eller outtalad växtplatsteologi enligt ovan är alltså oundviklig även i en sk troendeförsamling av sedvanligt märke.

Jag har i historiken inte närmare belyst dessa egentligen självklara fakta om församlingarnas sociala funktion. Dock finns antydningar. Åldersfördelningen i de olika församlingarna säger en del, liksom flyttningsströmmarna. Otvivelsaktigt är det så att den starka och hittills obrutna frikyrkligheten i Örebro i allmänhet verkat socialt stabiliserande i staden. Dock är även social protest skönjbar, särskilt i de mera radikala frikyrkorna. De kristna friskolorna liksom de av kyrkorna drivna daghemmen har jag i historiken tolkat som värn mot tidens otro. Jag förstår betoningen på ett starkt ledarskap inom Trosrörelsen som försök att leva som bibeln lär men också som tecken på en reserverad hållning mot demokratiprincipens hegemoni i vårt land. Detta betyder dock inte att man inom dessa kyrkor på något sätt vänder sig mot att Sverige skall styras demokratiskt.

De religiöst betingade förutsättningarna

Tron är central i Örebros frikyrkor. Tron hör enligt det frikyrkliga väckelsekonceptet samman med omvändelse (överlåtelse). Omvändelsen och tron skall i sin tur leda till bekännelse. I kondenserad form kan denna bekännelse uttryckas i följande satser; *Gud är alltings mening och mål. Frälsningen beror av Kristi förlåtelse och upprättelse. Det kristna livet är ett liv i Andens kraft.*

Frikyrkokristna som inte tyckt att den egna församlingen nog radikalt hållit fast vid sin grundläggande bekännelse eller upplevs sakna Andens kraft har flyttat över till andra församlingar med tydligare profil. Vice versa har församlingar med hög profil och tydlig andlig framtoning mist medlemmar till församlingar av mera traditionellt slag. Exempel på detta har givits ovan. Tilläggas bör att även Svenska kyrkans församlingar ingår som alternativ i dessa flyttningsrörelser. Tyvärr har jag inte haft tillfälle att närmare dokumentera och analysera flyttningsrörel-

serna. Klart står emellertid att kyrkorna i Örebro fungerar som ett informellt nätverk av församlingar. Örebroare som kommit i beröring med stadens församlingsliv har ofta haft kontakt med mer än en församling. Denna interaktion församlingar emellan sker helt utanför den organiserade ekumenikens ramar. Skall man gå till botten med denna problematik handlar det också om rörelser ut ur etablerad religiös gemenskap respektive in i sådan. Som jag ser det borde det gå relativt smärtfritt att ta sig ut ur religiös gemenskap, typ Svenska kyrkans respektive de traditionella frikyrkornas. Relativt odramatiskt också om man bortser från de sociala aspekterna att ta sig in i dessa gemenskaper. Det är det ju ungefär samma värdegrund på de båda sidorna om ”staketet”. Mer dramatiskt lär det vara att ta sig in i eller ut ur gemenskapen i en radikal frikyrka.

Bibeln betraktas som den högsta auktoriteten i samtliga frikyrkoförsamlingar i Örebro. Vissa församlingar driver tesen att hela bibeln är direkt inspirerad av Gud och därför ett i alla stycken ofelbart Guds ord. Bibeln är Guds ord, den innehåller inte Guds ord, så sägs i retoriken från Trosrörelsens håll. Trots detta finns det ingen frikyrkoförsamling som lever som den lär. Man läser genomgående bibeln dogmatiskt, d v s man låter en bestämd tolkningstradition vägleda vid förståelsen av ordet. Församlingarna är alltså i detta stycke lika, häri inkluderande även Svenska kyrkans församlingar. Detta sagt utifrån egen erfarenhet och kunskap inte utifrån vad som framkommit av historiken ovan. Däremot har historiken något att säga om valet av tolkningstradition. Vissa församlingar, särskilt de äldre frikyrkoförsamlingarna anknyter till allmänmänniska föreställningar, andra och då särskilt de mer pingstvänliga, radikala kyrkorna till en mera tydligt ”nytestamentlig” föreställningsvärld där helbrägdagörelse, tungotal, andeutdrivelser och dylikt fortfarande är aktuella.

3 Kyrkogången i Örebros kyrkoförsamlingar 1960-2000

Första hälften av nittonhundratalet

Kyrkogångsseden var längesedan bruten när Örebro strax efter kriget började expandera. Eller rättare sagt, en frontförkortning hade sedan lång tid inträffat. Alla gick inte i kyrkan regelbundet men vissa gjorde det. Vid sekelskiftet 1900 besökte en avgränsad och bestämd grupp människor, uppskattningsvis 5 % av befolkningen, söndagens gudstjänst i någon av stadens frikyrkor. Lika många gick förmodligen till stadens kyrkor. Från sextioalet och framåt var det fortfarande gott om folk i stadens frikyrkor på söndagsförmiddagarna. Högmässobesökarnas antal var nere i drygt 1 % av befolkningen.

Tiden fram till 1990

Sedan stod sig besöksantalet vid högmässorna förvånansvärt konstant fram till omkring 1990. Nog kan viss kontinuerlig nedgång konstateras. Men denna hävdades av en rad gudstjänster vid sidan av huvudgudstjänsten. När aftonsången, som var obligatorisk i städerna upphörde, vidtog musikgudstjänster i alla de former. Dessutom blev veckomässorna allt vanligare. Särskilt musikgudstjänsterna har fungerat som en ersättning för en högmässa som inte längre förmodade dra människorna till sig. I Örebro har musikgudstjänster och kyrkokonserter av hög klass över tid väl hävdats sin plats. Dessa gudstjänster har på sistone till och med ökat i betydelse.

Kyrkobesöken stod sig alltså förvånansvärt väl trots allt. Detta är så mycket mer förvånande som staden fram till omkring 1970 växte ut, framför allt västerut, så att det knakade. Det är som bekant svårt att etablera kyrkosked hos nyinflyttade.

Långbro församling fick ta det mesta av folkökningen. Församlingens svar på denna utmaning var att genomföra en konsekvent distriktsindelning, därtill tvingade på grund av Långbro kyrkas ocentrala läge. När Stjärnhusen byggdes i slutet av fyrtio- och början av femtiotalet, hyrde man en stor källarlokal Stjärnhussalen, och inredde den till kyrkorum. Man placerade en färgstark präst, Rolf Lyshöi som distriktspräst i Stjärnhusen och snart blomstrade gudstjänstlivet. Inspirerad av Gregory Dix byggde Lyshöi upp ett liturgiskt avancerat men trots allt improviserat gudstjänstliv med ministranter, rökelse, knäfall och naturligtvis med centrum i mässan. När nästa bostadsområde kom till, Baronbackarna, utsågs en annan energisk och minutiöst systematisk och högkyrklig präst Rune P Thuringer till distriktspräst i Baronbackarna. Också han byggde upp ett fungerande gudstjänstliv, först i en ungdomsgård och från 1960 i den nybyggda S:t Mikael's kyrka i Hjärsta. Sedan tillkom Markbacken och Varberga. Nu var det en präst av annan kaliber, mer lågkyrklig men lika energisk som sina föregångare, som i Varberga gård såg till att gudstjänst firades. Slutligen tillkom bostadsområdet Vivalla i slutet av sextiotalet. Ytterligare en lokal inreddes för gudstjänster. Även i övriga kyrkoförsamlingar i Örebro gjordes försök med decentraliserat gudstjänstliv. Olaus Petri hade Västra församlingshemmet och Almby församling etablerade sig i början på sjuttioalet i Brickebacken. Slutligen tillkom Adolfsbergskyrkan som Nikolai församlings andra kyrka liksom 1984 Sörbykyrkan i Almby församling. Den sistnämnda kyrkan är en samarbetskyrka mellan EFS och Almby församling.

Naturligtvis kom arbetsbördan för präster och annan anställd personal att på sikt bli oacceptabelt stor med ett sådant upplägg. Särskilt i Långbro blev läget snart ohållbart. Enda räddningen hade varit att tillräckligt starka kyrkokärnor hade bildats i distrikten som i sin tur hade genererat lekmannamedverkan och lekmanansvar. Så starka blev dock ej kyrkokärnorna och kyrkobesökarnas antal ute i distriken började under sjuttioalet gå tillbaka. Man drog också ner på gudstjänsterna.

Nu blev räddningen för kyrkosednen en församlingsdelning. Långbro församling delades 1977 i två, Långbro och Mikael's församlingar. I och med detta utökades personalresurserna och entusiasmen växte. S:t Mikael's kyrka som blev Mikael's församlingsskyrka användes fram till 1984. 1984 invigdes en ny S:t Mikael's kyrka sammanbyggd med den gamla kyrkan.

På sjuttioalet hade familjegudstjänsterna blivit allt mera populära. Dessa gudstjänster blev allt vanligare i och med söndagsskolans försvagning och framväxten av ett kyrkans vardagsarbete kallat Kyrkans barntimmar. Barntimmarna sprängde för en tid fromhetsvallen. Föräldrar och anhöriga som annars aldrig besökte kyrkan kom gärna till de mer lättillgängliga familjegudstjänsterna. Det är ytterligare en förklaring till varför antalet gudstjänstbesökare fortfarande höll sig på samma nivå som tidigare. Därtill kom att Örebros kyrkoförsamlingar kontinuerligt lade ner mer arbete på gudstjänsterna än tidigare. Lovsång, liturgi, predikan, böner, mässa, allt skulle bilda en skön enhet. Numera var det inte enbart predikan och koralspel som krävde förberedelse utan hela gudstjänsten. Allt mera uttalat blev att nattvarden var gudstjänstens centrum och höjdpunkt. Dessutom hade det sin betydelse att man allt oftare anordnade kyrkkaffe efter gudstjänsten. Gudstjänsten blev med andra ord inte enbart gudstjänst utan kyrkan blev också en plats för social gemenskap. Detta krävde emellertid kringlokaler, helst kringlokaler omedelbart i anslutning till gudstjänstrummet. De nybyggda kyrkorna S:t Mikael's kyrka, Adolfsbergskyrka och Sörbykyrkan motsvarade också den nya tidens behov.

Nittioalets nedgång

I Strängnäs stift, liksom i landet i stort innebar nittioalet en kraftig nedgång av kyrkobesökarnas antal. Söndagens huvudgudstjänst har genomgående tappat besökare. Örebro tycktes förvånansvärt gott stå emot denna nedgång. Man förlorade visserligen besökare men det uppvägdes av uppgång framför allt i Olaus Petri församling som satsade hårt på sina gudstjänster. Från andra hälften av 90-talet och framåt är det till exempel mera sällan som huvudgudstjänst firas i Olaus Petri utan körmedverkan. Söndaglig högmässa infördes i de flesta av stadens kyrkor. Från sina håll befarades att det söndagliga nattvardsfirandet skulle hindra människor från att komma, men så har inte blivit fallet. I stället har antalet kommunikanter stadigt tilltagit. Man talar i Örebro som i övriga landet om en nattvardsväckelse under nittioalet av sällan skadat slag.

Nu blev det emellertid i Örebro som på andra ställen. Gudstjänstbesökarnas antal sjönk drastiskt. Till dels berodde det på att besöksantalet vid advent och framför allt vid jul stadigt minskade. Många av dem som brukade gå till kyrkan i samband med jul men annars inte, upphörde helt med sina kyrkobesök under julhögtiden.

En granskning av familjegudstjänsterna ger liknande resultat. I Örebro liksom för övrigt genomgående i landet sjönk både antalet familjegudstjänster liksom antalet besökare vid dessa gudstjänster påtagligt under nittioalet. Vad detta beror på kan man åtminstone delvis förstå. Ändrade förhållanden i barnomsorgen har gjort att kyrkans kontakter med barn och barnfamiljer försvagats. Man når visserligen barnen, men yttligare än tidigare. Det går inte längre lika lätt att rikta in sitt arbete mot familjegudstjänsten.

Även konfirmationssedens försvagning under nittioalet har påverkat gudstjänstfrekvensen negativt. Dessutom tillkommer och det är avgörande för kyrkosedens försvagning i Örebro att Långbro församling på grund av svagt gudstjänstdeltagande i distrikten och på grund av prästernas arbetstidsförkortning allt eftersom monterade ner sin distriktsverksamhet. I slutändan centraliserades alla gudstjänster till enbart Långbro kyrka som av hävd haft svårt att samla folk till ordinarie gudstjänster. Kort sagt: Långbro tappade en stor del av sina kyrkobesökare i och med nedläggningen av distrikten. Därmed gäller också för Örebros del att sammanslagningar och minskat antal gudstjänstillfällen är ödesdiger för den rest av kyrkosed som fortfarande finns kvar i vårt land.

Få människor besöker kyrkan ofta

Granskar man nattvardsstatistiken märker man att seden att gå till nattvarden inte gäller folkets breda lager. Det är relativt sett få människor som går till nattvarden men de går ofta. På liknande sätt, dock inte lika tydligt, är det med gudstjänsterna. De flesta örebroare går inte i kyrkan på söndagarna. De som gör det, gör det däremot desto ofta. Går man i samma kyrka regelbundet märks detta tydligt. Snart känner man igen gudstjänstbesökarna. Därmed har kyrkan i Örebro ytterligare närmats sig frikyrkorna. I frikyrkorna är det framför allt medlemmarna och medlemmarnas familjer som fyller kyrkorna på söndagarna. Dock kan man ännu inte gå så långt att man säger att likhet mellan kyrka och frikyrka råder. Därtill är synen på gudstjänsten och gudstjänstens funktion alltför olika. Till detta ämne återkommer jag i nästa kapitel.

Vad göra?

Det har alltså glesnat i kyrkbänkarna alla åtgärder till trots. Det betyder inte att vi i Svenska kyrkan skall sluta satsa på gudstjänstlivets förnyelse. Tvärtom! Däremot skall vi besinna att alldeles så väl genomförda gudstjänster inte kan vända trenden. Vad vi i bästa fall kan åstadkomma är uppehållande försvar.

Vad som behöver ske är att vi finner något som åstadkommer en vändning. Vi behöver återupptäcka det i kristen tro som äger självklar laddning och som behåller sin laddning även i för kristen tro svåra tider. Personligen kan jag vittna om att jag funnit det som jag sökt. Detta som jag funnit kan inte beskrivas som tvingande bevis, eller övertygande skäl. Däremot är det av den arten att jag ständigt på nytt är beredd att på vinst och förlust överlåta mig åt detta enda och låta mig styras av det.

Vad jag avser är Kristi försoning. Denna försoning är trons både källa och utgångspunkt. Försoningen är en levande, flexibel verklighet. Allt enbart formelartat och ogenomtänkt bruk av försoningstemat måste därför upphöra. Inte heller duger det att låta försoningen bli ett motiv bland flera. Allt i kristen tro behöver vara genomsyrat av försoning. Utifrån försoningen skall våra gudstjänster firas, bibeln tolkas och våra liv som kristna gestaltas. Detta behöver vi ha i minne när vi arbetar med vår gudstjänstförnyelse. Om inte kan vår förnyelse bli fromma varianter på teman som samhällsförnyare av annat slag klarar lika väl som vi. Svenska kyrkan borde ligga väl till för en förnyelse på försoningens grund. Nattvarden, försoningens sakrament, lyfts ju fram och brukas vid praktiskt taget varje gudstjänst nuförtiden.

För att försoningen åter skall få komma i centrum behöver Kristi gärning besinnas. Hela Kristi liv skall ses som en självutgivelse med korset som avslutning och höjdpunkt. Om korset skall talas klartext. Det är ett avrättningsredskap. Korset är människornas svar på Jesu självutgivelse. Men korset är också ett tecken på att Gud i obegriplig nåd och mot allt förnuft lät avrättningen bli till försoning. Uppståndelsen på den tredje dagen bekräftade denna försoning och banade vägen för människans eviga väl. Vår del i denna försoning är att ta emot, ta vara på och praktisera. Det är nämligen Gud som är försoningens subjekt, inte vi. Med korset levande inom oss vänds våra värdeskalor upp och ned. Till och med rätten blir som värde underordnad försoningen. I alla sammanhang kämpar vi som kristna för försoning och tror på försoning. Utsikterna behöver inte vara ljusa, men vi tror ändå på försoningens möjlighet.

Utifrån Kristi försoning tolkar vi allt. Vi förstår evangelierna utifrån försoningen, vi förstår Kristi gärning utifrån försoningen, vi förstår Gamla testamentet utifrån försoningen. Med försoningen för ögonen firar vi gudstjänst, möter vi Kristus i sakramentet. Med försoningen levande inom oss jublar vi ut vår glädje över den tro vi fått del av. Med försoningen inom oss ser vi på våra medmänniskor och med försoningen levande inom oss vågar vi tro på förlåtelse när vi gjort det vi inte hade bort göra. Allt sammanfattas i Kristi försoning på korset. Försoningen är själva utgångspunkten för allt kristet liv såväl i samhälle som i kyrka. Försoningen måste därför även vara utgångspunkten för gudstjänstlivets förnyelse.

4 Opinionsbildarnas seger

I stort ställer kyrkorna upp bakom den så kallade värdegrunden

Kyrkorna i Örebro lever minst av allt sitt alldeles egna liv. I Örebro som annorstädes pockar alldeles bestämda samhällsideal på att bli beaktade även av kyrkornas folk. Det råder på vissa punkter spänning mellan dessa ideal, nuförtiden benämnda samhällets värdegrund, och kyrkornas normer. Kring denna problematik kommer mycket av fortsättningen att handla varför det är mödan värt att här närmare syna denna värdegrund. Vid en sådan granskning upptäcker vi att värdegrunden inte är något statiskt, den förändras över tid. Tydligast ser vi det i synen på samlevnad. Drastiska förskjutningar har skett under efterkrigstiden i synen på äktenskap, på sexuell samlevnad, på aborter och nu senast i hur homosexualitet skall betraktas. Blir man i

sin teckning av svensk värdegrund mer allmän, är förskjutningarna inte lika tydliga. De gemensamma basvärdena har tvärtom visat sig stabila över tid. En listning av dessa värden gör detta tydligt.

Vi har under hela efterkrigstiden av de ledande opinionsbildarna uppmanats att:
tro på människan,
arbeta för freden,
vidga rummet för individuell frihet,
bedöma religiös tro som privat angelägenhet och ej låta religiöst motiverade normer fortsätta att vara kollektivt styrande,
leva i solidaritet med det samhälle i vilket vi är en del,
värna om demokratin,
tänka globalt och leva gränsöverskridande,
frigöra, skydda och visa solidaritet med de svaga och förtryckta,
kämpa för jämlikhet mellan man och kvinna,
värna om det starka samhället.

Så har alltså våra opinionsbildare försökt få oss att tänka. I långa stycken har de lyckats i sitt uppsåt. Deras maningar har i allmänhet omvandlats till allmän mening, eller som man idag säger, till accepterad värdegrund. Vilka är då dessa opinionsbildare? Inte i första hand kyrkornas företrädare utan de är i allmänhet intellektuella, kulturarbetare, politiker, samhällsdebattörer och underhållare drivna av egna ideal och med känsla för vad tillfälle och yttre omständighet kräver. Teknikutveckling, globalisering, kvinnors inträde i arbetslivet, kunskapsutveckling, jämställdhet och en rad andra faktorer har dessutom skjutit på, t o m tvingat fram ställningstaganden i utvecklingens riktning.

Opinionsbildarna har lyckats ena folket opinionsmässigt och faktiskt även kyrkfolket. De flesta av de värden som ovan redovisats ställer sig även kyrkfolket i Örebro bakom. Inte alla förstås. Att kristen tro enbart är att betrakta som en privat angelägenhet har inte vunnit allmänt genomslag. Frikyrkofolket med sin betoning på den personliga tron har förstås inga invändningar. Bland de kyrkligt aktiva finns det däremot fortfarande en och annan som hävdar att svenska folket skall betraktas som ett kristet folk. I och med att den kyrkliga seden alltmer försvagats och kristendomskunskapen i stort har krackelerat blir dessa röster allt svagare. Däremot är varken frikyrkliga eller kyrkliga på den här punkten konsekventa. Särskilt i början av den här undersökta perioden var man enig om att kämpa för just religiöst motiverade kollektivt giltiga normer. Det visar framför allt försvaret för äktenskapet som enda giltiga samlivsnadsform för alla. Här var det inte tal om att kristna värderingar, som ju ändå är ett av trons uttryck, var en privatsak utan man tänkte mer kollektivistiskt. Bakom låg en grumlig föreställning som i klarspråk kan uttryckas i följande ord: Kristendomen, främst dess etik, är en kollektiv idealbildning giltig för alla.

Det man inte får tala högt om

Det opinionsbildarna för den svenska värdegrunden talar tyst om är värden som i långa stycken svär mot de av dem uppsatta idealen. Dessa ideal lever sitt eget liv, uppbackade av yttre omständigheter liksom av inre drifter som svårligen låter sig besegras. Här några exempel på vad jag menar.

Mot globalt tänkande står att vi som enskilda, som folkgrupp och som nation hävdar oss gentemot andra

Mot generositet mot invandrare står värn om vårt eget.

Mot tron på varje människas förmåga står verklighetens vittnesbörd om att en kan vad den andre alls inte förmår.

Mot solidaritet och självutgivande står att vi främst unnar oss själva livets goda.

I de här styckena skiljer kyrkfolket i stort inte ut sig gentemot andra. Ett studium av frikyrkornas medlemsmatriklar visar på välstånd och god förmåga att värna om det egna. Detta om-döme skall balanseras av att kyrkorna i Örebro utmärkt sig genom offervilja, sina sociala insatser och ett föredömligt mottagande av flyktingar och invandrare.

Värdegrunden som redskap i avkristningen

Vi har ovan konstaterat att kyrkorna i stort ställt upp på svensk värdegrund när den redovisas i generella och allmänna termer. Fingranskar man emellertid värdegrundsförkunnelsen upp-täcker man rader av anledningar för kristna att skilja ut sig. När våra opinionsbildare manar oss att **tro på människan** och lita på människans egen inneboende rationalitet och rättskänsla finns där en outtalad fortsättning. Tro på människan, inte nödvändigtvis på Gud. Lita på människans rationalitet, inte på övernaturliga irrationella krafter.

Som vi i fortsättningen kommer att se har de flesta kyrkorna i Örebro valt att inte låtsas om denna outtalade fortsättning. Det skulle förmodligen störa relationen till samhället. Andra, f a de mera radikala frikyrkorna i Örebro har inte täppt till öronen utan distanserar sig på grund av samhällets gudlöshet mer eller mindre öppet från samhällets grundvärderingar. Särskilt driver dessa kyrkor tesen att Gud fortfarande griper in i vardagen och gör under. De försöker också praktisera den tron. De andra kyrkorna, jag avser Svenska kyrkan och de äldre frikyrkorna, tror visserligen på bibliska under och gudomliga ingripanden, men tolkar regelmässigt om undertexterna när de tillämpar dem på nutid.

När opinionsbildarna förutsätter ett allt mera vidgat rum för **individuell frihet** gör de det utifrån en specifik förutsättning. De anser att den enskilde i avgörande privatmoraliska frågor är hänvisad till sina egna känslor. Förpliktande är ytterst endast trohet mot de egna innersta känslorna. Att detta ruckar på gammal äktenskapssyn är uppenbart, på vad som är rätt och fel i samlevnaden likaså. Sambokulturen hade inte kunnat få sådan genomslagskraft som den fått om inte betoningen på de egna känslornas rangplats segrat. Säkert hade heller inte skilsmässorna blivit lika många som de blivit.

Som en konsekvens av tanken på **tron som en privatsak** har opinionsbildarna också bekämpat av religionen motiverade normer. Man har, visar det sig, i första hand satt in stöten mot sådana föreställningar som inte längre hade allmänt stöd av folkopinionen eller där ett sådant stöd börjat vackla. Taktiken har lyckats, vilket fått en rad följder. Kyrkan har privatiserats, senast manifesterat i att Svenska kyrkan och staten från millennieskiftet gick skilda vägar. Kristen fostran i specifik mening har trängts ut ur skolsystemet och ersatts av sekulariserat värdegrundstänkande. Sexuellt samliv har släppts fritt. Bådas samtycke är enda villkoret. Samboende utan äktenskap ses som den naturliga fasen i inledningskedet av ett parförhållande. Samboende utan äktenskap betraktas till och med som en likvärdig alternativ samlevnadsform. Äktenskapet som institution har gjorts till en valmöjlighet bland flera samlevnadsalternativ. Två människors uttryckliga överenskommelse betraktas som äktenskapets innersta grundval, ej gudomlig vilja. Skilsmässor har gjorts till ett normalt inslag i samhällsbilden. Att

homosexualitet är en avvikande företeelse förnekas. Jämställdhet mellan könen ses som en självklar förutsättning för samlevnaden liksom i samhället. Kärnfamiljen som ideal kritiserar. Patriarkal samhälls- och familjesyn är i praktiken otillåten. Ett foster får avlägsnas efter kvinnans avgörelse eftersom fostret ses som en del av kvinnans kropp. Abortmotstånd stämpas som en otillåten hållning. Raden kan göras ännu längre. Varje exempel visar att man gjort rent hus med föreställningar där religiöst grundad kollektiv idealbildning ingår som en väsentlig del.

Mycket är att säga om detta. Man skulle med rätta kunna invända att den religiöst grundade idealbildningen visst inte alltid varit så enhetlig under historiens lopp. Vidare att det nya som kommit inte automatiskt är sämre än det tidigare. Gammal förljugenhet har sopats undan. Slutligen att somligt av det nya mycket väl kan motiveras även religiöst. Framför allt måste det sägas att opinionsbildarnas exempellösa seger inte främst beror av överlägsen argumentation. Vad vi har att göra med är något som berört hela västvärlden. Bakom förändringarna i synen på samlivet ligger förmodligen en rad komplicerade faktorer. Jag gör det emellertid enkelt för mig. Jag påstår sammanfattande att den yttersta grunden till de snabba förändringarna är att människor, i kraft av de nya möjligheter som öppnas i ett modernt ekonomiskt starkt välfärdssamhälle, börjat leva på ett nytt sätt. Religiösa normer har inte haft kraft att förhindra detta.

Jag har varit relativt utförlig, dessutom medvetet ensidig i detta avsnitt. Främst har jag uppehållit mig vid samlevnadsproblematiken. Varför? Därför att kyrkorna allra tydligast detroniserats där. Kyrkorna satte sig i ett första skede till motvärn, men anpassade sig så småningom. Medlemmarna i Svenska kyrkan och de äldre frikyrkosamfundet i Örebro har mer eller mindre konsekvent också börjat leva efter de nya normerna. Andra har reagerat hårt emot utvecklingen. De har gjort det genom att försöka leva efter gamla normer. Framför allt har de reagerat genom att känslomässigt vända det som kallas svensk värdegrund ryggen. Man ser med skepsis på alla försök att kompromissa med ”världen”.

5 Den kristna sångens och musikens funktioner

Ett stående inslag

Musik har med känslor och stämningar att göra. Känslor och stämningar styr också i hög grad livet i kyrkorna. Det är därför bara följdriktigt att sång och musik har blivit religionens ständiga följeslagare. Här intresserar ändamålet mer än saken. Närmare bestämt är själva brännpunkten för denna redovisning sångens och musikens funktioner i kyrkolivet i Örebro under tiden 1960-2000.

Musiken attraherar, engagerar eller stöter bort. Den förmedlar känsla av äkthet eller upplevs främmande, t o m likgiltig. Musiken kan både locka och svetsa samman men den kan också väcka aversioner och göra att människor vänder sig bort. Den förstärker tro men kan också fungera som en trons ersättning. Allt detta påminns man om när man tar det kristna musiklivet i Örebro i betraktande.

I Örebro som annorstädes är sång och musik ett stående inslag i alla former av församlingliv under andra hälften av 1900-talet. Gudstjänsterna består till stor del av sång och musik. Man musicerar dessutom och sjunger i församlingarnas olika grupper, liksom när man är var ute i syfte att evangelisera eller skapa kontakter. Sång- och psalmböcker ligger inte enbart i kyrkorummet utan också i kyrkornas övriga lokaler.

Det är långt ifrån en och samma musik som gäller i alla kristna sammanhang. Ty människor är olika. Det är ofrånkomligt så att en orgelälskare inte gärna lyssnar på samma musik som den som gillar mandoliner. Visserligen försökte såväl Pingstkyrkan som Filadelfia tidigare att hålla samman unga och gamla, musikaliskt bildade och obildade i en gemensam gudstjänst och i en gemensam sång. Vi skall snart märka att de under andra hälften av 1900-talet inte längre förmådde göra detta.

Dessutom ett ord inledningsvis om det egentligen självklara; det som slår under en tid fungerar inte självklart i en annan. Det märker vi redan när vi granskar de två sång- och musiksatsningar som under andra hälften av 1900-talet nådde den bredaste publiken. Jag tänker på ”Ungdomens kväll” i Pingstkyrkan som sändes i radio och på ”Lovsång från Örebro” en TV-satsning från Långbro. Strängmusiken som slog på femtiotalet i Pingstkyrkan var otänkbar på åttiotalet i Långbro.

Brett attraherande

”Ungdomens kväll” var ett populärt radioprogram under åren 1953-1967. Det sändes från Pingstkyrkan Elim i Örebro under vissa söndagskvällar. Lyssnarsiffrorna kunde vara mycket höga. När programmet drog som mest hade man upp till fyra miljoner lyssnare. Detta skall ses mot bakgrund av att Sverige fram till 1955 bara hade en radiokanal och att TV ännu inte slagit igenom.

Programmen hade journalistisk touche. Det leddes av den talangfulle Lars Erik Jansson. Man sjön, musicerade, vittnade, allt med en ungdomlig framtoning. Pingstkyrkans dåvarande strängmusik som mest bestod av ungdomar utgjorde själva basbesättningen. Därtill hade man orkester och en allsångskör. Man sjöng kända väckelsesånger med ett enkelt evangeliskt budskap där människor inbjöds till tro och barnskap.

”Ungdomens kväll” nådde ut till breda lager av Sveriges befolkning men hade även påtaglig betydelse internt i Örebro. Pingstkyrkan hade inte minst på grund av ”Ungdomens kväll” blivit en samlingspunkt för ungdomar från alla kyrkor i Örebro med omnejd. Den alltid överfulla Pingstkyrkan Elim var i ropet på femtiotalet.

Med ”Lovsång från Örebro” förhöll det sig annorlunda. Detta program gick på TV, men inte från den rymliga, centralt belägna, Pingstkyrkan utan från den betydligt mindre Långbro kyrka, belägen långt ut på väster i Örebro. Omkring 25 sång- och musikprogram sändes under åren 1987-1993. Lennart och Inga Spångberg stod för den musikaliska ledningen. Prästen och TV-mannen Per Söderberg producerade. Repertoaren var blandad, men alltid brett tillgänglig. Man sjöng och spelade. Budskapet låg i sången. Vittnesbörd eller predikan förekom inte. Huvudmedverkande var en vuxenkör liksom en ungdoms- och en barnkör, alla från Långbro församling där också Inga och Lennart Spångberg under denna tid arbetade som musiker. Körerna var förstärkta med körsångare från kyrkor och frikyrkor från hela Örebro, samt med musiker från musikhögskolan i Örebro. I Örebro hade man under denna tid vant sig vid samverkan kyrkor emellan. Det ekumeniska riksmötet i Örebro 1989 (Ö89) krävde gemensam satsning inte minst på det musikaliska området. När sedan mötet var över gick det av bara farten att delta i ”Lovsång från Örebro”. Samarbetet underlättades dessutom av att Inga och Lennart Spångberg hade förankringar i Örebros hela kristenhet, liksom i musikhögskolan i Örebro.

Kyrkorna har förstått att utnyttja musikens attraktionskraft. Betelkyrkan har gjort det på sitt alldeles speciella sätt. 1980 organiserade man en musikskoleverksamhet för i första hand för-

skolebarn med undervisning enligt suzukimetoden. Verksamheten växte. Vid sekelskiftet 2000 hade man uppemot fyrahundra sång- och instrumentalistelever i åldern från förskola till och med högstadiet. Musikskolan är självfinansierande och har egen styrelse. I styrelsen ingår representanter från Betelkyrkan.

Musikskolan har varit bland det som bidragit till att Betelkyrkan ändrat karaktär. Församlingen uppfattas inte längre av allmänheten som en sluten baptistförsamling med tydlig gräns ut emot det omgivande samhället. I stället har den antagit folkkyrkokaraktär.

Musikskolan i Betel har ingen motsvarighet i någon annan församling i Örebro. Däremot har man i de flesta församlingar gett sången och musiken en central plats i församlingsarbetet. En alltför central plats, ansåg man i Långbro på nittioalet. I Långbro församling tjänstgjorde Lennart Spångberg som organist och körledare under åren 1974 till 1995. Han gjorde det med framgång. Många ville tillhöra kyrkokören och det var en ära att få vara medlem i vokalensemblen. Musikverksamheten förstärktes ytterligare när Lennarts hustru Inga Spångberg fick tjänst som församlingsmusiker i Långbro 1984. Hon såg som sin uppgift att ge församlingsverksamheten sång- och musikprofil. Hon startade musiklekis och ledde såväl barn- som ungdomskör. Verksamheten tog sig sådana proportioner att den kom att dominera församlingsarbetet. Lejonparten av de pengar som skulle användas till församlingsarbetet gick åt till den verksamhet som Inga och Lennart Spångberg bedrev. I mitten på nittioalet beslutade kyrkoråd och kyrkoherde att anslagen till musiken skulle minskas till förmån för annat församlingsarbete. Makarna Spångberg slutade då sina tjänster i Långbro vilket i sin tur fick till följd att församlingsaktiviteterna i ett enda slag drastiskt minskade.

Både folklig och exkluderande

Organisten i Olaus Petri från 1913 till 1936 Adolf Andrén var legendarisk. Det sades om honom att han kunde få drängarna och pigorna att under sina dagsverken vissla och sjunga köravsnitt ur Bachs h-mollmässa. Andrén förmedlade folklighet och exklusivitet på en och samma gång. Så var det också med Andréns efterträdare Gunnar Marcusson som tjänstgjorde i Olaus Petri från 1938 till 1969. Denne kunde spela Actus tragicus av Bach så känsligt att det grep tag i alla hög som låg. Men man kommer aldrig ifrån att det var en utvald skara människor, om man så vill en elit, som mötte upp i Olaus Petri när Mozarts Requiem framfördes under samme Gunnar Marcussons ledning.

Så var det och så har det fortsatt under såväl Bengt Ekhemts tid i Olaus Petri 1969-1977 som Maria Thyresson Hedins 1979-1991. Detta dubbla drag, både folkligt och elitistiskt har t o m förstärkts i och med att Ulf Samuelsson 1993 tillträdde organisttjänsten i Olaus Petri. En närmast osannolik bredd har körverksamheten fått under Ulf Samuelssons ledning. Om jag tillåter mig att gå något över slutåret för denna undersökning, fanns 2003 en elitkör Vocalis, bestående av yrkesmusiker, vidare Cantores, en kör bestående av upp till 50 sångare, dessutom en ungdomskör, OPQ, samt en gosskör. Alla dessa körer leds av Ulf Samuelsson. Dessutom räknar Olaus Petri in en barnkör och en flickkör ledda av Ulf Samuelssons hustru samt en musikkår under egen ledning.

Om det under Gunnar Marcussons tid var körmedverkan vid de stora högtiderna med en för varje år stående repertoar, har det under Ulf Samuelssons tid utvecklats till körmedverkan vid praktiskt taget alla huvudgudstjänster i Olaus Petri. Till detta skall läggas regelbundet förekommande konsertverksamhet med passioner, Brahms Requiem osv, liksom orgelafnarn, musikandakter och dylikt. Ofta tar man inträde vid dessa tillfällen.

Både folkligt och exkluderande är det i Olaus Petri. Folkligt i den meningen att många deltar och många kommer för att lyssna. Exkluderande eftersom det är en utvald grupp människor som går till Olaus Petri på konsert och sen betalar inträde. Exkluderande också i den meningen att det ställs krav på talang hos dem som sjunger i kör. Man prövar in i Cantores och testas sedan fortlöpande. En körsångare som inte längre håller måttet måste lämna kören. Ändå är det kö för att få vara med.

Enbart folkligt har det varit när det inför jularna 2001, 2002 och 2003 anordnats allsång på Stortorget. Ulf Samuelsson har lett sången. 2003 beräknas upp till 20 000 örebroare ha trängts på Stortorget. När Ulf Samuelsson bjuder in till psalmsångskväll i Olaus Petri, kan man räkna med full kyrka. Gör någon annan organist i Örebro det samma, kan man räkna med halv. Folk går dit folk går, som ordspråket säger.

Sammansvetsande och inspirerande, men blott för en tid

Musik är medryckande, skapar liv och rörelse. Musik svetsar samman gör kampen för tron intensiv och engagerad. En sjungande massa blir trosvis och djärv. Det intrycket förstärks när man betraktar Filadelfiaförsamlingens strängmusik under dess storhetstid från början av femtiotalet till omkring 1970. Samtidigt påminns man om att det som entusiasmerar under en tid inte med nödvändighet gör det i nästa.

Filadelfiaförsamlingens strängmusik, Strängen kallad, leddes under åren 1947 – 1972 av Harry Casservik. Casservik var född till ledare, orädd, varmhjärtad och optimistisk. Ungdomarna drogs därför till Strängen. De stod på kö för att få vara med när de fyllt femton. Som mest hade man 125 medlemmar. I realiteten var Filadelfias strängmusik en del av församlingens ungdomsarbete. Man skall veta att såväl pingstförsamlingar som församlingar anslutna till ÖM (nuvarande Evangeliska frikyrkan) fram till femtiotalet var skeptiska till ungdomsarbete. Visserligen förekom speciell verksamhet för ungdom, men bäst var, menade man, att följa parollen ”Unga sjunga med de gamla”. I Filadelfia var emellertid detta tänkande brutet. I den nya Filadelfiakyrkan som invigdes 1960 var till och med en ungdomsgård inrymd. Därtill var man inspirerad av de ungdomsgårdar som tillkommit eller planerades i Örebros nya bostadsområden.

Filadelfiaförsamlingens strängmusik fick en skjuts i början på femtiotalet när såväl ÖM:s som Filadelfias förlag (P) gav ut sånger för strängmusik på lösblad. På bladens baksida fanns arrangemangen antecknade. Detta underlättade för Harry Casservik som inte var professionell musiker. Ständigt nya sånger gavs ut vilket gjorde det bekvämare för körledaren och verkade engagerande på Strängen. Till att börja med fanns gitarrer med i strängmusiken, men gitarrer-na trängdes snart ut. De fick bilda eget. Istället kom fiol, cello, bas och till och med blås in. Dessa placerades framför kören som ett slags ensemble.

Man sjöng evangeliska sånger, särskilt sånger som inbjöd till tro och barnskap. Vidare sjöng man om himlen, så kallade hemlandssånger, liksom sånger som var genomslagna av jubel över att få tillhöra Kristus. Så småningom kom Göte Strandsjöes sånger in i bilden, liksom arrangemang av Lennart Jernstrand och sånger av Olle Widstrand. Snart är vi inne i sjuttiotalet med sånghäftena Halleluja I och Halleluja II och med den tidens sätt att sjunga lovsång. Därmed närmar vi oss ett epokskifte. Ty på sjuttiotalet ändrades sångstil i Filadelfia. Man skulle inte längre uppträda som om man hade en publik framför sig. Det kunde man göra på teatern inte i kyrkan. Istället skulle alla gemensamt lovsjunga Gud, men nu på ett nytt sätt och i en ny stil. Casservik ersattes av den yngre Sven Landh som förstod sig bättre på detta nya.

Landh höll på ett antal år, men åren var räknade. Strängmusik hade haft sin tid för den här gången.

I sak konstaterar man att manér och musikstil ändrades under sjuttioalet men att trosinnehållet var detsamma. Den lovsångsstil som strängmusiken odlade hade minst lika mycket av äkta jubel i sig som sjuttioalets. Nya manér, nytt mode och ny musikstil kan alltså ta död på den bästa av verksamheter.

Sången, församlingen och tron

Även i Immanuelskyrkan var strängmusiken på sin tid stark. Det var för övrigt också övriga församlingars, inte minst Frälsningsarméns strängmusik. Där hade man också och har fortfarande en egen blåsorkester.

Förutom sångare bestod strängmusiken i Immanuel av en ensemble bestående av fioler, gitarer, basfiol, dragspel och piano. Bland annat Bengt Hallerby växte upp i Immanuelskyrkans strängmusiks hägn. Han var också en av dem som i realiteten tog död på strängmusikkåren. Han gjorde det genom att i sinom tid bli ledare för Joybells. Om Joybells i Immanuelskyrkan är mycket att säga. Denna ungdomskör har haft en enastående förmåga att över tid behålla både aktualitet och betydelse. Man firade fyrtioårsjubileum 2003 och är idag lika aktuella som någonsin. Här skall Joybells historia bara skisseras. Uppmärksamheten lägger jag på Joybells församlingsanknytning

Ungdomskören Immanuel bildades 1963. Påverkad av en amerikansk gospelkör på besök från Chicago tog man namnet Joybells 1968. Gospel har sedan dess ingått som en huvudingrediens i repertoaren. Då som nu får man börja i kören vid femton – sexton års ålder. När man kommit till de trettio börjar det bli dags att sluta.

Kören har upp till hundra medlemmar. Den har under årens lopp gjort turnéer både till när och fjärran. Normalt är att kören en gång i månaden sjunger i den egna kyrkan. Det är denna anknytning till den egna kyrkan som här intresserar mer än annat. När nämligen kören kom i ropet och kallelserna utifrån började dugga tätt, ställdes kören inför ett ultimatum. Tillspetsat och något historiskt förenklat löd ultimatumet som följer: Turnera gärna sa pastor Joel Sahlberg, men en gång i månaden skall ni sjunga i den egna kyrkan. Som det var sagt blev också gjort. En gång i månaden sjunger Joybells i den egna kyrkan på förmiddagen. Sedan på kvällen fullföljer man engagemanget där hemma genom en egen gudstjänst betitlad ”Ung ton”. Kyrkan är då vanligtvis överfull med ungdomar. Så har det varit och så är det. Körens uthållighet och ungdomars intresse är anmärkningsvärd.

Den andliga disciplinen är uttalad. Regelbundet har man bibelstudier tillsammans med bön. Andligt oerfarna körsångare leds in i trons värld av mer erfarna kamrater. Tidigare var det dessutom obligatoriskt för en körsångare att delta i eller leda ytterligare en församlingsaktivitet förutom att sjunga i Joybells.

En så kvalificerad kör som Joybells förutsätter kompetent och hängiven ledning. Man har också lyckats rekrytera duktiga ledare. De flesta av dessa är internrekryterade och har arbetat mer eller mindre ideellt.

Baptistförsamlingen Immanuel hade 1973 450 medlemmar, 1983 540 och 2003 720 medlemmar. Dessutom har församlingen genomgående haft en låg medelålder. Joybells är en av

hemligheterna bakom denna tillväxt. Medlemmarna i kören har också ofta varit eller blivit församlingsmedlemmar.

Joybells har gett ut åskilliga inspelningar under årens lopp. Bland annat gav man 1991 ut kassetten "Gospelmusic". Denna "Gospelmusic" är analyserad på en alldeles bestämd punkt, nämligen utifrån innehållet i sångerna. Kören sjunger om Jesus samtidigt som man vittnar om sitt eget personliga förhållande till sin frälsare. Man uppmanar lyssnarna att vaka och be i väntan på att Jesus skall komma tillbaka. Genom sin sång vittnar man om lyckan över att äga en frälsare men också om det ansvar som följer på tronen. Sammanfattningsvis: den personliga relationen till Jesus vittnar kören om, mindre om skapelsen, korset och försoningen. Allt på engelska. Allt lagt i munnarna på ungdomar från Örebro som lever fjärran från de ursprungliga svarta gospelsångarnas upplevelser av Kristus mitt i förtryck, vånda och slaveri. Ändå fungerar sångerna för körsångarna. Stämningen och rytmen påverkar kanske mer än orden. Men orden om Jesus har också sin inverkan, förstärkta som de blir av den trons gemenskap och den trons atmosfär som finns i kör- och församlingsgemenskapen.

Hur var det då med dem som lyssnade? Orden betydde för dem om möjligt mindre än för körsångarna. Man hörde vanligtvis inte ens vad som sjöngs. Dessutom var det på engelska. Men stämningen påverkade. En fullsatt Immanuelskyrka, smittande rytmer, trosvisas ansikten och sedan alla dessa ord om Jesus, nog påverkade det. Dessutom fanns det äldre medlemmar i Immanuel som alls inte tyckte om Joybells sångstil. Ändå välsignade de ungdomarnas sång. De såg att Joybells sjöng med de bästa avsikter.

Den avslöjande sången

Förhållandet mellan den stämningsskapande melodin och de betydelsebestämda orden kan också studeras utifrån vad vi sjunger unisont i våra kyrkor. Dessutom får man vid ett sådant studium ytterligare att reflektera över. De psalmer som en bred allmänhet i Örebro känner till har under perioden 1960-2000 blivit ännu färre. Numera är de kända psalmerna inskränkta till *Härlig är jorden* och *Den blomstertid nu kommer*. Till dessa skall läggas Lina Sandellpsalmerna, *Tryggare kan ingen vara* och *Blott en dag*.

Av dessa är de båda psalmerna av Lina Sandell värda att begrunda. Varför har just dessa behållit sin ställning? Vad jag förstår beror det på att dessa båda psalmer förmedlar trygghet och närhet. Folk i allmänhet studerar inte texterna närmare. Skulle de göra det funne de en för dem skrämmande församlingsteologi i *Tryggare kan ingen vara* och en gudstro som man inte kan identifiera sig med i *Blott en dag*. Känsla av närhet betyder mer än ordens egentliga betydelse och denna känsla ger melodi och ord i en kombination.

Det kan hända och då särskilt under senare tid, att vissa brudpar och dopföräldrar liksom sörjande noga granskar de föreslagna psalmerna. De vill enbart sjunga det som de gillar och kan stå för. Gärna önskar man då sånger som inte finns med i psalmboken men som återfinns i samtidens populärmusik.

Ser man till dem som ofta firar gudstjänst betyder melodierna mycket. Man har ett antal melodier som man tycker speciellt om. Ofelbart tröttnar dessa kyrkbesökare efter en tid på sina favoriter och fattar tycke för nya. Det är med melodier som det en gång var med strängmusiken i Filadelfia. Så småningom ledsnar man och vill ha något nytt.

I de radikala frikyrkorna sjunger man helst lovsång till Gud. Orden i lovsångerna är oftast hämtade från bibeln. Gång på gång upprepar man samma lovsång, gärna sjunger man med

armarna uppsträckta. Stämningen höjs efter hand. I vissa kyrkor kan man hålla på upp till en timme innan predikan tar vid.

I den syrisk ortodoxa liturgin, som den utövas i bl a Mariakyrkan i Örebro, ingår olika hymner. Dessa fungerar i liturgin som något slags refränger. Ofta sjunger diakonerna dessa refränger växelvis. Ibland stämmer församlingen in. Dessa refrängliknande hymner fungerar andaktskapande i sin suggestiva entonighet. Funktionsmässigt är frikyrklig lovsång av modernt snitt besläktad med denna sång. Båda är identitetsstärkande och stämningsskapande. Man kan också gå utanför kyrkornas värld för att finna besläktade företeelser. Den som upplevt extasen vid en popkonsert, är blind om han inte ser släktskapet.

Lovsångerna har även i Svenska kyrkans församlingar en stark ställning men här sjunger man lovsalmer ur psalmboken. Dessutom har psalmer som andas trygghet, närhet och innerlighet sin givna plats och det i såväl kyrkliga som frikyrkliga sammanhang. Den politiska befrielse-sången transformerad till religiös sång med politiska övertoner väcker också entusiasm. Jonas Jonsons ”Vi reser ett tecken” är ett exempel i den genren.

Sångsmaken är alltså mångtydig. Vissa kristna har behov av sång som suggererar fram känsla av gudsnärhet. Andra vill med sången locka fram en förtummelse av trygghet och närhet och de känner tillfredsställelse över att vara bland dem som står upp för mänsklig rättfärdighet och solidaritet.

Sång som behandlar det specifikt religiösa, sång som vittnar om förkrosselse och syndanöd, om förlåtelse och försoning för Jesu skull, sjunger man visserligen också. Men man gör det som reciterade man obegripliga formler som man själv inte har någon relation till. Allt detta tillsammans taget är ett tecken gott som något på att det idag inte är kyrkan som erövrar världen utan världen som håller på att erövra kyrkan.

Ett både nödvändigt och ifrågasatt hjälpmedel

Som läsaren märker har jag spetsat till för att göra det som jag lyft fram lätt att uppfatta. I själva verket är det som jag tydliggjort i ett av exemplen, oavsett vilket, också bäring, om än inte lika tydligt, i de andra. Det är förvisso inte så att enbart populära TV-program är brett attraherande, eller så att det bara är Ulf Samuelsson i Olaus Petri som prövar om sångare kan hålla tonen. Dessutom är det som här sagts om Örebro förmodligen giltigt även på andra platser. Men eftersom Örebro har haft ett så omfattande och brett upplagt kristet sång och musikliv under andra hälften av 1900-talet, blir bilden extra distinkt om fokus ligger på just Örebro.

För egen del har jag dragit följande slutsatser av det jag funnit: Sången och musiken är ett för kyrkorna nödvändigt redskap i försöken att nå ut. Men redskapet skall användas med förstånd. Nog måste man nå ut. Men riktningen utåt får aldrig förväxlas med målet som är trons liv. Sång och musik leder inte automatiskt till tro. Sången och musiken kan stå i många herrars tjänst. Detta apropå populära radioprogram från Pingstkyrkan och lovsång i TV från Långbro.

Sången och musiken kan vara ett överlägset hjälpmedel i församlingsarbetet. Det måste till bärande skäl för att man skall nedmontera framgångsrikt barn- och ungdomsarbete med musikprofil. Det lär oss exemplet Långbro, där man i mitten av nittio-talet gjorde ett både drastiskt och diskutabelt försök att vika om i sitt församlingsarbete.

Kvalité och framgång kostar alltid. Det kostar bland annat stora pengar att framföra stora körverk, så stora att det är nödvändigt med inträde när verken skall framföras. Det kostar utslag-

ning för att körer skall bli skönsjungande. Naturligtvis måste det få kosta. Det skulle allt se ut om körer systematiskt sjöng falskt. Frågan är hur mycket och efter vilka principer när man lever i en kyrka som har som målsättning att visa att Gud vill frälsa det som i världen ingenting är. Den frågan måste man fortlöpande ställa.

Att sångsmak och mode är en sak och andlighet i grunden en annan, lägger man märke till när man studerar strängmusiken i Filadelfia. Strängmusiken som var en lovsångens och trons tjänare på sextiotalet, hotade att förgöra den på sjuttiotalet innan den själv dog. Framgångsrikt församlingsarbete förutsätter trolöshet mot redskapen och trohet mot saken. Det visar exemplet Filadelfia.

Joybells har blivit den goda förebilden i denna exempelsamling. Här har musiken kopplats till församling och tro på ett förebildligt sätt. Musiken har blivit rätt använd. Samtidigt har sångens begränsningar bara blivit alltför tydliga när man närmare betraktar Joybells framgångar. Vem förstår egentligen vad som sjungs? Och vad finns det egentligen för förbindelse mellan äkta gospelsång och det Joybells framför. Förtryckta slavar har annat att förmedla än medelklassungdomar om så orden är identiska.

Slutligen kan vi ”läsa” oss själva genom att begrunda vad vi tycker om att sjunga. Vår sångsmak avslöjar att allmänmänskliga och i tiden aktuella behov styr oss vare sig vi tillhör kyrkofolket eller befinner oss utanför. Detta är förvisso gott, men det betyder inte att vi skall låta oss nöjas. Ty i kristna sammanhang finns det mer att få, alltid mer att få. Gud är alltid större.

6 Inskolning modell Örebro

Gud utbytt mot demokrati

Först några reflexioner över den första avdelningen i 1998 års läroplan för förskolan. Planen behandlar förskolans värdegrund och uppdrag. Mina synpunkter återspeglar hur jag och många, särskilt religiöst förankrade personer, reagerar på talet om svensk värdegrund. De förklarar också varför vissa kyrkor är så ivriga att nå ut med kristen tro i sitt barnarbete.

Begreppet värdegrund behandlas ej i sista bandet, utgivet 1996, av Nationalencyklopedin. Begreppet värde grund ut liksom värdeanalys, värdeersättning och värdeförsändelse, men ej värdegrund. Av det kan vi sluta oss att begreppet värdegrund slagit igenom först efter 1996. Idag tillhör begreppet ett av den politiska retorikens huvudord. Politiker i rad talar om det nödvändiga i att äga en enhetlig värdegrund som majoriteten av medborgarna kan samlas kring. Så nödvändigt har det blivit att denna värdegrund blivit både krav och förutsättning för att erhålla samhällets välsignelse. Exempelvis är förskolor, skolor och fritidshem tvingade att följa den svenska värdegrundens riktlinjer vad gäller normer och värden. En friskola eller ett privat daghem som ej anses leva upp till kraven får sina rättigheter indragna. Kort uttryckt och utifrån ett historiskt perspektiv kan sägas att värdegrunden ersatt kristendomen som officiell grundval för vårt land. Formell bekännelse till kristen tro i luthersk utformning var ända in i 1800-talet en förutsättning för medborgarskap. Nu är den så kallade värdegrunden på väg att ta dess plats. Förvånas inte över detta. Ett land måste hållas samman på det ena eller andra sättet. I Sverige som i hela det sekulariserade Västeuropa är en så kallad värdegrund tjänlig för detta ändamål.

Vad står då svensk värdegrund för? I 1998 års läroplan för förskolan får vi ett generellt giltigt och utomordentligt enkelt och tydligt utformat svar. Ingenting problematiseras. Värdegrunden

skall ju appliceras på förskolebarn, så enkelheten är ett måste. Demokrati står högst upp på värdegrundens tio i topp. I begreppet demokrati läggs många goda ting, bland annat medinflytande. Redan i förskolan skall barnen få så mycket medinflytande som möjligt. Vidare finns på listan varje människas egenvärde, liksom respekten för miljön. Det talas till och med om att barnen skall uppmuntras till ett ekologiskt tänkesätt. Till värdegrunden hör framför allt människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, solidaritet med de svaga och utsatta liksom jämställdhet mellan könen. Förskolan skall motverka traditionella könsroller och könsroller. Solidaritet, tolerans medkänsla och inlevelse nämns också liksom respekt för skillnader i människors uppfattning och uppskattning av kulturell mångfald. Vård av kulturarvet hör också dit liksom, med adress de många invandrabarnen, att utveckla en dubbel kulturtillhörighet.

Vad är nu detta? Framför allt; är värdegrund rätt beteckning på allt detta goda? Det är tveksamt. I vilket fall som helst är det uppräknade inte exempel på absoluta och alltid giltiga värden. Det är inte i alla sammanhang som ett demokratiskt förhållningssätt är att föredraga och att hävda människolivets okränkbarhet kan i vissa fall stå i motsats till ett ekologiskt förhållningssätt. Tolerans kan nu och då vara detsamma som eftergivenhet och kan man alltid veta vad som är traditionella könsroller och könsroller? Jag kan fortsätta ett bra stycke till, men nöjer mig med detta. För mig är det som läroplanen benämner värdegrund ett antal ideal väl värda att förmedla till det uppväxande släktet i just Sverige. Rätt förmedlade är de till nytta vid barns inskolning till medborgare i ett sekulärt, demokratiskt samhälle som vårt. Andra kulturernas barn måste inskolas utifrån delvis andra värderingar för att på ett harmoniskt sätt kunna integreras i den egna kulturen.

Tidigare styrdes förskolan av Socialtjänstlagen och var därmed en del av familjepolitiken. Nu leds förskolan sedan den 1 januari 1998 av skollagen. Det betyder hårdraget att normgivning sker direkt till barnen, inte via föräldrarna till barnen. Föräldrarnas roll har minskat.

Personligen kan jag aldrig ge värden och ideal, om än så beaktansvärda, beteckningen värdegrund. Värdegrunden är för mig Kristus. Det är Kristus som förmedlar det högsta goda och hans korsdöd är den viktigaste av alla nycklar till kunskap om Guds väsen och livets mening. För en muslim är hängivenheten till Allah och lydningen för honom livets högsta mening. Först den som inte räknar med Gud låter värden och ideal beteckna det goda. Gemensamt för de tre här uppräknade hållningarna är tron, tron på Kristus, tron på Allah, respektive i skollagen tron på demokratin. Jag för min del tror alltså inte på demokratin. För mig är demokrati, solidaritet och människovärde medel för att nå det goda. Det goda är ytterst att som Kristus säger *älska Gud över allting och sin nästa som sig själv*. I den här riktningen tänker inte enbart jag, utan de flesta religiöst orienterade människor. Detta sagt för att bättre kunna förstå kyrkans och frikyrkans dilemma när samhället under särskilt andra hälften av 1900-talet tagit över stora delar av föräldransvaret och där värdegrunden heter demokrati inte Gud.

Kommunicerande käril

Ett samhälle kan liknas vid ett kommuniserande käril. Vad en gör påverkar den andre direkt eller indirekt. På samma sätt kan kyrkans relation till kommunen ses. Kommunen påverkas av kyrkans och kyrkans av kommunen. Tydligast ser man det när man betraktar kyrkans barn- och ungdomsarbete. Ändrad kommunal barntillsyn påverkar med omedelbar verkan Kyrkans barnverksamhet. Öppna respektive stängda ungdomsgårdar inverkar på ungdomsarbetet. Ny skolpolitik ger utslag i förändrat arbete bland gymnasister.

Kommunens barnomsorg och kyrkornas barnarbete

På femtiotalet kulminerade antalet hemmafruar i landet, de var närmare bestämt 1 240 000. Sedan kom trendbrottet. Hemmafruarnas antal sjönk i snabb takt. 1981 var antalet nere i 264 000 och 1991 i 81 000. Hemmafrun hade förvandlats till lönearbetare. Enförsörjarfamiljen hade ersatts av tvåförsörjarfamiljen. Denna omvandling förutsatte utökad kommunal barnomsorg.

Centerpartiet och Moderata samlingspartiet stretade till att börja med mot. Man försökte, liksom så småningom Kristen demokratisk samling, ge kvinnorna möjlighet att stanna hemma hos sina småbarn. Men utvecklingen var obönhörlig. Med socialdemokraterna och så småningom även Folkpartiet i spetsen genomfördes en snabb utbyggnad av barnomsorgen. För socialdemokraterna rädde inga tveksamheter. Socialdemokraterna ville att staten skulle ha ett vidgat inflytande över människors liv. Detta gällde även över hemmet och den privata sfären.

1975 hade utvecklingen gått så långt att det lagstodgades att kommunerna var skyldiga att tillhandahålla förskoleplatser åt alla sexåringar. Barnen fick delta upp till 525 timmar gratis. En slutpunkt nåddes den 1 januari 2003. Då infördes allmän förskola i Sverige för 4-5 åringar.

I Örebro höll man sig tidigt framme. Socialdemokraterna var pådrivare. 1985 var det ingen kommun som hade så stor andel förskolebarn placerade inom den kommunala barnomsorgen som Örebro, 53 % av samtliga barn.

2002 genomfördes maxtaxereformen. Det betyder att de kommuner som infört maxtaxa inom förskoleverksamhet får statsbidrag för sina utgifter. Det sattes också ett utgiftstak för föräldrarna, en stimulans så god som någon att ta del av den av samhället stadgade och reglerade barnomsorgen. I dag är det bara undantagsvis som föräldrar inte utnyttjar rätten att ha sina barn på dagis.

Denna utveckling påverkade kyrkornas barnarbete. På femtio- och sextiotalet var det fortfarande högkonjunktur för söndagsskolorna. När Örebro under denna tid fick sina nya bostadsområden visade kyrkorna slagkraft. Åtminstone hade de kraft att öppna en söndagsskola i det nya området. Frikyrkorna dominerade söndagsskolutbyggnaden. Pingstvännerna var flitigare än andra. Överallt fanns det söndagsskolor drivna av Pingstkyrkan Elim.

På sjuttioalet började söndagsskolorna backa. Fritidsutbudet i staden hade börjat växa. Kommunen satsade allt mer pengar på fritidsaktiviteter. På ungdomsgårdarna i kommunal regi under sextioalet följde offentliga inomhusbad runt om i staden på sjuttioalet. Så småningom blev konkurrensen från andra aktiviteter söndagsskolan övermäktig. Det hade blivit oöverstigit svårt att locka barnen till söndagsskolan på söndagsmorgnarna. På nittioalet hade söndagsskolan krympt till närmast oigenkännlighet. Där den förekom var söndagsskolan kopplad till veckans huvudgudstjänst. Särskilt i frikyrkorna hade söndagsskolan blivit en möjlighet för hela familjen att besöka kyrkan. De små gick till söndagsskolan när föräldrarna lyssnade till predikan. I Mikael's församling, en av stadens kyrkoförsamlingar, höll man ut under söndagsskolans krisår och fick som tack för detta en uppgång i och med att orientaliska kristna liksom kristna eritreaner, alla med många barn, flyttade in i Baronbackarna och Vivalla.

Fortfarande på sjuttioalet fanns det dock, trots söndagsskolans kris, konjunktur för kristet barnarbete. Nu inleddes Kyrkans barntimmars storhetstid och med den arbetsformen följde uppsving för familjegudstjänsterna. Här var Svenska kyrkan helt dominerande. Kyrkans barn-

timmar var nämligen en kvalificerad barnverksamhet bedriven på vardagar och dessutom på arbetstid. Arbetet kunde i huvudsak inte ske ideellt. Svenska kyrkan hade till skillnad från frikyrkorna råd att arvoda. En rad mammor med egna barn i förskoleåldern ställde upp på villkor att de fick betalt för sina tjänster. Det förekom att mammor hade så många grupper att deras arvoden närmade sig inkomsten för en halvtidstjänst. Flera så arvoderade fick sina tjänster omvandlade till deltidstjänster.

Svenska kyrkan var så mycket ivrigare med sina barntimmar som de kunde motivera verksamheten religiöst. Man såg barntimmarna som dopuppföljning. I en tid där föräldrar till de döpta barnen inte automatiskt bad med sina barn eller berättade för dem om Jesus, fick församlingen ta på sig uppgiften att hjälpa till med kristen fostran.

Kyrkans barntimmar blev uppskattade. Där de fungerade väl gav de åskilliga unga föräldrar nytt intresse för kyrkan. Föräldrarna tog gärna sina barn till barntimmarna och följde dem till kyrkan på familjegudstjänst.

I och med att allt fler barn gick i förskolan smalnade så småningom barnunderlaget. Från slutet av åttiotalet blev det mest dagmammorna som lät sina dagbarn delta i Kyrkans barntimmar. Under nittiotalets gång blev det med barntimmarna som det en gång blivit med söndagsskolan. Barntimmarna i det närmaste försvann. Nu satsade kyrkorna, och här avses både frikyrka och Svenska kyrkan, på öppen verksamhet, så kallad öppen förskola. Det kunde förekomma att man bedrev denna öppna verksamhet i samarbete med kommunen. I Olaus Petri församling etablerade man till och med samarbete med mödravårds och barnavårdscentralen.

Allt detta måste ses utifrån att kyrkornas möjligheter att nå barnen försämrats i och med barnomsorgens utbyggnad och fritidssektorns tillväxt. Svenska kyrkan såg sitt arbete under söndagsskolans och barntimmarnas tid som dopuppföljning. Idag är den beteckningen inte adekvat. I stället har arbetet bland barn i allmänhet blivit kontaktskapande och allmännyttig verksamhet. Vad annat kan man benämna Olaus Petri församlings arbete när de tillsammans med barnavårdscentralens barn väger och mäter barn eller när man som Betelförsamlingen har musikskola för förskolebarn.

Konkurrensen om barn och ungdomar

Nu arbetar kyrkorna inte enbart med förskolebarn utan även med äldre barn och ungdomar. Allt sådant arbete sker på barnens och ungdomarnas fritid. Här tävlar man med en rad organisationer om barnens gunst. Konkurrensen har ökat allt eftersom. Dessutom har det blivit allt svårare att skaffa frivilliga ledare. När bägge i en familj arbetar orkar man inte engagera sig. Oftast ställer man upp när man har egna barn som deltar. Här har frikyrkorna med sina tydliga kyrkokärnor med många hängivna församlingsmedlemmar ett försprång före Svenska kyrkan. Särskilt i ungdomsarbetet är detta tydligt. Församlingsmedlemmarnas barn kan i bästa fall bilda grund för ett stabilt utåtriktat arbete.

Man kan konstatera att under perioden 1960-2000 har alla former av gruppverksamhet som riktar sig till barn och ungdomar minskat, medan den mindre kvalificerade öppethusverksamhet ökat. Andelen konfirmander har minskat. När deltagandet har varit som lägst under nittiotalet har vissa kyrkoförsamlingar kunnat registrera så låga siffror som mellan 20 och 30 % av årskullen kyrkotillhöriga.

Med lärdomsskolan föll också FKG och KGF

Skolsystemet omvandlades från femtiotalet och framåt. Alla skulle i fortsättningen studera sammanhållet så länge som möjligt, praktiskt och teoretiskt hållas ihop. Vi fick enhetsskola och så småningom grundskola. Även gymnasieskolan förändrades i samma riktning. Från 1971 kallades inte enbart den teoretiska utbildningen gymnasieutbildning utan även undervisningen motsvarande fackskola och yrkesskola. Beteckningarna fackskola och yrkesskola ströks.

Till den gamla lärdomsskolan hörde ett antal mer eller mindre exklusiva föreningar. Till dem hörde Kyrkliga gymnasistförbundet (KGF) och Frikyrkliga gymnasistförbundet (FKG). Dessa föreningar överlevde inte skolans omvandling. De hörde alltför nära samman med det gamla skolsystemet. I början på sjuttioalet försvann de båda kristna skolföreningarna och med dem intellektuell kristen skolning och utmärkta rekryteringsbaser för präster och pastorer.

KGF:s och FKG:s försvinnande är ytterligare ett exempel på hur påverkade kyrkorna blir av samhällets omvandling och hur nära sammanvävd kyrkan är med sin omvärld. I djupare mening kan man inte tala om att kyrkan är skild från staten.

Trots allt har kyrkorna klarat sig

Med hänsyn till det fritidsutbud som finns i Örebro har dock kyrkorna i Örebro klarat sig förvånansvärt väl i konkurrensen. Kyrkornas barn- och ungdomsarbete är fortfarande att räkna med. 1997 hade exempelvis 17 av 21 friförsamlingar ett registrerat och aktivt barn- och ungdomsarbete. Nästan genomgående är detta lett av frivilliga ledare. I de största friförsamlingarna i Örebro finns ungdomspastor anställd. Svenska kyrkans församlingar har under hela perioden haft heltidsanställda församlingsassistenter som stått i spetsen för arbetet bland barn och unga liksom för rekrytering av frivilliga ledare.

Kyrkornas vandringar

I Mikael's församling gjordes i slutet på åttiotalet en grundlig genomlysning av församlingens barn- och ungdomsarbete. Detta arbete skedde inför hotet att förskolan skulle bli obligatorisk och omöjliggöra rekrytering till Kyrkans barntimmar. Därvid upptäckte att även framgångsrik gruppverksamhet enbart nådde en minoritet av de döpta barnen. Hur nå de övriga, döpta som odöpta. Lösningen blev systematiskt genomförda vandringar. Man inbjöds församlingens alla dagis liksom även skolornas lågstadier till kyrkan för olika former av vandringar, framför allt jul och påskvandringar. Genom att göra detta anknöt man till den kommunala förskolans liksom till skolans målsättning att i sin verksamhet anknyta till Sveriges kulturarv. Dessutom kunde man försäkra sig om att barnen i församlingen åtminstone hade hört talas om Jesu födelse, liksom om hans död och uppståndelse.

Från 1987 inleddes julvandringarna i Mikael och våren 1988 påskvandringarna. Under 1990-talet har det Mikael startat blivit allmänt bruk. De flesta större församlingarna i Örebro anordnar jul- och påskvandringar eller liknande i sina kyrkor.

Inskolning med liknande förtecken

Man kan väja för begreppet inskolning. I ett samhälle som betonar den enskilda individens självständighet, ansvar, personliga utveckling och självförverkligande är man försiktig med ord som uppfostran och inskolning. Begreppet inskolning förbehålls yrkesarbetaren som måste lära sig ett yrkes handgrepp eller ett barn som behöver lära sig att fungera på dagis.

Ändå är begreppet inskolning ett adekvat uttryck för mer än detta. Ett barn som skall lära sig att fungera i ett samhälle behöver skolas in i det egna samhällets värderingar och tänkesätt. På samma sätt behöver man skolas in för att fungera socialt och religiöst i en kyrka eller i en församling. Frågan är inte om man behöver inskolas utan hur och till vad.

Det visar sig att substansen i samhällets inskolning och kyrkornas i långa stycken sammanfaller. Det som är viktigt för en samhällsmedborgare i Sverige är också viktigt i en svensk kyrka eller frikyrka. Därför skickar även medvetet kristna föräldrar oftast utan protest sina barn till kommunens daghem och skolor. Demokrati och solidaritet är positiva ord även i en kyrka.

Det påvisades ovan att kommun och kyrka är att likna vid kommunicerande kärn. Kommunens barnomsorg påverkar kyrkornas barnarbete. Denna kommunikation gäller även idéer. Oundvikligt påverkas samhället av kyrkan och kyrkan av samhället. Under tiden 1960-2000 är det mest påfallande hur kyrkorna påverkats av nutida samhällsvärderingar och samhällsideal. Kyrkorna i dag förkunnar i de flesta fall en kristendom som inte mycket skiljer sig från moderna samhällsideal. Man klär sin kristendom i modern svensk dräkt. Detta är alldeles uppenbart när man närmare granskar innehållet i den etik- och kristendomsundervisning som förekommer i kyrkligt och frikyrkligt barnarbete. Det specifikt kristna i denna undervisning är oftast att man på en humanistisk grund lägger spännande berättelser om patriarkers välgärningar och om en frälsare som talar väl och gör allting gott. Någon annan skillnad finns ofta inte. När mammor på sjuttioalet i Svenska kyrkans församlingar rekryterades till barntimmedare blev det ofta enbart humanism av det hela. Man talade högst pliktskyldigt om patriarker och om Jesus. Varken patriarkernas bedrifter eller frälsarens kärlek fanns med bland det som var levande för dem själva.

Kristen inskolning som komplement eller alternativ

Det finns dock det som motsäger denna beskrivning av harmonin. Det bevisas kanske främst av den iver med vilken kyrkorna kämpar för att hävda sin egen barnverksamhet. Man kan uttrycka det så att kyrkorna har behov av att komplettera undervisningen i förskola och skola. Man är medveten om att förskolan och skolan inte säger ett enda gott ord om Gud, att skolväsendet tvärtom är helt igenom sekulariserat. Därför vill man tala om Gud. Gud och Jesus blir ett komplement till allt det andra.

Det finns också kyrkor som mera tydligt ser sig som alternativ än komplement. Visserligen talar de oftast tyst därom. Men det är inte av en slump som de radikala frikyrkorna Kristet center och Citykyrkan har öppnat friskolor, förskolor och fritidshem, inte av en tillfällighet som några församlingar har egna daghem. Visserligen måste de hålla strikt på de regler samhället ställt upp som villkor för ekonomiska bidrag. De kan göra det så mycket lättare som de inte har något emot de stipulerade villkoren att verka för demokrati, förståelse o s v. Trots allt ser de dock sin undervisning som mer än ett komplement. Ytterst ställer sig flera av dessa församlingar inte bakom ett samhälle som är helt igenom sekulärt. Däri är de överens med muslimerna som år 2004 driver två friskolor. Muslimerna drivs till sin skolverksamhet av skäl som liknar Citykyrkans och Kristet centers. De kan för egen del inte acceptera ett sekulärt samhälle.

7 Omsorgens riktningar

Först de egna

Guds folk har i alla tider för vana att vårda sig om de fattiga – alla fattiga, så långt medel och krafter sträckt sig, men i synnerhet församlingens egna fattiga. Örebro Brödraförsamling har ock alltid känt det som en kärplikt att bistå dem af sina medlemmar, som i lekamligt afseende haft det trångt.

Citatet är hämtat från historiken Örebro Brödraförsamling 1860-1910. Osedvanligt tydligt framgår av de citerade orden hur man riktade sitt stöd. Det var först och främst de egna medlemmarna som skulle hjälpas. Det var dem man främst kände ansvar för. Fattiga fanns det många i den vid sekelskiftet 1900 snabbt växande staden liksom många som var periodiskt arbetslösa. Dessutom var bostäderna för den arbetande befolkningen trånga och usla, ett tecken så gott som något på allmän knapphet med resurser. Därför sträckte sig brödraförsamlingens hjälpinsatser inte enbart till de egna. ”Så långt medel och krafter sträckt sig” hade man försökt hjälpa även andra.

För sin hållning hade Örebro Brödraförsamling bibliskt stöd. Kärleken till ”bröderna” är ett givet tema i Nya testamentet, ett tema som ytterst är en variant av den för hela bibeln grundläggande utväljelsetanken. I dag är det sällan någon som vågar aktualisera denna bibliska sanning. Det låter bättre att enbart tala om osjälvisk utgivande kärlek riktad mot alla. Att det sedan i praktiken blir kärleken till ”bröderna” som kommer i främsta rummet är den andra sidan av saken.

Först sörja för de egna och sedan också för de andra. Så var det och så är det trots allt fortfarande i såväl frikyrkliga sammanhang som i allmän mänsklig samvaro. Vid närmare eftertanke förstår man att det måste vara på det sättet. Man kan inte hjälpa andra om inte de egna först är hjälpta. Vad man skall reflektera över är avvägningen. Att bara tänka på sig själv och de egna är egoism, att enbart fundera över hur andra och glömma sig själv botten ofta i en personlighetsstörning. Avvägningen mellan inåtriktad och utåtriktad verksamhet blir följdriktigt huvudtemat när vi i i detta och nästföljande kapitel skall granska det sociala ansvarstagandet i Örebros kyrkor och frikyrkor under den andra hälften av 1900-talet.

Församlingssystrarna försvann, diakonissorna kom

Anställda församlingssystrar har funnits i många av de större frikyrkoförsamlingarna i vårt land. Så också i Örebro. De största frikyrkoförsamlingarna, Pingstförsamlingen Elim och Evangeliska frikyrkans Filadelfia, hade anställda församlingssystrar ända fram mot slutet av århundradet. När dåvarande församlingssystem i Filadelfia sade upp sig 1988, återbesatte man inte tjänsten. I Elim återstod vid millenieskiftet en arvdestjänst på deltid som församlingssystemer. Även denna tjänst upphörde något år in på det nya århundradet. Vasakyrkan anställde inte någon ny församlingssystemer när Elsa Lindgren år 1976 gick i pension. I Betel har man inte haft någon församlingssystemer sedan år 1954. Immanuelskyrkan hade församlingssystemer anställd på femtiotalet men inte senare. Motivering varför man i Immanuel upphörde är värd att uppmärksamma. Styrelsen i Immanuel menade att omsorgen om de egna församlingsmedlemmarna måste skötas på frivillig väg. Det låg i en församlings natur att vårda sig om sina egna.

Församlingssystrarna arbetade naturligtvis inte enbart med församlingsmedlemmar utan även utåt mot människor i behov av hjälp och stöd. Men uppgifterna inåt mot de egna och mot församlingen närstående var ändå huvuduppgiften. Behov fanns. Man skall minnas att Betel ända

fram till 1969 hade eget ålderdomshem för sina medlemmar, Dorkashemmet. Från efterkrigstiden och framåt ändrades emellertid de sociala förhållandena i Örebro till det bättre. Samhället tog över allt mer av omsorgen om sina invånare. Därmed minskade trycket på församlingarna. Det blev mer och mer rimligt att tänka sig att på frivillig basis klara sådant som hamnade utanför det offentliga sociala skyddsnätet. Därför upphörde församlingarna att hålla sig med församlingssystrar.

Tvärtom var det i kyrkoförsamlingarna. 1953 började en ungdomsdiakonissa sitt arbete i Örebro, 1958 fick Örebro ytterligare en diakonissa. Först på plan var syster Ruth Palmqvist. Hon verkade i Örebro ända fram till mitten av sjuttioalet. Redan från början var hennes arbete styrt mer av henne själv än av någon annan. Detta kunde ske så mycket lättare som hennes första arbetsgivare, Strängnäs stifts ungdomsråd, fanns på behörigt avstånd. När hon så småningom fick Örebro kyrkliga samfällighet som huvudman blev det inte annorlunda. Syster Ruth fick utforma sitt arbete i stor frihet.

Syster Ruths arbete var entydigt riktat utåt mot samhället. I en rymlig lägenhet vid Järntorget levde hon med sin mycket speciella familj. I denna familj vistades hon praktiskt taget all tid. Tid som blev över tillbringade hon i rätten som nämndeman eller på sammanträden, bland annat i övervakningsnämnden. Syster Ruths familj bestod av, förutom henne själv, ett antal utkörda, olyckliga eller nedkörda flickor, ofta med trasiga hemförhållanden bakom sig. En del var missanpassade och kriminellt belastade. Under syster Ruths moderliga vård, tillsyn och ledning skulle de alla återanpassas. Även pojkar tog hon ansvar för, men de bodde aldrig hos henne. Syster Ruths insats var enastående. Själv blev hon i Örebro legendarisk. När flickor rymde kunde syster Ruth spåra dem bättre än t o m polisen. Hon hade egna kanaler som gjorde att hon visste och hittade. Åtskilliga flickor vittnar om hur de på grund av syster Ruth räddades till ett socialt anpassat liv.

Syster Inga Maja Hufvesson anställdes av Örebro kyrkliga samfällighet 1958. Från 1976 kom hennes huvudman att bli enbart Långbro församling. Samfälligheten hade då beslutat att samtliga kyrkoförsamlingar i Örebro tätort skulle tilldelas en diakon var. Inga Maja stannade på sin tjänst till 1989 då hon gick i pension.

Inga Maja arbetade som syster Ruth självständigt och liksom hon i långa stycken utåtriktat. Men till skillnad mot syster Ruth var hennes huvudsakliga arbetsfält äldre människor, inte minst äldre med sociala problem. God nytta hade hon av att hon var sjuksköterska och därför inte tvekade när sår behövde läggas om eller mediciner kontrolleras. Till sin hjälp hade hon ett diakonalt frivilligt medarbetarlag som gjorde hembesök och hjälpte de gamla med praktiska ting. Till och med gymnasister i stadens KGF försökte hon på sextioalet animera till besökstjänst.

Samtidigt var Inga Maja tydlig i sin riktning inåt. Hon deltog medvetet och ihärdigt i försöken att bygga upp församlingskärnor i Svenska kyrkans församlingar. För Inga Majas del skedde detta främst i ett bostadsområde på väster i Örebro, Stjärnhusen. Stjärnhussalen blev hennes andliga hemvist där hon regelbundet deltog både i mässor och i vardagsarbete. Söndagsskolarbete var hennes älsklingsområde.

Trots Inga Majas originalitet och självständighet blev hennes sätt att arbeta skolbildande. Förmodligen låg hennes arbetssätt rätt i tiden. Diakoner och diakonissor i Örebro har ända fram till millennieskiftet arbetat i stort sett utifrån samma modell som hon, bortsett från att de inte sysslat med sjukvård. Dels har de varit utåtriktade mot samhället dels har de arbetat inåt

för att stärka den församling där de tjänat. Främst har man ägnat sig åt de äldre. Under nittio-talet kan man märka att diakonerna i Örebro vidgat områdena för sina insatser. I Almby församling har diakonen exempelvis arbetat upp sina kontakter med kommunens hemtjänst och sociala arbete. I och med Svenska kyrkan gjorde diakonatet till ett led i kyrkans treledade ämbete, biskop, präst, diakon, har diakonerna fått en allt tydligare liturgisk roll. Trots allt består väsentligen den modell för diakonalt arbete som syster Inga Maja företrädde. Diakonerna arbetar utåt mot samhället i kristet sociala insatser och inåt församlingsbyggande.

Hur kunde det ske att församlingssystrarna försvann och deras motsvarighet i Svenska kyrkan, diakonerna och diakonissorna, kom. Vi har redan antytt en del av svaret. Välfärdssamhället överflödiggjorde församlingssystrarna som i huvudsak arbetade inåt mot de egna församlingsmedlemmarna och mot församlingen närstående. Deras uppgifter kunde i fortsättningen församlingsmedlemmarna själva klara av. Så resonerade man inte bara i Örebro utan även i det övriga Frikyrko- Sverige.

Det är svårare att mer entydigt ge svar på varför diakonerna och diakonissorna gjorde sitt definitiva intåg i Örebros kyrkoförsamlingar under den andra hälften av nittonhundratalet. Ett är dock säkert, det är att diakonerna kom i ett skede när Svenska kyrkan i sin helhet var tvingad att omstrukturera sin verksamhet. Samhällsförändringarna, inte minst framväxten av det s k välfärdssamhället, tvingade till omläggning av kursen. Kyrkan kunde inte längre förlita sig på en fungerande kyrklig sed och på samhällsideal som garanterade de kristna värdenas fortbestånd. Den kristna livshållningen var inte längre någon självklarhet. Den kyrkliga seden hade allt eftersom försvagats. Försvagningen hade pågått kontinuerligt ända från andra hälften av 1800-talet och visade inga tendenser att bromsas upp. Nedgången snarare snabbades på från femtiotalet och framåt. Kyrkan måste ta till aktiva åtgärder för att överleva. Utåt måste kyrkan i handling visa att hon fortfarande kunde nå människorna och vara dem till nytta. Inåt behövde kyrkan bygga upp nya strukturer med stabila gemenskapsbildningar och förnyade gudstjänstformer som bas. Om inte, blev kyrkan uppslukad av ett välfärdssamhälle som inte enbart genererade välstånd utan även gjorde anspråk på att omsluta medborgarna med sitt välbehag från födelsen till graven. Staten hade kort uttryck från drag av kyrka.

Detta kyrkliga nydaningsarbete förutsatte personell förstärkning. I Örebro var det inte enbart diakonernas antal som utökades. Det blev även fler präster. När Mikael's församling bildades 1977 genom Långbro församlings delning, fyllde det på med fyra nya tjänster och sedan tillkom ytterligare prästtjänster. Vi fick präster för sjukhuskyrkan, finsk präst, kontraktsadjunkt och polispräst. Det blev även tillskott på ungdomsledarsidan (församlingsassistenter) liksom bland de anställda i kyrkans barnarbete. Kyrkorna fick värdinnor och dessutom tillkom ett antal arvoderade ledare. Slutligen började det under de sista åren före millennieskiftet planeras för nya tjänster i ett hela Örebro omfattande s k diakoncentrum. Allt detta kunde ske därför att Örebro kyrkliga samfällighet hade god ekonomi. Ekonomiskt var det sämre beställt i frikyrkorna. De ansåg sig inte ha råd med sina församlingssystrar. Pengarna behövdes till annat.

8 I välfärdssamhällets tjänst

Kyrkorna måste ut

Under andra hälften av 1900-talet var, som vi redan tidigare noterat, den allmänna seden att gå till kyrkan bruten. Folket kom i allmänhet inte till Svenska kyrkans gudstjänster mer än sporadiskt och då ofta i samband med de stora högtiderna. I det läget måste en kyrka som ville

behålla inflytandet komma till folket. Det var av naturliga skäl lättare för Svenska kyrkan som majoritetskyrka att nå ut än för frikyrkorna. Majoriteten av medborgarna var medlemmar i Svenska kyrkan, dessutom oftast döpta. Eftersom dopet, särskilt bland präster och kyrkligt anställda, togs på stort allvar och av dem räknades som ett inlemmande i kyrkan, drev också detta på. Prästerna kände sig förpliktade att nå sina döpta men passiva medlemmar. Till detta kom att Svenska kyrkans församlingar genom utdebiteringsrätten hade god ekonomi. Även detta hjälpte till. Det kostade nämligen pengar att nå ut, särskilt om man hade sociala ambitioner. Det krävdes ofta heltidsanställda människors insatser för att de sociala insatserna skulle bli effektiva och i Svenska kyrkan hade man råd att anställa.

De annorlunda hålls utanför

Nu räcker det inte ens med pengar och anställda för att social omsorg skall fungera. Med anställda i ledningen vill det gärna bli enbart omsorg på arbetstid, d v s punktuell omsorg, omsorg som är att likna vid plåster på sårerna. Till social omsorg hör att foga in människor som hamnat utanför i ett socialt sammanhang. Det gör man inte enbart på arbetstid. För det krävs socialt generösa och inneslutande, levande församlingar. Sådana har det emellertid rått brist på i Örebro. Detta gäller såväl Svenska kyrkans församlingar som frikyrkorna. Det var enbart på sjuttioalet som karismatisk och social väckelse i förbund förmådde spränga fromhetsval-larna för en tid och ge ”annorlunda” människor plats i församlingens mitt. Generellt har annars gällt att kyrkorna hållit oliktankande och människor med problem på visst avstånd. Några stycken störande under gudstjänsten och några stycken som drar åt annat håll i det interna församlingsarbetet är vad man i allmänhet har förmått klara av.

I välfärdssamhällets tjänst

Däremot har kyrkorna varit duktiga på verksamhet förlagd utanför kyrkorummet och utanför församlingshemmets väggar. Särskilt sjukhuskyrkan har gjort väl ifrån sig. Med sjukhuskyrka menas inte enbart Svenska kyrkans verksamhet på sjukhuset, inte heller enbart frikyrkornas. Båda arbetar nämligen tillsammans i full gemenskap under beteckningen Sjukhuskyrkan.

Sjukhuskyrkan

Sjukhuset i Örebro som tillkom 1892, har allteftersom byggts ut. Första tillbyggnaden skedde på tjugutalet, de två nästa på fyrtio- och femtiotalen. Den stora utbyggnaden, med tidsenliga nyanläggningar i form av block, kom på sextioalet. Sedan byggdes F-huset 1987, M-huset 1992, och O-huset 1997. Denna väldiga utvidgning av sjukhuset återspeglar en sjukvård som tagit sig proportioner som man inte kunde drömma om när sjukhuset byggdes drygt hundra år tidigare.

På sextioalet vaknade kyrkorna över att de borde följa med i utvecklingen. 1962, i samband med pastoratsindelningsreformen samma år, frigjordes prästerliga resurser för kyrkans arbete på sjukhusen. Så även i Örebro. Komminister Rune Aneer i Olaus Petri församling kom i fortsättningen att tillbringa det mesta av sin arbetstid vid det sjukhus som då fått namnet Region-sjukhuset i Örebro. Tidigare hade hans arbete på sjukhuset haft betydligt mindre omfång.

1980 följde nästa steg i utvecklingen. Detta år beviljades frikyrkorna statsbidrag för andlig vård vid sjukhusen. I Örebro anställdes samma år dåvarande pastorn i Vasakyrkan, Bengt Schön, som sjukhuspastor.

Åttiotalet var ett utvecklingsskede för sjukhuskyrkan i landet. En lämplig organisation till-skapades, utbildning organiserades och samråd skedde om mål och arbetsinriktning. En svårighet att bemästra har sedan dess tillkommit. Det är de på grund av ”Ädelreformen” allt mer

förkortade vårdtiderna. Sjukhuskyrkoöverksamheten är därför idag på väg ut. Man möter i större utsträckning än förr de sjuka i deras hem eller på andra vårdplatser utanför sjukhuset.

Sjukhuskyrkan är inte evangeliserande. Dess arbete sker på patienternas villkor något som är en förutsättning för hela verksamhetens bestånd i religionsfrihetens Sverige. Man skulle kunna kalla sjukhuskyrkans arbete en form av samhällsservice.

I åttiotalets organisationsarbete deltog såväl på riksplan som lokalt både sjukhuspräst och sjukhuspastor. De båda, Kjell Kallenberg och Bengt Schön, arbetade dessutom väl tillsammans. När det på nittioalet blev vaktombyte på präst- och pastorstjänsterna fördjupades samarbetet ytterligare. Den frikyrkliga sjukhuspastorn Sören Alnehill förslog att kyrka och frikyrka inte som tidigare skulle framträda som två storheter utan i fortsättningen som en. Alnehill var drastisk. Han sade helt enkelt till sjukhusprästen Gudrun Sverker. Du får bli min chef. Så blev det också om inte formellt så dock i praktiken.

T o m nattvardsgudstjänsterna i sjukhuskyrkan är gemensamma. Dessa utlyses alltid som ekumeniska gudstjänster. På grund av personkemi, förenad med samsyn i såväl teologiska frågor som i allmän målsättning, har denna samverkan kunnat fortgå även efter år 2000. Inga påtagliga störningar i samarbetet har kunnat iakttagas. Det problem som uppstått har samband med att patienterna inte alltid förmår skilja mellan präst och pastor, mellan frikyrklig assistent och kyrklig.

Församlingarnas rådgivningsbyrå

Från mitten av sextioalet bröt seden att leva sambo igenom på allvar. Det blev plötsligt bara hälften så många äktenskap ingångna om året som tidigare. Folk skiljde sig dessutom som aldrig förr. 1974 upphörde den kyrkliga medlingen. Nya friare och alternativa samlevnadsformer tog form.

Särskilt kyrkorna signalerade kris. Den äktenskapliga samlevnaden var nämligen ett av de områden kyrkan värnade speciellt om. Följdriktigt behövde kyrkan nu rycka in och göra en insats. I Örebro skedde detta genom att en församlingarnas rådgivningsbyrå inrättades år 1976. Motiveringen till byrån var just att samlevnaden var i kris. Det fanns dessutom en kristen äktenskapssyn värd att värna, menade man. Samtidigt insåg ledningen för den planerade rådgivningsbyrån att det inte gick att isolera samlevnadsproblemen och göra dem till en storhet i sig. Rådgivningsbyrån i Örebro erbjöd därför även individuell terapi. Att byrån fick namnet församlingarnas rådgivningsbyrå och inte kyrkans, berodde på att man i stadgarna hade öppnat för frikyrkornas medverkan. Verksamhetens huvudman var dock Örebro kyrkliga samfällighet.

Detta att det finns en speciell kristen äktenskapssyn värd att värna är inte något som i fortsättningen kommit att poängteras av terapeuterna vid rådgivningsbyrån. Det talas heller inte längre om äktenskapets kris. Man har som alla andra anpassat sig till det nya. Att på ett signifikant sätt skilja rådgivningsbyråns sätt att arbeta från Landstingets familjerådgivning går inte. Problemens tacklas på likartat sätt. Kompetensen hos terapeuterna är också likartad. Det som skiljer är formell kompetens i frågor som rör kristen etik och kristen människosyn. Det ingår speciell utbildning på dessa områden för dem som är anställda vid församlingarnas rådgivningsbyrå.

I rådgivningsbyråns fall har det de facto blivit så att byråns arbete kompletterar landstingets.

Sannolikt kommer det kompletterande arbete som församlingarnas rådgivningsbyrå utför att i besparingstider bli allt viktigare.

Verksamhet på häktet samt vid polisen och brandkåren

Det kyrkliga arbete som bedrivs vid polisen och brandkåren liksom vid häktet har sin speciella bakgrund. Det visar på hur något tillfälligt kan påverka en hel utveckling. Det tillfälliga var en präst, Ola Stålnacke, som efter sin prästvigning 1988 fick tjänst i Örebro. Ola Stålnacke ville nå ut och såg också möjligheter att nå ut. Inåtriktat församlingsarbete hade ingen framtid. Det var hans mening. 1990 lyckades han få igenom ett projekt där han själv som representant för kyrkan skulle gå in i ett samarbete med polisen och brandkåren. Stålnacke skulle syssla med personalvård och samtidigt vara behjälplig när sådant inträffade som krävde prästerlig insats. Till arbetet hörde också att vara häktespräst. Genom sina personliga egenskaper gjorde sig Stålnacke snabbt i det närmaste outhärlig. Projektet ansågs så lyckat att Örebro kyrkliga samfällighet från 1993 inrättade en speciell komministertjänst för tjänst vid polis och brandkår. När Stålnacke sedan slutade sin tjänst gick arbetet över till ny innehavare. Redan 1995 hade arbetet på häktet övergått till en av komministrarna i Olaus Petri som på strukturbidrag från Strängnäs stift tjänstgör 20 % av sin arbetstid på häktet. Till häktet är också knuten en frikyrklig pastor, vars tjänst bekostas med statsbidrag.

Återigen har alltså kyrkorna riktat sig utåt utan automatisk anknytning till någon församling. Denna anknytning har dock ansetts outhärlig för en präst, varför även polis- och brandkårsprästen under del av sin tid har skyldighet att gå in i vanlig församlingstjänst.

Ria-Dorkas, stiftelsen Nikodemos, LP kontakten och Frälsningsarméns härbärke.

Ria-Dorkas började sin verksamhet i Örebro 1969 och har sedan dess arbetat med alkoholister och med psykiskt handikappade. Stiftelsen Nikodemos, en stiftelse med RIA-Dorkas som huvudman, har varit igång sedan 1982. Nikodemos, var till att börja med en drogfri mötesplats för ungdomar. Man var samlokaliserad med RIA. Man hade öppet på fredagnätterna. 1993 flyttade denna ungdomsverksamhet till egna lokaler på Stortorget. Där utvidgade man aktiviteter och öppethållande och kallade såväl mötesplats som verksamhet, Café on the rock. 1996 flyttades verksamheten till nya lokaler på söder i närheten av Stadsbiblioteket. Under de första åren av 2000-talet har verksamheten flyttats till gamla KFUM-huset på Järnvägsgatan och omorganiserats. Man är inte längre en stiftelse under RIA-Dorkas utan en självständig frivillig förening, "On the rock" ingående i den ekumeniska riksorganisationen "Hela människan".

"L P kontakten", en stiftelse inom Pingströrelsen startade 1993 ett kontaktcenter i Örebro. Till att börja med arbetade man med samma kategori människor som Ria. Efter konkurs 1997 fortsattes aktiviteterna med stöd från sex pingstförsamlingar. Från 2003 har LP kontakten i Örebro eget behandlingshem med övernattningsmöjligheter.

Frälsningsarméns härbärke och korttidsboende, Bruksgatan 13, inledde sin verksamhet 1998. Informellt samverkar man med RIA-Dorkas. Verksamheterna går i långa stycken in i varandra.

Konjunkturer, entusiaster och sedan kommunalt ekonomiskt stöd

De är redovisade verksamheterna, Ria-Dorkas, stiftelsen Nikodemos, LP kontakten och Frälsningsarméns härbärke, är samtliga av sådan omfattning att de förutsätter professionell och heltidsanställd ledning. Av intresse är att försöka komma åt vad som satte igång dessa omfat-

tande sociala projekt, vidare hur deras relationer till samhälle och politiker fungerar, slutligen församlingarnas betydelse för deras arbete.

Först alltså själva startpunkten. RIA-Dorkas får utgöra det belysande exemplet. En våg av vänstersympatier svepte över Europa på sextiotalet och med den följde social känslighet. Den sociala medkänslan skärptes även i församlingarna. Det är själva förutsättningen. Utlösande faktor var en ung baptistpastor med kristet socialt engagemang och stor karisma, Håkan Blomé. Denne var initiativtagare till RIA-Dorkas och dessutom motorn i själva verksamheten. Socialt väckta medlemmar från de olika kyrkorna slog sig på hans initiativ samman i team, som stödde den nygrundade verksamheten på RIA. Personer som själva hade haft psykiska, sociala eller missbruksproblem blev upprättade. Några av dem gavs av Håkan Blomé ledande funktioner på RIA. Kommunens missbrukarvård var ännu inte uppbyggd. Därför svarade Rias verksamhet upp mot ett verkligt behov. Under den första tiden var det fullt på Änggatan 13 där RIA-Dorkas hade sina lokaler, ständigt fullt med besökande alkoholister och andra som levde vid sidan om det vanliga samhället.

Ser man närmare på hur det gick till när övriga här uppräknade rörelser startade, märker man parallellerna till RIA- Dorkas. Konjunkturen i tiden plus en eller flera entusiaster som tog initiativ och fick andra med sig, var själva grundförutsättningen även för dem. Utan dessa premisser hade det inte blivit något av vare sig Nikodemos, L P kontakten eller Frälsningsarméns korttidsboende.

Relationen till kommun respektive politiker var och är nästa avgörande fråga. För att kostsamma verksamheter av det här slaget skall kunna komma igång och fungera krävs stora kommunala anslag, alternativt stora bidrag från Örebro kyrkliga samfällighet. Detta i sin tur förutsätter att politikerna gillar verksamheterna. Det har de också odelat gjort. Frikyrkliga och kyrkliga intressen gick hand i hand med kommunalpolitikernas. Alla var tacksamma att någonting gjordes för alkoholisterna. Alla förstod att det var viktigt att ungdomarna under helgerna inte hängde på stan utan hade något att göra. Att det var viktigt med behandlingshem och härbärge var det heller ingen som förnekade nyttan av. Det sved till i samvetet även på politiker när de såg livs levande uteliggare dra omkring i stadens centrum.

Slutligen var en nödvändig förutsättning att församlingarna backade upp verksamheten. Framför allt att församlingsmedlemmar tog del i aktiviteterna. Så har också skett, i synnerhet i begynnelsekedet. När Nikodemos startade fanns varje fredagsnatt upp till femtio frivilliga ledare på plats, mestadels frikyrkoungdomar från Filadelfia. När besökarna på RIA hade behov av att träffas även på de för ensamma känsliga fredagkvällarna, fanns det alltid församlingar som bjöd in till speciella RIA-samlingar. På lördagsmorgnarna ställde Betlehemskyrkan under en rad av år upp med gröttfrukost.

Detta sista, det nödvändiga i församlingsmedlemmarnas aktiva engagemang, har gjort att jag här särat Ria, Nikodemos, L P kontakten och Frälsningsarméns korttidsboende från Sjukhuskyrkan, Församlingarnas rådgivningsbyrå och Polisprästen, detta trots allt i övrigt som förenar. På sikt kan exempelvis inte RIA klara sig utan aktiva insatser från församlingsmedlemmar, vilket däremot polisprästen kan göra. RIA kan därför inte enbart beskrivas som ”en kyrkornas rörelse utåt” mot alkoholister. RIA-Dorkas skall också betraktas som ”en rörelse inåt” mot själva församlingen, något som väsentligen påverkar församlingens inre liv. RIA sträcker sig alltså i sitt arbete både utåt mot samhället och inåt mot församlingen. Det gör även Nikodemos, L P kontakten och Frälsningsarméns korttidsboende.

Utan kommunala anslag och anslag från den i ekonomiskt avseende välmående kyrkliga samfälligheten i Örebro klarar sig dessa rörelser inte en dag. På sikt kan dessa rörelser heller inte överleva om de inte inspirerar församlingarna till engagemang.

Jourhavande präst

Örebro var först i landet med att starta jourverksamhet för präster. Det skedde 1957 på initiativ av prosten Berndt Bäcklund. Verksamheten var ideell och oavlönad. Prästerna satt jour på sin fritid. Ofta arbetade de dagen efter ett nattligt jourpass. Det hela höll till slutet av nittio-talet. Då arvoderades tjänsten för att rädda jouden. Men inte heller det förslog för att jourhavande präst skulle kunna bestå. Något år in på det nya århundratet lades verksamheten ner.

Bra Begagnat

Bra Begagnat bildades 1995, en ”secondhand”-butik underställd Evangeliska frikyrkan. Man samarbetade vid starten med motsvarande verksamhet som bedrevs på Gamla gatan i Örebro city av Filadelfiaförsamlingen. Numera står Evangeliska Frikyrkan även för ”secondhand”-butiken vid Gamla gatan.

Bra Begagnat drivs av ett antal frikyrkliga pensionärer. Man var vid millennieskiftet uppåt femtio medarbetare, tillsammans med dem på Gamla gatan nära sjuttio. En del av medarbetarna arbetar oavlönat upp till nästan full tid, andra hjälper mera sporadiskt till. År 2003 inbringade verksamheten 5 miljoner kronor netto som fördelades till såväl missionsändamål som angelägna verksamheter inom landet. Bland annat har Ria-Dorkas under några år fått bidrag från Bra Begagnat. Både detta arbete och de stora belopp insatserna inbringar är häpnadsväckande. Resultatet tyder på att frikyrkorörelsen i Örebro under år som gått fostrat människor till uthålligt socialt engagemang.

En annan linje

I såväl kyrkoförsamlingarna som frikyrkoförsamlingarna i Örebro tar kristet sociala uppgifter stor plats. Detta är inte att undra över. De frikyrkligt och kyrkligt aktiva i Sverige tar statistiskt större ansvar för sin omgivning än genomsnittet medborgare. (30% av alla frikyrkomedlemmar gjorde enligt SOU 1993:82 frivilliga sociala insatser, 20% bland övriga. 26 medlemmar på varje anställd gjorde direkta sociala insatser i frikyrkan).

Hittills har jag visat hur dessa insatser huvudsakligen skett i samarbete med samhället, arbetet har stått i välfärdssamhällets tjänst. Församlingarna har med ekonomiskt stöd från kommun och den kyrkliga samfälligheten gjort sociala insatser till samhällets fromma. Detta sätt att beskriva församlingarnas verksamhet gäller dock inte generellt. Det finns frikyrkoförsamlingar som inte kan beskrivas på detta sätt. Det är de kyrklösa församlingarna. Stadsdelsförsamlingen i Vivalla var den första församlingen i denna genre. Den fungerade från 1982-1989. Medlemmar i f a Filadelfia, boende i Vivalla, eller inflyttade till Vivalla, bildade en församling i akt och mening att i sitt eget bostadsområde nå nya människor och kunna leva ut sitt kristna liv tillsammans med dem. Vivalla stadsdelsförsamling lyckades över hövan. Människor utanför slöt sig i mängd till församlingens gemenskap. Framför allt psykiskt sjuka människor fann i församlingen den värme och den gemenskap som de saknade i egna torftiga förhållanden. De nya blev så många att de kvävde församlingen. Man orkade i själva kyrkokärnan inte med allt ansvar som lades på dem. Församlingen lades ner. Varberga kristna gemenskap, liksom Vineyard, bildades båda 1995. Båda hade liknande intentioner. Vineyard hade under en tid kontakt med en rad alkoholister. Men både Vineyard och Varberga kristna gemenskap kom att vid millennieskiftet vara försvagade. Man nådde inte längre ut lika väl som tidigare. Församlingen Mötesplatsen som började sin verksamhet 1992 har däremot lyckats

bättre och framför allt fått större omfång. Men med omfånget har följt tendens till isolering. Det är mest de egna som möter upp i församlingens husgrupper.

Engagemang, sund inriktning och pengar

De slutsatser man kan dra av redovisningen i detta kapitel är att det krävs engagemang, sund inriktning och pengar för att kyrkornas sociala omsorger skall bli slagkraftiga.

Engagemang krävs, inte minst ett uthålligt engagemang. Annars blir det som görs enbart mer eller mindre något tillfälligt. I kyrkornas kristet sociala arbete i Örebro är det mycket som kommit och gått, trots att det som kommit många gånger haft sådant värde att det hade behövt bestå.

Inriktningen behöver vara sund. Det betyder att man skall syssla med det som är angeläget samt att förhållandet mellan inåtriktade insatser och utåtriktade behöver vara riktigt avvägd. Frågan är om den alla gånger varit det? För min del anser jag inte det. På sjuttioalet, d v s under den socialt karismatiska väckelsens tid, var man på rätt väg. Då kunde det ske att även de som var annorlunda gavs plats i församlingens gemenskapen. De kyrklösa församlingarna däremot är inne på rätt spår, menar jag. Synd bara att de inte orkar fullfölja sina intentioner. Entusiasm och uthållighet tycks saknas.

Det krävs pengar, stora pengar för att bedriva tung social verksamhet. För att skaffa sig pengar gäller det att ligga väl till hos anslagsgivande myndigheter, d v s såväl hos kommun som hos kyrklig samfällighet. I de fall som redovisats ovan har alla parter varit överens om allmännyttan i församlingarnas sociala insatser. Det betyder att kristet sociala insatser av betydelse måste befinna sig i samklang med aktuell svensk värdegrund, åtminstone i samklang med kyrkopolitikernas grundvärderingar. Om inte får kyrkorna arbeta i det lilla formatet och helt på frivillig grund. Detta är ett bistert faktum. Man arbetar inte bara i välfärdssamhällets tjänst. Man är också slavbunden av samma välfärdssamhälle.

9 Fakta om ekumeniken i Örebro

Staden växer, ÖKS bildas

I slutet av sextioalet brann det i knutarna för kyrkor och församlingar. Örebro expanderade. Bostadsområdena Stjärnhusen, Mellringe, Baronbackarna, Tybble, Varberga och Oxhagen var redan färdigbyggda. Vivalla var under utbyggnad liksom Brickebacken och mer skulle komma senare. Det visste man säkert. Ty allt talade för att Örebro snart skulle vara en storstad.

Det brann i knutarna och kyrkorna agerade. Kyrkorna i Örebro tänkte nämligen inte ge upp kampen om själarna. Med gemensamma krafter skulle de nya bostadsområdena evangeliseras. Här dög inte att roffa åt sig och stänga ute andra. Uppgiften var så stor att samverkan krävdes. Kyrkorna bildade samarbetsråd av mer eller mindre formellt slag och fördelade sedan arbetet på ett föredömligt sätt.

Det skulle vara praktiskt med ett permanent ekumeniskt samarbetsråd, ansåg kyrkoledarna mot bakgrund av sina nyvunna erfarenheter av samarbete. Kommun och landsting skulle inte behöva tveka om vem de skulle vända sig till för att få höra kyrkornas mening. Bara Filadelfia, Immanuelskyrkan och Pingstkyrkan var till att börja med tveksamma, dock enbart till en

tid. Våren 1970 bildades Örebro kristna samarbetsråd (ÖKS). Rektorn på Missionsskolan i Örebro, Sigfrid Deminger, blev samarbetsrådets förste ordförande.

Detta är en sida av saken. En annan är det allmänna ekumeniska läget vid denna tid. Också detta stimulerade till kristen samverkan. Kyrkornas världsråd hade haft sin fjärde generalför-samling i Uppsala 1968. Där stod kyrkorna gemensamt upp mot orättfärdiga strukturer. Kyrkorna var kallade att samfällt medverka till att skapelsens rikedom bevarades och att resurserna fördelades på ett rättvist sätt. Året därpå möttes Sveriges frikyrkor för att diskutera möjligheten att bilda en enda förenad frikyrka. De var bl a utmanade av metodisten Torvald Källstad som i sitt samfund pläderat för att alla kristna på samma ort behövde föras till en förplik-tande gemenskap med varandra. Slutligen var det av demokratiska skäl dags att avveckla Örebro evangeliska predikantförbund som forum för överläggningar mellan församlingar. När ÖKS bildades fortlevde predikantförbundet men nu enbart som forum för kollegial samvaro.

Samarbetsrådet blev aldrig riktigt vad det lovat

Det var ett anmärkningsvärt tecken på samförstånd när kyrkorna kunde komma överens om fördelningen av arbetet i de nya bostadsområdena, ett riktigt storverk om man så vill. I fort-sättningen blev det inte så många fler storverk. Staden växte inte lika mycket som beräknats och samarbetsrådet blev heller aldrig riktigt vad det lovat. Aktiviteterna har oftast inskränkt sig till gemensamma gudstjänster på somrarna, predikstolsbyten, ekumeniska U-veckor och böneveckor.

Nu och då har det visat sig att samarbetsrådet varit till verklig nytta. Inför det kristna riksmö-tet i Örebro 1989 (Ö 89) blev samarbetsrådet i praktiken en viktig arbetsgemenskap. Arbetet ledde till att människor från olika kyrkor lärde känna varandra. Vänskapsband knöts mellan enskilda från olika samfund. För många var det en ny upplevelse att bli bekant med den ka-tolske prästen Gene Dyer och märka att han var en kristen precis som de. Tyvärr lovade Ö 89 mer än det gav. På riksmötet i Göteborg (G 72) följde karismatisk väckelse och socialt enga-gemang, på Ö 89 nästan ingenting påtagligt, något som visar att riksmöten inte i egen kraft kan skapa andlig rörelse. De behöver stå i ett bestämt socialt och religiöst sammanhang för att göra det.

1979-1991 var baptisten och kyrkohistorikern Torsten Bergsten ordförande i rådet. Denne fick under sin ordförandetid se det av honom redan 1957 lanserade förslaget om öppna medlem-skap i baptistförsamlingar förverkligat i sin egen församling, Betel. Öppet medlemskap inför-des i denna församling 1988. De andra följde efter på 90-talet. Alla baptistförsamlingar i Öre-bro tillämpar i dag öppet medlemskap.

Det var under Torsten Bergstens tid som arbetsgemenskapen inför Ö 89 tillskapades. Dessutom väjde samarbetsrådet under hans tid inte för att kalla kyrkorna till överläggningar om den frambrytande trosrörelsen. Frågan var infekterad. Domen över den nya rörelsen var från vissa hård. Andra upplevde trosförkunnelsen som något hoppfullt. Nya möjligheter hade öppnat sig för en kristenhet som anpassat sig till döds. Med så motsatta synsätt blev det natur-ligtvis inga praktiska resultat av diskussionerna.

Av betydelse var att ÖKS tillsatte en flyktingkonsulent 1987. Man kunde göra det genom att Örebro kyrkliga samfällighet beviljade medel till ett invandrarprojekt under ÖKS ledning. Tjänsten innehades av Ann-Mari Larsson. Projektet upphörde 1994 och då till stort men för kyrkornas invandrararbete. Flyktingkonsulenten behövdes.

I invandrarfrågorna kunde kyrkorna arbeta utifrån en gemensam hållning. Det visade sig särskilt tydligt 1991, då kyrkoherden i Olaus Petri Karl Erik Garlov hade tagit över som ordförande i ÖKS. Vid ett extra rådsmöte detta år kom man överens om gemensamma grundprinciper i invandrararbetet. Dessutom markerade man sin positiva inställning till invandringen.

Annars gick det tillbaka under Garlovs tid. Entusiasmen inför ett ÖKS som ständigt måste ta hänsyn till allas vilja var i sjunkande. Arrangemang som beslutades fick placeras ut i en enskild församling för att något skulle bli gjort. ÖKS förmådde inte inspirera till gemensam insats. På sekreterarsidan var det emellertid starkt och har fortsatt att vara så. Information om ekumenik såväl på riksplan som lokalplan har fortlöpande distribuerats till församlingarna. Åke Gunther var sekreterare 1990-1995 och Karl Gustav Sjögren från 1995 fram till dags datum. Förutom avsaknad av andlig kraft har ÖKS också lidit av brist på kanslistöd. Bristen har i viss mån avhjälpats genom att Karl Gustav Sjögren i sitt arbete som kontraktsadjunkt i Örebro kunnat integrera de ekumeniska uppgifterna i sin ordinarie tjänst.

Vineyardrörelsen begärde 1995 inträde i ÖKS. I och med detta väcktes åter andarna till liv. Församlingarna i Örebro engagerade sig än en gång, endera var de för eller också emot att Vineyard skulle beviljas inträde i ÖKS. Flera såg Vineyard som en splittringsrörelse med drag av Livets ord, andra som en av flera karismatiska rörelser. Vineyard fick sitt inträde.

ÖKS' två ben

Nu hade jag, Björn Svärd, kyrkoherde i Mikael's församling och tillika kontraktsprost i Örebro, blivit ÖKS ordförande. Jag stannade som ordförande till 2003. Får jag säga det själv gjorde jag ett ambitiöst försök att stärka ÖKS ställning. På mitt initiativ bildades ett diakonalt utskott i ÖKS. Medel till en halvtidstjänst på projektbasis beviljades för ändamålet av Örebro kyrkliga samfällighet. Håkan Ellehammer som var den egentlige idégivaren till projektet menade att det kristna diakonala arbetet i Örebro behövde samordnas för att bli effektivare. Detta borde ske i samarbete med riksorganisationen "Hela människan". Håkan Ellehammer blev också 1999 den förste innehavaren av tjänsten som verkställande ledamot av utskottet. Detta arbete kombinerade Ellehammer med en halvtidstjänst på "Hela människan" i Örebro län. När Håkan Ellehammer drabbats av sjukdom 2000 ersattes han av Solweig Fahlgren som byggde upp ett ekumeniska diakonalt nätverk i Örebro i ÖKS regi.

Jag talade om ekumeniskt diakonalt arbete som det ena benet i ÖKS arbete. Det andra kallade jag det "teologiska benet". Kyrkorna behövde i möjligaste mån begrunda sin trosgrund och lära nytt, för att komma vidare. En rad teologiska samtal i centrala teologiska frågor, även i kontroversfrågor, anordnades i ÖKS regi. Idén underkändes av ÖKS medlemsförsamlingar. Man gjorde det med fötterna. Församlingsledningarna med pastorer och präster i spetsen deltog helt enkelt inte mer än sporadiskt i samtalen.

Även arbetet med ekumenisk diakoni blev så småningom försvagat. 2004 beviljade Örebro kyrkliga samfällighet inte längre några medel till det ekumeniska diakonala nätverket. Detta fick fortsätta sin verksamhet utan stöd av avlönad arbetskraft. Samfälligheten önskade i fortsättningen satsa på kyrkoförsamlingarnas egen verksamhet i ett nystartat kyrkligt Diakon centrum.

Utanför ÖKS har mycket skett

Ett svagt och till dels handlingsförsvagat ÖKS betyder dock inte att det stå stilla ekumeniskt i Örebro. Mycket har skett. En viss samsyn har uppnåtts i dopfrågan. Inte bara så att öppet medlemskap tillämpas i frikyrkorna. Svenska kyrkan har också 1996 uppsatt kriteriet dop som

medlemsgrundande för Svenska kyrkan. Man föds inte längre in i Svenska kyrkan. Flera baptistpastorer i Örebro, skolade till en sakramental dopsyn vid sin pastorsutbildning, kan också se dop av barn som ett giltigt undantag från regeln troendedop. Detta så till vida som den barndöpte som vuxen bekänner sitt dop och lever i sitt dop. Å den andra sidan finns det präster i Örebro som har förståelse för att dop i ett sekulariserat samhälle uppskjutes.

Den hårda sekulariseringen som lett till kännbara medlemstapp i frikyrkorna har öppnat för att man på visst frikyrkohåll börjat, åtminstone inofficiellt, räkna medlemmar på nytt sätt. Man talar om hur många som betjänar sig av den egna kyrkan, inte enbart om matrikelförda medlemmar. Därmed har man närmat sig ett församlingstänkande som vunnit utbredning i Svenska kyrkan, för Örebros del tydligast manifesterat i Mikael's församling, där man talar om församlingen som en växtplats.

Entusiasm har det också funnits i det ekumeniska arbetet, då särskilt när karismatiskt och profetiskt inställda pastorer gått samman i gemensam aktion. 1979 samlades man till aktionen "Ett folk intar staden", sen följde "Kom helige Ande" och "Kom Guds folk", Under en tid verkade Shalomrörelsen inspirerande. Exodus löd ett slagord. Då är vi inne i den tid då man i trosrörelsens anda drog ut från de etablerade samfundet för att bilda eget.

Frukostklubben

1997 började ett antal likasinnade pastorer informellt mötas i något som fått namnet "Frukostklubben". Även trosrörelsens pastorer, liksom Jan Lindhé från Citykyrkan, har deltagit. Dessa sistnämnda pastorers församlingar tillhör inte ÖKS och har inte heller sökt inträde i denna organisation. Under senare år har kretsen i Frukostklubben vidgats. Även en präst i Svenska kyrkan, Erik Johansson, EFS:are och präst i Sörbykyrkan, deltar i Frukostklubbens informella arbete. På "Frukostklubbens" initiativ har tre stora gudstjänstmanifestationer i Idrotts huset ägt rum, två gånger i konkurrens med arrangemang anordnade av ÖKS.

Pastorerna i "Frukostklubben" vittnar om hur lätt det går att samarbeta när man är överens och vill åt samma håll. Detta säger man med adress ÖKS, där samarbetet går trögt. Man inser dock i allmänhet att ÖKS är ett nödvändigt organ för kristenheten i Örebro. Pastorerna har bett om ursäkt för att man oavsiktligt konkurrerat och markerat att man ställer sig solidarisk till ÖKS arbete.

Exempel på spontant samarbete

Till detta kommer ytterligare samarbete och det av skilda slag. Här ett axplock.

1963 gick hela kristenheten i Örebro samman i kamp för kristendomsämnet. Folk från alla samfund knackade dörr och vädjade om påskrift för bevarat kristendomsämne.

Församlingsassistenter från Svenska kyrkan och ungdomspastorer har under perioden mötts för gemensamma överläggningar och gemensamma aktioner. Tidvis har samråden skett regelbundet.

Gemensamma bibelstudier för präster och pastorer förekom i slutet av sjuttio- och i början på åttiotalet i Olaus Petri församlingshem.

Söndagsskolans dag har anordnats så sent som 2003.

När den karismatiska rörelsen var som starkast på sjuttioalet mötte man upp till gemensam lovsång i Olaus Petri kyrka.

På åttiotalet blomstrade skolevangelisationen. Örebro hade ett tag hela trettio skolevangelister, varav ett tjugotal från Filadelfia. Svenska kyrkan förhöll sig avvaktande.

En informell teologgrupp bestående av präster och pastorer har mötts regelbundet under åttio- och nittiotalet under ledning av Torsten Bergsten.

”Hopp om livet” hette en för Örebro specifik ekumenisk kampanjvecka från slutet av åttiotalet, riktad till skolungdom. Svenska kyrkan deltog blott sporadiskt. När däremot den ekumeniska arbetsgemenskapen ”Nikodemos” startade 1993 som ersättning för Hopp om Livetkampanjerna deltog Svenska kyrkan. Denna ungdomssatsning riktade sig till ungdomar på stan under fredagnätterna. Evangelisationsmetoden var av sådant slag att även Svenska kyrkan uppmuntrade sina egna ungdomar att delta. Nikodemos fick sin fortsättning i ”Cafe on the rock”. Om detta står att läsa ovan i kapitel 8 ”I välfärdssamhällets tjänst”.

Lex Junel

Slutligen skall nämnas en nattvardsgudstjänst 1970 som kom att få betydelse. Bland kyrkoherdarna i Örebro var Nikolai församlings kyrkoherde från 1960-1973, Yngve Junel, speciellt hågad att ta ekumeniska initiativ. Tillsammans med fyra frikyrkoförsamlingar började han anordna gemensamma gudstjänster på söndagskvällarna. Den 15 mars 1970 utlyste han efter överenskommelse med övriga samfunds företrädare en ”ekumenisk nattvardsgång efter Svenska kyrkans ordning”. Bakom beslutet om denna nattvardsgång stod Nikolai församlings kyrkoråd och de deltagande frikyrkoförsamlingarnas förtroenderåd. Vid detta nattvarfsfirande var kyrkoherde Yngve Junel celebrant, pastorn i SMF-församlingen Betlehem, Seth Linderyd, skriftetalare. Vid distributionen deltog pastorer från Svenska missionsförbundet, Svenska baptistsamfundet och Metodistkyrkan. Den 16 mars 1970 anmäldes den ekumeniska nattvardsgången för Domkapitlet som konstaterade att nattvardsgången skett i strid med Svenska kyrkans ordning.

Denna ”vilda” nattvardsgång var bland det som gjorde att Kyrkomötet tillsatte en utredning ”Gemensamt nattvarfsfirande” som i sin tur ledde till att den ordning som Junel och hans frikyrkliga kollegor praktiserat den 15 mars 1970 blev en legitim ordning för Svenska kyrkan. Det förekommer att i saken initierade Örebroare talar om lex Junel.

I ÖKS tillämpade man den nya ordningen för ekumenisk nattvardsgång från 1987 och ett antal år framåt. Det skedde en sommarsöndag om året i Stadsparken då kristenheten i Örebro inbjöds till gemensamt mässfirande. 1989 vid Ö 89 ansågs allmänt den ekumeniska nattvardsgången på Eyravallen, då ärkebiskop Bertil Werkström celebrerade, vara mötets höjdpunkt.

Örebroarna har utnyttjat mångfalden

Örebro är som stad ekumeniskt speciell. Hela raden av samfund är representerade i Örebro, oftast med livaktiga församlingar. Detta har Örebroarna utnyttjat. Barn som växte upp i Örebro på sextioalet gick allt som oftast i frikyrklig söndagsskola och deltog i frikyrkligt barn- och ungdomsarbete. Sedan deltog de i Svenska kyrkans konfirmandundervisning. Föräldrarna var vanligtvis ej frikyrkliga. På sjuttioalet var det tvärtom. Frikyrkliga barn gick i Kyrkans barntimmar anordnade av Svenska kyrkan, men var i övrigt förankrade i sina frikyrkoförsam-

lingar. Detta för att ta de tydligaste exemplen på hur involverade de olika församlingarna varit i varandra och detta även utan att formellt samarbeta.

Naturligtvis har den starka frikyrkliga närvaron i Örebro påverkat många kristendomsuppfattning. Detta gäller särskilt Örebroare födda på femtiotalet och tidigare. Genomsnittsörebroaren av i går döpte visserligen sina barn, men innerst inne tänkte många av dem baptistiskt.

Även den katolska kyrkan kommer här in på ett hörn. Flera kyrkliga gymnasister med sikte på att bli präster i Svenska kyrkan deltog på sextiotalet även i den katolska församlingens verksamhet på Skolgatan. De till och med ministrerade vid katolska kyrkans mässor. Den katolska församlingens präst, pater Kreutzer, fascinerade genom sin förkconciliära teologi och genom sin originella framtoning. En svensk konvertit, Gute Segerlund, betydde också mycket för dessa ungdomar. Några av ungdomarna konverterade så småningom, andra stannade kvar i Svenska kyrkan och blev präster med uttalat katolsk framtoning och med en teologi i bagaget som är mer eller mindre renodlat katolsk.

10 Värdegrunden förenar och splittrar

Varför mest administrativ ekumenik i ÖKS?

Örebros snabba tillväxt från femtiotalet och tjugu år framåt gjorde, som vi har observerat, sitt för att sätta fart på kyrkornas ekumeniska strävanden. Kyrkorna insåg att man måste samverka för att nå alla de nya Örebroare som flyttat in i stadens ytterområden där nya stora bostadsområden växt upp. Det 1970 bildade samarbetsrådet (ÖKS) skulle se till att de olika kyrkornas aktiviteter fick strategisk spridning. Djupare samverkan de olika kyrkorna emellan var det just i det sammanhanget inte konjunktur för. På frikyrkosidan bromsade bland annat pingstvännerna. Svenska kyrkan förhöll sig i stort passiv till det samverkansprojekt man själv genom bildandet av ÖKS varit med om att starta. Som folkkyrka med en majoritet av befolkningen som sina medlemmar ansåg man det självklart att man på egen hand skulle täcka av hela staden med kyrkliga aktiviteter. Döpte man vitt och brett hade man också ett ansvar som var vitt och brett. Så var i sak inställningen.

Som det började har det fortsatt. Örebro kristna samarbetsråd har genom åren i huvudsak fungerat som en administrativ enhet. Man har administrerat samverkan mellan kyrkorna och man har vid behov organiserat debatter och samtal kyrkorna emellan. Något väsentligt förutom detta har det faktiskt inte blivit mer än i undantagsfall. ÖKS har alltså hittills inte fungerat ekumeniskt pådrivande. Det är inte utifrån initiativ från ÖKS som det andliga livet spirat eller livskraftiga ekumeniska initiativ sett dagen. Dessa initiativ har i huvudsak kommit från annat håll. ÖKS har däremot varit en ekumenisk kanal och ett organisatoriskt organ. Som sådan har organisationen varit nyttig vilket också kyrkorna förstått. Därför utser man självklart sina representanter till årsmötena och därför värnar man om rådets fortlevnad.

Vad kommer det sig egentligen av att ÖKS fått denna begränsade betydelse? Jag ser det som ett av symptomen på den andliga splittring som råder i Örebro. Religiöst står man varandra inte tillräckligt nära för att vilja gå in i djupgående samverkan. Det drar för mycket åt olika håll. Dessutom måste varje frikyrkoförsamling på grund av sin kongregationalistiska struktur främst värna om eget hus. För överlevnaden måste man göra detta. Samarbete kommer i andra hand. Om Svenska kyrkans i Örebro hållning till ekumeniken kan man fatta sig kort. Svenska

kyrkan har hittills varit sig själv nog. Man har varken velat eller ansett sig behöva samarbeta. Så var det från början och så har det förblivit.

Värdegrunden förenar och splittrar

Som jag också tidigare påpekat ruskade sambokulturen om i kyrkorna när den plötsligt bröt igenom under mitten av sextiotalet. Här var alla överens om en offensiv motåtgärd. Kyrkornas rådgivningsbyrå startade med det uttalade syftet att på kristen grund arbeta med samlevnadsproblematiken. Sedan gick det som det gick. Sambokulturen bet sig fast, den hade kommit för att stanna. De flesta kyrkorna vände sig och anpassade sig till det nya. Dock inte alla. Den gamla synen på äktenskap och samlevnad konserverades i vissa kretsar, f a inom de mera radikala frikyrkorna. Synen på samlevnad, som tidigare förenade kyrkorna, skiljer dem nu åt. Jag förutspår en liknande utveckling när det gäller synen på homosexuellas samliv. Tids nog kommer kyrka att stå mot kyrka.

Sambokultur, dvs att man allmänt praktiserar en samlevnad som vilar på ett privat, frivilligt, oskrivet kontrakt, liksom en tillåtande syn på homosexuellas samliv samt framför allt demokrati, känsla för humanitet och omsorg om de svaga, feminism, rätt till offentlig barn tillsyn och sedan en myckenhet av annat, ingår i det som nutidens politiker och intellektuella kallar svensk värdegrund. I alla de sammanhang betonas vikten av att sluta upp kring denna värdegrund. Sverige är inte ensam om denna betoning. Jag antar att det är likadant i alla europeiska länder som fjärrmat sig från traditionell kristendom och därför måste förnya sina ideella grundvalar för att kunna hållas samman. Det får inte spreta hur som helst med åsikter och tyckande i ett samhälle som har ambitionen att bestå.

Med den så kallade värdegrunden är det som det är med sambokulturen. Den förenar och splittrar. Vissa kyrkor i Örebro, f a Svenska kyrkan och de äldre frikyrkorna, ställer mer eller mindre helhjärtat upp bakom värdegrunden, medan andra är tysta motståndare. Tysta, därför att det inte är konjunktur för offentligt motstånd mot ens delar av det nya. Motstånd leder till uthängning och svartlistning. Därför tiger man. In summa: Politikernas värdegrund förenar alltså kyrkorna samtidigt som den tystar ner och splittrar.

Samförstånd och trosglädje har fött samverkan och åstadkommit splittring

Administration är som bekant inte allt, inte heller en säkrad ekonomi. Det förstår politikerna. Det är därför de försöker elda massorna med entusiastiskt tal om värdegrunden och inte nöjer sig med att enbart administrera byggnadslov, vägsträckning och skattesatser. Entusiasm, of-fervilja och kamp för gemensamt mål är trots allt något som är nödvändigt även i samhällsbygget. Om det är så redan i samhället, hur mycket viktigare blir inte entusiasmen och framåtandan för våra kyrkor. Vi kan på sikt inte leva utan entusiasm och trosglädje. Låt mig här försöka ta fatt i något av den trosglädje och det samförstånd som kommit till uttryck bland kyrkorna i Örebro under den tid jag har erfarenhet av och kan överblicka.

För Svenska kyrkans del har kyrkans gudstjänst och liturgi väckt hänförelse. Nattvarden har allt mer ställts i centrum som uttryck för den kristna trons fullhet. Faktum är att denna utveckling verkat ekumeniskt berikande. Även frikyrkorna har dragits in i denna utveckling mot tillbedjan, lovsång och gudsmöte. Nu är det inte enbart Svenska kyrkan som är givare i denna rörelse. Jag har märkt att Svenska kyrkans gudstjänstform ”Söndagsgudstjänst” egentligen är ett lån från Svenska missionskyrkan. När jag firar gudstjänst i Betlehemskyrkan i Örebro (SMK) är det som om jag deltog i en söndagsgudstjänst i S:t Mikael's kyrka (SvK). Det är bara de liturgiska kläderna som fattas.

Teologiskt är det en mycket specifik variant av liberalteologi som verkar inspirerande särskilt på predikanterna. Med liberalteologi menar jag att Jesu förkunnelse av kärleksbudet ställs i centrum, att Guds kärlek till oss människor betonas och att människans oändliga värde förutsätts. De bibelställen som talar om dom, vrede och synd tonas ner eller ignoreras. Att det är en speciell variant av denna teologi visas av att under inte som i den klassiska liberalteologin avvisas. Selektivt tolkar man undertexterna i evangelierna som vore dessa exakta återgivning- ar av verkligheten. Dessutom lägger predikanterna vissa kristna dogmer, framför allt dogmen om Jesu gudom, liksom treenighetsläran, som mall när de tolkar bibeltexterna.

Detta gäller som jag ser det förkunnelsen inom Svenska kyrkan och de äldre frikyrkosamfun- den men även i viss mån inom Evangeliska frikyrkans församlingar. Jesus blir med andra ord i långa stycken modernt mänsklig, mer mänsklig än någon annan. På den grunden blir det naturligtvis inget sting i omvändelseförkunnelsen. Undren skyggar man som sagt inte för, dock är man tveksam till under i nutiden.

Säg den präst eller pastor i denna tradition som ej vid julbönen talar om att Gud utblottade sig och blev ett litet barn, eller på Långfredagen att det var Gud som led på korset. Man tror sig missa poängen när man nöjer sig med att på traditionellt sätt säga som bibeln att det var Guds son som föddes i Betlehem eller att det var en människa som på korset skrek ut sin förtvivlan över att vara övergiven av Gud. Detta som exempel på hur man låter dogmen om Jesu gudom färga av sig på förståelsen av Jesu födelse och död. Tolkningen kommer sig av att man vill göra gudstron möjlig och attraktiv för en nutidsmänniska. Det är alltså inte hela sanningen att Jesus görs mänsklig, han blir gudomlig också, t o m, om man tar det bokstavligt, identisk med Gud Fader.

När förkunnarna sedan till påsk talar om att Jesus dog för våra synder, gör de flesta det for- melartat och utan att få liv i försoningsmotivet. Detta enligt min mening därför att man tonat ner tankarna på dom, vrede och synd. I en kärleksfull Guds närhet behövs ingen försonare som led på korset för våra synders skull.

Denna teologi verkar förenande. Den förenar kyrkor från olika traditioner. Dessutom gör den kristendomen tillämplig, åtminstone inte anstötlig för dem som befinner sig utanför den kristna traditionen. Nutida liberalteologi är dessutom i långa stycken mer eller mindre kon- form med traditionell svensk värdegrund. Jag undrar förstas vad en sekulariserad svensk tän- ker när han hör att det var Gud som utblottade sig och låg där i krubban i Betlehem. Förmod- ligen tänker han/hon inte alls. Låter bara talet rinna förbi sig. Samtidigt splittrar denna mycket speciella variant av liberalteologi, väcker förakt bland trosentusiaster på den andra frikyrko- kanten liksom bland katoliker och orientaliska kristna.

Där på den andra sidan finns framför allt arvtagare till gårdagens exkluderande, trosvissa, ur fördömsen frälsta skara kristna som vänt sig bort från världen för att leva som de första lär- jungarna levde. Jag avser därmed alla de frikyrkokristna i Örebro som från andra hälften av 1800-talet och framåt på ett förunderligt sätt, jag förstår egentligen inte hur, vände sig bort från världen men samtidigt tog samhällsansvar på ett nästan unikt sätt.

Jag vet förstas inte om dessa nutida arvtagare till en exklusiv frikyrkokristendom av Örebro- modell särskilt väl tagit vara på arvet från de gamla. Många av dem har sneglat mer på ameri- kanska förlagor än på trosfäderna och trosmödrarna i Örebro. Biblicism, entusiasm, tros- glädje, auktoritetstro har i vilket fall som helst hos dem bildat ett mönster som både binder och befriar. Binder tankar och handlingar, befriar till engagemang och stordåd. Dock inte

stordåd i politiken. Nog har dessa kristna likt sina förfäder vänt sig bort från världen, men de har inte som de gamla tillika engagerat sig i den värld som de vänt ryggen. Tvivlar ni på vad jag påstår är det bara att räkna, räkna frikyrkliga kommunpolitiker i Örebro då och jämföra med nu. Dock gäller inte denna världsfrånvändhet helt igenom. Socialt engagemang har de mer än de flesta och dessutom offervilja.

Tro bara inte att dessa av mig tecknade kristna som vänt världen ryggen, läser bibeln som den står och lever därefter, verkligen lyckats i sitt uppsåt att avgränsa sig från en gudsfrånvänd värld. För att göra det krävs mer än att avhålla sig från sex före äktenskapet och skicka sina barn i kristna skolor och sedan helt allmänt ställa sig reserverad till tidens älsklingstankar. Tittar man närmare på dem finner man att även de har påverkats av den tid i vilken de lever. Sådant är nämligen oundvikligt. Man kommer aldrig undan sin tid.

Man skall heller inte vända sin egen tid ryggen. Man måste leva i tiden. Alternativen är att göra det med Kristus eller utan. Sedan måste det stå klart vad denne Kristus egentligen står för. För mig är svaret givet, försoningen är svaret. Allt om Kristus handlar ytterst om försoning. Det jag skrivit i kapitel tre om denna försoning står jag för. Men om denna försonings innebörd handlar det inte idag bland kyrkorna i Örebro, varken på den ena kristna kanten eller på den andra. Det är om andra ting man tänker olika.

Tidsandan en oundviklig förutsättning

Åter till nutida samhällskultur med sitt värdegrundstänkande. Detta värdegrundstänkande kan man inte ta med en axelryckning. Du och jag påverkas vilket vi vill det eller inte. Tre sätt att förhålla sig till denna värdegrund står enligt min mening till buds. Jag repeterar här vad jag redan skrivit i kapitel tre. Ett alternativ för kyrkorna är att försöka isolera sig. Ett annat att anta samhällets utmaning och samverka under ständig kritisk prövning av det nya. Ett tredje alternativ är att följsamt smälta in i samhällets värderingar allt eftersom dessa växlar. Som jag ser det har de flesta kyrkorna i Örebro valt det första och det sista alternativet, d v s endera isolerar man sig eller också går man mer eller mindre helt upp i det nya. Både det ena och det andra är tecken på att det är dåligt ställt med teologin i kristenheten i Örebro. Isolerar sig gör den som innerst inne är osäker, assimileras gör den som inget eget har att komma med. Som jag ser det har man varken på den liberala eller på den andra kanten tillräckligt noga tänkt igenom förutsättningarna för att vara kristen idag. Man har inte tagit tidsandan som en utmaning. Endera har man fallit undan för denna tidsanda eller också försökt ignorera den. Så gjorde inte Jesus med sin tids anda. Han utmanades av den och utformade sin förkunnelse utifrån sin tids situation och frågeställningar. Kristendomen är nämligen en historisk religion, inte en filosofi eller ett tanke-system. Den är att likna vid en levande organism som tar sig olika uttryck under olika tider. Den lever inte utanför den historiska utvecklingen utan är en del av denna utveckling. Grundstrukturen står hela tiden fast. Kristen tro vilar ytterst på evangeliet, för mig självklart på korsets evangelium.

11 Definitionernas vittnesbörd

Tillåt mig fullfölja mina synpunkter på ekumeniken i Örebro genom att demonstrera hur avslöjande den kristna vokabulären är. Den säger, som jag skall försöka visa, inte så lite om det komplicerade ekumeniska läget.

Uttrycken ”kristen”, ”församlingen” och ”en levande församling” förekommer flitigt när människor som är aktiva i någon kyrka träffas. Men man menar inte alltid samma sak när man

tar de olika begreppen i sin mun. Det visar sig att man kan härleda skillnader i svaren till kyrko- och samfundstillhörighet. Till på köpet får man vid en analys av svaren både finger-
visningar om det ekumeniska läget och antydningar om olika kyrkors relationer till sin om-
givning.

Att vara kristen

Definitionen på kristen visar på signifikanta skillnader. Så här uppfattar jag att man på olika håll menar.

Kristen blev du när du döptes, praktiserande kristen genom medveten tro, med andra ord när du lever i ditt dop. (*Svenska kyrkan, katolska kyrkan*)

I och med att du är syrian, kaldé, armenier är du en kristen. Dopet är en självklar förutsätt-
ning. (*De orientaliska kyrkorna*)

Kristen blev du när du kom till personlig tro, i dopet bekräftades denna din tro. Beteckning-
en kristen förbehålls bekännande kristna. (*Den baptistiska kyrkofamiljen i vid mening inklu-
derande den baptistiska grenen av Svenska missionskyrkan*)

Kristen är du när du bekänner dig vara kristen. I församlingens gemenskap, men också i
andra sammanhang, kan din tro utvecklas och mogna.
(*Utbredd uppfattning i Svenska missionskyrkan och i Svenska baptistsamfundet liksom
bland lekmän i Svenska kyrkan*)

Kristen är varje människa av god vilja. Religiös den som säger sig vara frälst, tror på bön-
hörelse och ropar halleluja. (*Synsätt bland lekmän inom Svenska kyrkan samt inom en vid
krets med traditionell svensk bakgrund*)

Församlingen

Svenska kyrkan och frikyrkorna nalkas församlingsbegreppet från två håll. Svenska kyrkan
utgår från gamla tider där hela folk automatiskt och obligatoriskt var kyrkotillhöriga. Frikyr-
kornas förutsättning är att enbart de som bekänt sin tro kan tillhöra församlingen i egentlig
mening. Två alternativa begrepp lever sida vid sida i när man från *Svenska kyrkans* håll skall
definiera församlingen.

1 Församlingen= de kyrkotillhöriga, d v s en majoritet av invånarna inom ett bestämt om-
råde. Inom en framtid, när dopets medlemsgrundande funktion helt slagit igenom, de
döpta som också är kyrkotillhöriga.

2 Församlingen= kärnförsamlingen, de som firar gudstjänst

Trots att *frikyrkornas* församlingar praktiskt taget genomgående är organiserade som ideella
föreningar är man inte heller här allt igenom enhetlig i sin definition av församlingen.

1 Församlingen = personer som bekänt sin tro, är döpta och fått medlemskap i försam-
lingen

2 Församlingen = församlingens medlemmar inkluderande alla de som betjänas av för-
samlingen.

En levande församling

I kyrkorna arbetar man för och ber om ”levande församlingar”. Men inte heller här menar
man samma sak när man tar uttrycket ”levande församling” i sin mun. Den tydligaste gräns-

linjen går mellan Svenska kyrkans företrädare och de frikyrkliga. Men även inom *Svenska kyrkan* är spännvidden mellan olika synsätt stor. Två alternativa visioner av en levande församling går att urskilja:

Prästerna: En levande församling är en mässfirande, lovsjungande och tillbedjande församling.

Lekmännen: En levande församling är en samhällstillvänd, diakonalt verkande församling.

Präster och lekmän blir lyckliga när kyrkan fylls av människor, prästerna särskilt glada när kyrkan fylls av kommunikanter (nattvardsgäster). Lekmän fröjdar sig nästan lika mycket över kyrkokonserter som över mässor.

Präster och lekmän känner tillfredsställelse över starkt barnarbete, starkt ungdomsarbete, körer och föreningsverksamhet. För prästerna gäller att dessa verksamheter pekar framåt mot gudstjänsten, för lekmännen är verksamheten mål i sig.

En levande församling i *frikyrklig mening* är en församling där tron är levande, entusiasmen stor och engagemanget omfattande hos de enskilda medlemmarna. Ett mått på detta är levande gudstjänster, men gudstjänsten blir aldrig ett mål i sig. Målet är den enskildes överlåtelse och tro. Samtidigt förutsätts den levande församlingen attrahera människor som är främmande för kristen tro och församlingssamfund. Således blir en levande församling

en församling bestående av levande, överlåtna och troende människor som lever ut sin tro på ett sådant sätt att människor utifrån dras in i trosgemenskapen.

Definitionernas vittnesbörd

Bland annat följande kan sägas om detta som hittills redovisats. Att Svenska kyrkan är en religiöst disparat kyrka är uppenbart. Det tillhör själva folkkyrkoformen. Till församlingen hör även de som i frikyrkligt sammanhang skulle betraktas befinna sig utanför. Jämför man med kyrkornas officiella linje där dopet genomgående har en central plats slås man av dopets svaga ställning i de breda frikyrkliga lagren liksom bland lekmännen i Svenska kyrkan. Den bibliska kopplingen mellan dop och tro synes mig otydlig på alla plan i såväl Svenska kyrkan som i frikyrkorna.

Den subjektiva tron, tron som en personlig tillägnan, betonas inte i svenskkyrkliga kretsar. Gudstjänstfirande och flitig kommunion blir för präster tecknet på trons liv, medan den personliga avgörelsen förutsätts avgörande i frikyrkorna.

Nu är det trots allt inte det som skiljer som är påfallande. Skiljaktigheterna var ingen nyhet. Tecknen på att de båda kyrkotraditionerna, den folkkyrkliga och den frikyrkliga, håller på att närma sig varandra är mer anmärkningsvärda. En mera generös syn på vad tro är håller på att breda ut sig i vissa frikyrkor. Dessutom har man börjat rucka på trosförsamlingsprincipen. Vissa frikyrkors betoning av att man förutom de direkta medlemmarna även har ett antal människor slutna till sig som är *betjänade av församlingen*, tyder på detta. Ursprungligen myntades uttrycket i Sveriges Frikyrkoråd. Man begärde statsmedel utifrån hur många man betjänade. Så småningom fick uttrycket religiös betydelse. De betjänade räknades i viss mening till församlingen. Församlingen ansågs större än enbart de matrikelförda. I och med detta har man närmat sig folkkyrkornas församlingssyn.

Å den andra sidan har den kraftiga sekulariseringen med kraftigt vikande antal gudstjänstbesökare gjort klart även för de mest folkkyrkligt sinnade inom Svenska kyrkan att man inte kan klara sig utan en så kallad kärnförsamling av engagerade människor. Försvinner kärnförsamlingen kan man inte längre tala om någon församling, så anses officiellt i Svenska kyrkan idag. Man definierar denna kärnförsamling som den gudstjänstfirande församlingen. Förmår en församling inte längre uppehålla sitt gudstjänstliv upphör den att vara församling. Det stadgas i gällande kyrkoordning. Därmed har de facto ett närmande till den frikyrkliga synen skett.

12 Invandringen och kyrkorna

Det mångkulturella Örebro

Örebro har som övriga Sverige blivit mångkulturellt. Invandringen under den andra hälften av 1900-talet har liksom i så många andra städer kommit att prägla stadsbilden. Den finska inflyttningen kulminerade på sextio- och sjuttio-talen. Sedan kom från sjuttio-talet och framåt syrianer och ett antal latinamerikaner, på åttiotalet palestini-er, iranier, irakier och kurder och under de sista åren av åttiotalet även eritreaner. I början av nittio-talet bereddes en stor grupp somalier plats i Örebro och på dem följde bosnier liksom även serber. De sistnämnda grupperna kunde anknyta till landsmän som kommit till Sverige och Örebro i och med arbetskraftsinvandringen under slutet av sextio-talet och i början på sjuttio-talet. Uppräkningen är långt ifrån fullständig. Invandringen i Örebro är nämligen vid jämförelse påfallande bred. Flyktingar från de mest skilda stater och regioner har tagits emot i Örebro. Det betyder inte att Örebro är någon utpräglad invandrarstad. Först från mitten av nittio-talet nådde invandrarsiffrorna riksgenomsnittet.

Den syrianska invandringen till Örebro har i så hög grad påverkat både samhälle och kristenhet i Örebro att den kräver en egen behandling.

Den ingermanländska och finska invandringen

När finländarna kom till Örebro förekom redan finskspråkig församlingsverksamhet. För den svarade en grupp ingermanländare som flytt till Sverige efter andra världskriget. Ingermanländarna betraktade kultur, fosterland och religion som delar av samma verklighet. Därför blev församlingsarbete en självklar del i den 1948 bildade ingermanländska föreningens verksamhet.

Ett antal ingermanländska familjer kom att bosätta sig på väster i Örebro. I början av femtio-talet hade flera av dem trots knappa resurser byggt egna hem i området Hjärsta beläget i ett av Örebros västra utkantsområden. Det mesta av byggnadsarbetet klarade man med gemensamma krafter och utan professionell hjälp. När Svenska kyrkan under slutet av femtio-talet byggde om ett sädesmagasin från slutet av sjuttonhundratalet till kyrka fanns ingermanländare med som frivilliga och oavlönade byggnadsarbetare. De hade lärt sig hur man skulle göra när de byggde eget. Den nybyggda kyrkan fick vid invigningen namnet S:t Mikael's kyrka i Hjärsta. Denna kyrka har ingermanländarna allt sedan dess betraktat som sitt andliga hem. Invid kyrkan finns också ett ingermanländskt minnesmonument.

Bland de finska invandrarna fanns åtskilliga pingstväänner. Dessa bildade en egen församling och har bedrivit sitt arbete utan närmare kontakter med stadens pingstförsamling. De flesta finländarna hade dock sina rötter i den finska lutherska folkkyrkan. En finsk församling skrevs på evangelisk luthersk grund bildades 1972. Denna församling fick stöd av den kyrkliga samfälligheten. 1976 knöts denna församling ytterligare till Svenska kyrkan genom att Katriina Eerola, församlingsskreterare i Olaus Petri församling och själv av finskt ursprung, fick uppgiften att i sin tjänst arbeta med finskt församlingsarbete. Finsk präst har funnits i Örebro från 1982. I och med att de äldsta finländarna kommit upp i åren har behoven på det diakonala området växt. Under nittioalet inrättades därför en diakoniassistenttjänst med uppgift att arbeta bland Örebros sverigefinnar. Man lägger märke till att de huvudsakliga resurserna tillförts och organisatorisk fasthet nåtts sedan den finska invandringen avstannat.

1988 omorganiserades den finska verksamheten. Ansvaret hade tidigare legat på flera händer. Den finska kyrkan hade påtagit sig visst ansvar för sina kyrkotillhöriga på svensk botten och Strängnäs stift hade sitt att bestämma. Huvudansvaret låg naturligtvis på kyrkoförsamlingarna i Örebro och på finska församlingsskretsen. I en för den finska församlingsskretsen smärtsam process överfördes 1990 det finskspråkiga kyrkliga arbetet till enbart Svenska kyrkan och Örebro kontrakt. Den finska verksamheten skulle bedrivas i hela kontraktet, men vara underställd Mikael's församlingsskretsen. I ledningen för den finska verksamheten ställdes en kommitté bestående av ett antal sverigefinnar boende i Örebro kontrakt samt två representanter för Mikael's kyrkoråd. Kommittén var underställd Mikael's kyrkoråd. Församlingsskretsen upphörde därmed med sin verksamhet.

Det som slår en betraktare är hur intensivt man inom det finska församlingsarbetet fortfarande idag betonar sin särart och sina speciella behov. Det är betecknande att flera av de kyrkligt engagerade finländarna aktivt bidragit till att en finsk friskola kunde bildas. Det är dessutom påfallande hur lite den finska församlingen engagerar sig i övrigt flyktingarbete. De har ju trots allt unik erfarenhet på just det området. Man tycks ha nog med att hävda sin egen ställning. Man kan ana varför det förhåller sig så. Man vill motverka en till synes obönhörlig assimilering. Den sker vad sverigefinnarna beträffar snabbt. Särskilt de finska ungdomarna glömmer snart bort sitt finska ursprung. Något liknande kan man iaktta bland syrianerna i Örebro. Säkert är det fråga om ett generellt betingat beteende.

Örebros kyrkliga sverigefinnar anstränger sig. Lyckas gör man också. Församlingsskretsen är starkt, gudstjänsterna välbesökta, gemenskapen finländarna emellan var vid millenniekiftet god. Den finska församlingen i Örebro synes mig visa vad ett starkt och självuppoftande ledarskap kan betyda för församlingsskretsen. Särskilt församlingsskretsen och sedermera diakoniassistenten Asta Dahléns arbete har varit ovärderligt för den finska församlingens sammanhållning och växt.

Invandrar- och flyktingkonsulent 1987-1994

På Örebro kristna samarbetsråds initiativ pågick åren 1987-1994 ett ekumeniskt invandrarprojekt med invandrar- och flyktingkonsulent, Ann Mari Larsson, som projektanställd ledare. Ekonomiskt bars verksamheten upp av Örebro kyrkliga samfällighet.

Ann Mari Larsson, med egen invandrarbakgrund från Sydamerika, arbetade hela tiden obundet. Närmast kan hon liknas vid en fristående konsult. När församlingarna behövde råd och hjälp konsulterades Ann-Mari. Bland kommunens tjänstemän blev hon snabbt accepterad. Man räknade henne som en resurs. Ann-Mari arbetade brett och framför allt självständigt. Ingen styrde henne, ingen kunde styra henne.

Ann Mari har sin bakgrund i Pingströrelsen, men distanserade sig från denna rörelse och närmade sig under sin tid som flyktingkonsulent Immanuelskyrkan (EFK). Därifrån drogs hon till Svenska kyrkan och Olaus Petri församling. Efter tjänsten som invandrarkonsulent vidareutbildade sig Ann Mari Larsson till diakon inom Svenska kyrkan.

Örebro kristna samarbetsråd kunde inte anställa en ny invandrarkonsulent när Ann Mari Larsson slutade. Det saknades pengar. Örebro kyrkliga samfällighet tillsköt nämligen inga ytterligare medel när projektiden var till ända. Detta är att beklaga. Det har varit svårt för kyrkorna att hantera det viktiga invandrararbetet på ett kompetent och samordnat sätt sedan Ann Mari lämnat sin tjänst.

Kyrkorna positiva till invandringen

Örebro kyrkliga samarbetsråd visade 1991 var den stod i invandrar- och flyktingfrågorna. I markerad motsättning till främlingsfientliga krafter deklarerade rådet vid ett extra rådsmöte 1991 sin positiva inställning till invandringen. Man markerade sin vilja att visa respekt för kristna av andra traditioner än de egna och betrakta dem som trossyskon.

Även i förhållandet till invandrare av främmande religion gav Samarbetsrådet besked. Man förband sig att verka för ökad kunskap och fördjupad förståelse för människor tillhörande främmande religioner. Samtidigt som man respekterade den andres rätt att ge uttryck för sin tro och sina religiösa upplevelser, hävdade man öppet sitt eget uppdrag att förkunna evangeliet även för de främmande trosbekännarna, d v s även för muslimerna. Deklarationer är en sak, verkligheten kan vara en annan. Klart är att kristenheten i Örebro var och är invandrarvänlig. Främlingsfientlighet tillåts inte i kyrkorna. Några allvarliga försök på bred front att omvända muslimer har dock ej skett. Enstaka muslimer har visserligen konverterat till kristendomen men då oftast på eget initiativ.

Församlingar med invandrarkontakter

De församlingar i Örebro som mer än andra förknippats med sitt invandrararbete är Filadelfia (EFK), Frälsningsarmén och Mikael's församling (SvK). Läget vid millennieskiftet är att Filadelfia har lässtuga för invandrare och anordnar internationella fester samt bjuder till familjeläger speciellt för invandrarfamiljer. Ett omfattande arbete bedrivs. Man märker dock ej av detta invandrarinslag i Filadelfias gudstjänster. Frälsningsarméns invandrararbete vilar på en ideellt arbetande invandrarkonsulents insatser, Gwen Johanssons. Hon arbetar med enskilda utsatta flyktingar och invandrare. Mikael's församling har blivit en kyrka där invandrare från olika kulturer möter upp till gudstjänst och gemenskap. Protestantiska syrianer från Tur Abdin, evangeliska eritreaner, armeniska kristna, ortodoxa eritreaner och kaldeer, liksom ett antal syrianska mammor med små barn som inte kan ta sig till egen kyrka, alla dessa firar mer eller mindre regelbundet gudstjänst i Mikael. Någon konversionsverksamhet förekommer ej. Tvärtom påminner man i Mikael om de invandrades ursprungliga kyrkotillhörighet och uppmantrar dem att vara trogna sitt arv. Söndagsskolan i Mikael är dominerad av invandrande barn liksom den Öppet husverksamhet som bedrivs.

Moskébygget

1992 startade en debatt dels i kommunfullmäktige dels i Nerikes Allehanda. Debatten är intressant i detta sammanhang därför att den säger en del om praktiserande kristnas inställning till Islam. Här skall jag begränsa mig till att redovisa två hållningar.

Frågan gällde ett moskébygge på Boglundsängen i Örebro. Skulle mark upplåtas för detta bygge och skulle byggnadslov givas? Kristna på en kant fann svaret på frågan självklar. Givetvis skulle muslimerna få bygga sin moské. Vi har religionsfrihet i Sverige. Var och en måste ges möjlighet att utöva sin tro, även muslimerna. På den andra kanten var man tveksam, ibland mer än tveksam. På sikt var det svenska samhället genom invandringen hotat av islamisering, ansåg man. Ett moskébygge såg man som första ledet i den utvecklingen. Fick muslimerna bygga en moské följde snart andra krav. Kristna kyrkor är förbjudna i muslimska länder, därför bör moskéer inte tillåtas i kristna.

Denna senare åsikt företrädde inte officiellt från något samfunds håll, mest av enskilda frikyrkliga kristna. Dessutom var det den gängse hållningen bland syrianerna. Inställning till muslimerna hade dessa tagit med sig från sina hemtrakter, förtryckta som de ansåg sig vara av de lokala turkiska myndigheterna liksom av sina grannar, de muslimska kurderna.

Ja mer än så hade syrianerna från Tur Abdin i sydöstra Turkiet att förtälja i frågan. När man låter äldre syrianer berätta sina livshistorier ingår obligatoriskt livfulla berättelser om förtryck, stölder av egendom och mord. Och det är alltid muslimer som anges vara de skyldiga. Det är också standard att syrianer, när de enskilt vågar säga sitt hjärtas mening, varnar. De varnar för ett Sverige som om tjugu trettio år blivit islamiserat. Svensken är blåögd som inte inser detta, så låter det.

När sedan under nittiotalet eritreaner, både kristna och muslimska, kom till Örebro blev tonläget ett annat. Bland eritreanerna talade man om om samverkan mellan muslimer och kristna och om vänskap över trosgränserna. Samverkan och vänskap, det är erfarenheten de bär med sig från hemlandet. På gemensam front kämpade både muslimer och kristna för Eritreas självständighet.

Muslimerna och de kristna kyrkorna

De bosnier som kom till Sverige under arbetskraftsinvandringen på sextiotalet teg ofta om sin muslimska religionstillhörighet. Välvilligt ställde de flesta upp på även på sådant som tillhör svensk kristen folkreligiositet. I och med den stora invandringen 1992-1993 i samband med kriget i Balkan, har läget blivit ett annat. 1996 fick bosnierna i Örebro med omnejd egen imam, Hazim Gurda, som samlade bosnierna till religiös gemenskap och muslimsk trosutövning. Gurda, utbildad i Sarajevo, är upplyst, teologiskt utbildad och kunnig. Han har förstått att förmedla tron på ett sätt som är trovärdigt bland landsmän i ett efterkristet och sekulariserat Sverige. Gurdas ”upplysta” Islam har väckt protest från mera religiöst konservativa bosnier. Dessa har brutit sig loss och bildat en mer konservativ bosnisk islamisk församling under ledning av egen imam. Denna församling hade vid millennieskiftet sitt säte i Baronbackarna.

Förutom dessa bosniska trosgemenskaper finns i Örebro en församlingsgemenskap kallad ”det islamiska kulturcentret”. Dessa samlar huvuddelen av Örebros muslimer. Sin moské har de på Fredsgatan i Örebro. Medlemmarna i kulturcentret kommer från olika religiösa traditioner. Alla är de dock sunnimuslimer. Dominerande i denna församling är den somaliska folkgruppen. Församlingen har fortfarande en heterogen prägel och har svårt att samordna

sina insatser. De shiamuslimer som finns i Örebro har ännu år 2000 inte organiserat sig religiöst.

Enstaka muslimska trosbekännare, framför allt några somalier, arbetar mera aktivt med integrationsfrågor. Dessa går gärna i informella sammanhang in på religionsfrågor. De betonar sitt avståndstagande från en sekulär stat. Att utesluta Gud från offentligheten anser de orealistiskt och felaktigt. Frågan om Gud betraktar de inte enbart som en privat fråga utan även som en samhällsangelägenhet. De känner i detta stycke samhörighet med vissa delar av svensk kristenhet. Vi har Gud gemensamt, vittnar de. Samtidigt kan de vittna om en fortlöpande sekularisering bland invandrande muslimska ungdomar. Detta sätt att tänka och bedöma återfinns man även bland syrianer och andra orientaliska kristna.

De arbetskraftsinvandrande bosnierna hade som vi sett under sina första tjugo år i Sverige tydliga om än ytliga kontakter med svenskt kyrkoliv. Annorlunda blev det med en grupp bosnier som kom till Sverige i och med flyktinginvandringen 1994 och som anvisades bostäder i Adolfsbergsområdet. Flera av dessa har haft kontakter med Korskyrkan (EFK). Regelbundet har de deltagit i kyrkans träffar. Dessa kontakter måste förstås utifrån de inflyttade bosniernas utsatta läge. De har tacksamt tagit emot den gästfrihet som bjöds dem i Korskyrkan.

Imam Hazim Gurda är från sin tid i Sarajevo van vid samtal över religionsgränserna. Dessa önskar han fortsätta även på svensk botten. Sporadiska sådana samtal har redan förekommit. Bland annat har Gurda deltagit i ett religionssamtal anordnat av Örebro predikantförbund.

13 Syrianerna i Örebro

Syrianerna

1967 överfördes 200 orientaliska kristna från Libanon till Sverige inom ramen för den s k flyktingkvoten. Det var inledningen till en flyktingvåg av framför allt syrianer som legalt eller illegalt slog sig ner i vårt land.

Syrianer är beteckningen på orientaliska kristna tillhörande den syrisk ortodoxa kyrkan. Dessa har alltså från slutet av sextioalet flyttat eller oftast flytt från sina hemtrakter i Mellanöstern. De flesta av dem kommer från byar i Tur Abdin i sydöstra Turkiet. Försörjningsläget var svårt i dessa bergsbygder, jordbruket efterblivet, arbetslöshet hotade. Många var av den anledningen fram till mitten av sextioalet gästarbetare i Tyskland. Men det som tömde byarna var trots allt inte främst brist på arbete utan konflikter med muslimska kurder och trakasserier från de turkiska lokalmyndigheternas sida. Syrianerna diskriminerades i militärtjänsten. De fick inte behålla sina kristna skolor. I stället tvingades barnen gå i turkiska skolor där undervisning i Islam var obligatorisk. Syrianerna förbjöds använda sitt eget språk. Framför allt skyddade de turkiska myndigheterna inte syrianernas egendom eller värnade om deras rättigheter.

De flesta av de syrianska flyktingarna hamnade först i Istanbul, sedan tog man sig legalt eller illegalt till Västeuropa, ofta till Sverige. Södertälje kom att bli platsen där många syrianska bybor återförenades efter sin långa flykt.

Syrianerna i Örebro

1976 flyttades genom myndigheters försorg tre syrianska familjer från Södertälje till Örebro.

Södertälje mäktade nämligen inte att på egen hand hysa alla invandrande flyktingar. Ett antal syrianer placerades därför ut på platser i landet där de framledes beräknades kunna försörja sig. Därav dessa tre syrianska familjer till Örebro.

De tre familjerna följdes snabbt av ytterligare en rad familjer men nu gick av bara farten myndigheterna förutan. Syrianerna sökte sig i egen kraft till de platser i landet där de hade släkt och vänner. Örebro blev snart ett sådant centrum där släkt- och bygemenskap kunde återupprättas. Redan efter några år fanns hundratals syrianer i Örebro, snart kunde de räknas i tusental. Upp till sex hundra familjer beräknas år 2004 finnas i Örebro med omnejd.

Relationen till övriga kristna i Örebro var från första stund positiv. Syrianerna, vars själva kännetecken var deras kristna identitet, reagerade spontant positivt när de mötte människor som bekände sig vara kristna. De kyrkliga och framför allt de frikyrkliga Örebroarna gladdes å sin sida över tillskott på bekännande kristna i staden, pressade som de var av en alltmera märkbar sekularisering. En och annan bland de frikyrkokristna ställde sig visserligen någon gång frågande till en tro som var så betonat kollektivt färgad som den syrianska. Var fanns bland alla dessa kyrkliga traditioner och allt detta fastande tron på Kristus som en personlig frälsare, frågade de sig ibland.

Syrianerna kunde inte tänka sig en tillvaro utan att få fira gudstjänst. Liturgi, tillbedjan, helig handling, sakramental närvaro sökte de efter. De fann till dels vad de sökte i Svenska kyrkans mässor. Framför allt lånade de Svenska kyrkans gudstjänstrum för egna gudstjänster. Präst hämtades mestadels från Västerås.

Anpassningen till svenska förhållanden var svår. Svenska stödpersoner var av nöden. Och kyrkfolket ställde upp, inte minst de frikyrkliga. Man gömde till och med syrianer som hotades av utvisning. Band knöts mellan svenska och syrianska familjer. De svenskar som bjöds in till syrianska hem överväldigades av den syrianska gästfriheten.

I slutet av sjuttioalet hade tiden blivit mogen för syrianerna att skaffa eget gudstjänstrum. Det hade börjat gnissla i samarbetet med de svenska kyrkoförsamlingarna. De syrianska gudstjänsterna krävde mycken speciell rekvisita och gudstjänsterna var långa. Ofta gick det åt mellan tre och fyra timmar innan gudstjänsterna var slut och kyrkorna tömda. Det kostade mycken vaktmästartid och en hel del städning att hysa den syrisk ortodoxa församlingen.

Örebro gamla krematorium blir syriansk kyrka

Örebros gamla krematorium beläget vid Norra kyrkogården som stått tomt sedan 1975 tycktes lämplig som kyrka för syrianerna. Förhandlingar inleddes med Örebro kyrkliga samfällighet. En kommitté tillsattes av Samfälligheten för att utreda frågan och förberedelser gjordes. En splittrad kommitté föreslog emellertid avslag. Krematoriet skulle inte hyras ut till syrianerna. Krematoriet bedömdes vara en olämplig lokal. Kyrkogårdsfriden ansågs hotad. Krematoriet borde bevaras i orört skick som ett kulturhistoriskt minne. Mot detta beslut reserverade sig två ledamöter i kommittén. Samfälliga kyrkorådet gick på reservanternas linje. Krematoriet hyrdes ut på villkor att alla förändringar i gudstjänstrummet skulle vara temporära och alla nya föremål flyttbara. Den 15 augusti 1981 invigdes Örebro krematorium till syriskt ortodoxt gudstjänstrum av den syrisk ortodoxe ärkebiskopen Afram Abodi. Man fick också egen präst i församlingen år 1981, fader Jakob Damar.

Nog gnisslades det en del över den syriskt ortodoxa närvaron. Kyrkogårdsförvaltningen klagade över ordningen. Man skräpade ner, bilar parkerades på kyrkogården, det var stökigt. Men klagomålen tystnade. Anpassning skedde från både svenskt och syrianskt håll.

Brand i kyrkbygget

Det kom allt fler syrianer till Örebro under 80-talet. Syrianerna hade nu blivit så många att Krematoriet blivit otillräckligt. Dessutom var det svårt för de äldre att ta sig dit och kringlokalerna för samvaro och religionsundervisning saknades. I bostadsområdet Varberga hade de flesta syrianer bosatt sig. Där i Varberga ville man också bygga en egen kyrka. I februari 1989 togs första spadtaget av den nya syriska ortodoxe ärkebiskopen Ablahad Shabo.

Kyrkbygget hade emellertid sina komplikationer. Det fanns boende i Varberga som inte gillade kyrkbygget. Kyrkan skulle dra till sig än mer syrianer, trodde de. Snart skulle svenskarna vara utträngda. När bygget var halvfärdigt tog sig motståndet uttryck i handling. Några marodörer försökte bränna ner det halvfärdiga bygget men lyckades inte. Skadorna blev begränsade. Dessutom förekom det korsbränning i området. Polisen trodde det var ett pojkstreck, och det var förmodligen det.

Brandens utlöste omedelbar reaktion i Örebros alla församlingar. Åtta dagar efter branden mötte kyrkorna i Örebro upp till solidaritetsgudstjänst i det brandskadade kyrkbygget. Uppslutningen var total. Alla protesterade mot främlingshat och bad för den syriska ortodoxa församlingen. Kollekt togs upp till kyrkbyggets fullbordande.

Splittring i församlingen

Mariakyrkan fick den nya kyrkan heta. I en aldrig sinande ström drog syrianerna till sin nya kyrka. Men invigningen dröjde. År efter år gick utan att något skedde. Något var på tok, det förstod den som visste att biskoplig invigning var ett måste för syrianerna. Utan invigning ingen riktig kyrka. 1996 förstod vi varför. Den syriska ortodoxe ärkebiskopen Ablahad Shabo, han som tog första spadtaget till Mariakyrkan, hade fått en biskop vid sin sida, Benjamin Atas. Denne kom en dag i april till Örebro för att fira gudstjänst i Mariakyrkan. När han anlät utbröt tumult. En grupp syrianer stod mot en annan. Slagsmål uppstod, polis tillkallades liksom Svenska kyrkans kontraktsprost som efterskickats för att medla. Det hela blev så allvarligt att en kravallstyrka ur polisen tillkallades. När polisen marscherade upp upplöstes folksamlingen och lugnet återställdes.

Vad var det som låg bakom detta häftiga uppträde? Splittring hade uppstått i den syriska ortodoxa församlingen. Ett antal familjer ansåg att de blivit ställda åt sidan. De klagade på demokratiskt styre. Protesterna blev alltmera högljudda. Stöd fick de i sin klagan från de assyrierna. Det betyder att de fick stöd av en grupp bland de egna som var mer nationellt sinnade än kyrkligt och som tydligare än huvudgruppen av syrianer i Örebro skilde religion från politik. Till saken hör att de missnöjda också stödde ärkebiskopen Ablahad Shabo. Ärkebiskopen hade också assyrierna bakom sig vilka i honom såg en progressiv kraft som kunde reformera den enligt deras mening otidsenliga syriska ortodoxa kyrkan i Sverige. Majoriteten i Mariakyrkan däremot hade tappat förtroendet för sin ärkebiskop. Det var därför de inte kallat honom att inviga sin nya kyrka. Tappat förtroendet hade också en rad andra syriska ortodoxa församlingar i landet. Läget hade blivit så elakartat att den syriska ortodoxa kyrkans överhuvud, patriarken Ignatius Zakka, sett sig föranlåten att viga ytterligare en biskop för tjänst i Sverige, ovan nämnde Benjamin Atas. Sedan fick församlingarna fritt välja vilken av de båda biskoparna de ville ha som sitt andliga överhuvud. Mariakyrkan valde att låta den nye bisko-

pen Benjamin Atas bli deras andlige ledare, men som vi sett gick inte detta utan handgripliga protester.

När väl tumultet utanför kyrkan var över gick krisen i Mariakyrkan snabbt in i en ny fas. De familjer som protesterat, protesterade inte längre utan tågade ut och bildade en ny församling som ställdes under ärkebiskopen Ablahad Shabos egid. De skaffade sig också en egen präst, fader Ablahat Dag. I själva moderförsamlingen gick fader Jakob Damar i pension och efterträddes år 1996 av fader Jakob Elia. Utan protester kunde sedan biskop Benjamin Atas inviga Mariakyrkan. Den nya församlingen däremot har till dags datum ingen egen kyrka, utan har hyrt in sig i Sörbykyrkan i Almby församling.

Splittringen de båda församlingarna emellan har med åren mildrats. De båda syrianska prästerna i Örebro samarbetar. Men tiden är ännu 2005 inte mogen för återförening.

Ofråkomlig assimilering

Ofråkomligt assimileras Örebros syrianer med början underifrån. De unga tar intryck av det omgivande svenska samhället och utgör idag (2005) en tydligt urskiljbar grupp ungdomar med speciell invandrardialekt och med kulturella egenheter hämtade såväl från syriansk som svensk kultur. Svenska har för dem blivit modersmålet, syrianskan (turoyo) alternativt kurdiskan eller arabiskan, andraspråk. Dessa andraspråk blir allt eftersom tiden går allt mera efter-satta och därigenom ”fattiga”. Svenska värderingar påverkar ungdomarna som i sin tur påverkar sina föräldrar.

Detta drabbar inte minst synen på religionen. Kyrkan blir inte lika angelägen som tidigare, kyrkbesöken färre. Åtskilliga bryr sig inte längre om den för syrianerna så viktiga fastan. Tron ifrågasätts t o m och det med typiskt ”svenska” motiveringar. I och med detta håller ungdomarna på att så sakta på att distansera sig från den för syrianerna så viktiga kristna traditionen. Om detta är såväl präst som diakoner och kyrkoråd medvetna. På olika sätt, bl a med intensifierad språk- och religionsundervisning försöker man häva utvecklingen. Ett intressant motdrag mot den galopperande sekulariseringen är prästens så kallade julbesök.

I den syrisk ortodoxa kyrkan är det sed att prästen och diakonerna med början på juldagen gör hembesök. Alla hem skall besökas och välsignas. Detta låter göra sig i byarna i Tur Abdin, men i Örebro blir det svårare. Ända upp till sex hundra familjer skall besökas. Man hyser nu planer på att lägga upp dessa besök i perioder över hela året. Samtidigt är strategin klar. Den tillämpas redan. De som redan går i kyrkan och upprätthåller traditionen får endast korta besök, medan man lägger ner huvuddelen av tiden på dem som håller på att hamna utanför.

14 Den sexuella revolutionen

Den sexuella revolutionen och välfärdssamhället

Det skedde en sexuell revolution i Sverige på 60-talet. Till revolutionen hörde offentliga aktioner för en liberalisering av sexlivet. Sex hörde inte enbart samman med äktenskapet som kyrkan förkunnade, sex behövde inte ens förbindas med förpliktande kärlek, sex var även till för glädjens, gemenskapens, frihetens och njutningens skull, förkunnade sexliberalerna. Denna sexuella frigörelse hörde samman med framväxten av välfärdssamhället. I ett samhälle på ekonomisk frammarsch med tillgång till preventivmedel och där det allmänna stod för allt större andel av den sociala och ekonomiska tryggheten gavs plats även för att det sexuella överfördes till det privata området.

När man analyserar den sexuella frigörelsen slås man av hur mycket det är som hör ihop. Uppenbarligen har den sexuella revolutionen samband med nya kvinnoroller, den traditionella kärnfamiljens försvagning, genomslaget för samboendet utan äktenskap som samlevnadsform och en tillåtande hållning till homosexuell samlevnad.

Rörelsen för sexuell reform och frigörelse hade pågått under hela 1900-talet och faktiskt längre än så. Allteftersom hade reformivrarna kunnat flytta fram sina positioner. Redan på femtiotalet var "den svenska synden" ett begrepp i omvärlden. Från och med sextiotalet och fram

åt rasade försvaret för det gamla. I ett enda sammanhang och nästan samtidigt slog en mera liberals syn på de sexuella förbindelserna igenom, försvagades den traditionella kärnfamiljen, tilltog skilsmässorna, stadfästes rätt till abort och ökade samboende lavinartat. Ännu var tiden inte mogen för en legitimering på bred front av homosexuella förbindelser. Den kom först under den andra hälften av 1990-talet.

Genomslaget i Örebro

Prästerna i Örebro påverkades högst påtagligt av det nya.. Själv tjänstgjorde jag under sextiotalet i Långbro församling. Det var under början på sextiotalet regel att man som präst i församlingen under vigselfsäsongen vigde ett eller två brudpar varje lördag i Långbro eller Ekers kyrkor. Sedan åren runt studentrevolten 1968 blev det plötsligt glest mellan vigslarna. På bara några år gick vigselfrekvensen ner till hälften. Samboendet utan äktenskap hade slagit igenom främst bland 20-24 åringarna och gjort vigseln överflödigt. Redan 1980 var 16 % av alla par i Örebro med gemensamt hushåll samboende utan att vara gifta. De som trots allt gifte sig efter 1968 hade ofta egna barn med sig i kyrkan. Före sextioåtta var det regel att bruden var med barn, inte hade barn.

1980 hade alltså utvecklingen gått så långt att det i Örebro inte var på något sätt uppseendeväckande att flytta ihop utan att gifta sig. Tvärtom hade det blivit vanligt, snart nog blev det nästan obligatoriskt att först flytta ihop och få barn och sedan gifta sig, om man överhuvudtaget formaliserar sin förbindelse. sig. Vigseln har i det utgående 1900-talet allt mer blivit ett självvalt tillfälle att högtidigt och festligt bekräfta det som de facto redan skett i en intern uppgörelse två människor emellan. Så har det blivit i Örebro som överallt annars i vårt land. Siffrorna för Örebro stämmer väl överens med riksgenomsnittet. Ungdomen i Örebro inleder också sitt sexualliv som de flesta andra. Det hör till ordningen att ligga med den man tycker om eller känner för och det oberoende av några löften.

Frikyrkorna och den sexuella revolutionen

I Örebro finns åtskilliga kyrkbesökare. Vid mätningar 1980-81 visade det sig att frekvensen låg på 2,1 % och då är frikyrkorna inte räknade. 6,8% av örebroarna var frikyrkliga. Vi kan förmoda att alla dessa hade sina reservationer mot utvecklingen. Åtminstone kan vi vara säkra på att frikyrkornas medlemmar hade det.

Björn Cedersjö har under åren 1995-1997 låtit göra intervjuundersökningar av omkring femtio personer tillhörande olika frikyrkosamfund och boende runt om i landet. Även Örebroare var representerade. I undersökningen var alla åldersgrupper företrädda. Frågorna rörde bland annat synen på samlevnad. I samlevnadsfrågorna är det tydligt att de intervjuade ville bromsa utvecklingen mot en allt mera privatiserad samlevnad. Glidningen mot nya synsätt är dock tydlig. Särskilt de unga är inte alltid lika kategoriska i sina synsätt. Unga som gamla bland de intervjuade var överens om att äktenskapet är den samlevnadsform som är den rätta. Bland de

yngre har man emellertid börjat tveka att ovillkorligt avvisa alla former av samboende. Att samlag hör samman med äktenskapet det är även de yngre säkra på, däremot inte lika säkra på att samlaget enbart har sin plats inom äktenskapet. I och med att samboendet etablerats i landet har det blivit mera oklart vad det är som konstituerar ett fast förhållande, så tveksamheten är begriplig. De yngre visar även viss osäkerhet i abortfrågan. Det är inte så självklart att alla former av abort kan fördömas. När det gäller jämställdheten mellan könen uttrycker de yngsta viss aversion inför tendenser till likformighet mellan könen. Jämställdheten har annars för dem troligen blivit mer eller mindre självklar. Intervjuszvaren kan ställas samman med Hans Zetterbergs SIFO-undersökning av år 1969 där han slår fast att en majoritet av frikyrkans och kyrkans folk accepterade sexuellt samliv före äktenskapet, dock endast mellan förlovade.

Sambokulturen

Till detta kan fogas egna iakttagelser gjorda framför allt under andra hälften av nittio-talet.. Jag har observerat hur sambokulturen slagit igenom i Örebros kyrkoförsamlingar. Att kyrkbesökare, körmedlemmar, anställda ledare m fl flyttar samman utan att vara gifta betraktas som fullt normalt. Även unga präster bildar par och flyttar samman utan att vara gifta. Hittills har prästerna enbart levat sambo till en tid. De har efter en tid gift sig.

I de äldre frikyrkoförsamlingarna tillhörande Svenska Missionskyrkan och Svenska baptistsamfundet är det heller inte diskvalificerande att leva sambo. I de mera radikala församlingarna tillhörande Pingströrelsen, Trosrörelsen eller även i viss mån Evangeliska frikyrkan är det annorlunda. Dessa håller fast vid äktenskapet som den enda giltiga samlevnadsformen och att sexuellt samliv är förbehållet äktenskapet. Skillnaderna mellan ungdomar tillhörande dessa kyrkor och andra har därigenom blivit påtaglig. Deras annorlunda hållning sticker ut och leder till isolering och begränsning vid val av partner. Detta sagt som en allmän sanning. Det är alltid svårt att vara i minoritet.

Motreaktionen

Den sexuella revolutionen upprörde många. När de unga liberalerna på sin tid inte bara ville släppa sexlivet fritt utan t o m propagerade för pornografi kände många, inte enbart bekännande kristna, stort främlingskap. De flesta svenskar tyckte nog att den pornografiskt avancerade filmen 491 som hade sin premiär 1962 gick över anständighetens gränser. Inte heller hade pressens skall mot de etthundrafyrtio läkare som hemställde hos K M:t om åtgärder för förstärkt karaktärsfostran den allmänna opinionen bakom sig. Läkarna hade reagerat mot vad de ansåg vara en översexualisering av samhället och en tilltagande promiskuitet. Tillkomsten av KDS 1964 måste förstås som en motreaktion liksom faktiskt även namninsamlingen för kristendomen samma år som samlade 2,1 miljoner underskrifter.

När man granskar vilka som engagerade sig kommunalpolitiskt i Örebro från 1960 fram till dagens datum finner man en rad förtroendevalda som var uttalat kyrkligt eller frikyrkligt engagerade. De återfinns i såväl borgerliga partier som bland socialdemokraterna. Påfallande många har varit folkpartister (liberaler) och samtidigt frikyrkliga. Lika påtagligt är hur de flesta av dessa frikyrkliga folkpartister försvunnit från kommunalpolitiken. De har ersatts av framför allt frikyrkliga kristdemokrater.

Att det i samhället finns stabila gemenskapsbildningar utöver familjesfär och vänkrets skapar gynnsamma förutsättningar för ett demokratiskt styrelsesätt. Dessa gemenskapsbildningar underlättar opinionsbildningen samt utgör politiska rekryteringsbaser. Att Örebros kristenhet låter representera sig även i kommunalpolitiken är därför bara naturligt. Det som är påfallande är i hur ringa grad det sker. Jag ser det bland annat som uttryck för en reserverad hållning till

det svenska välfärdsprojektet. Mycket har man funnit gott men man skriver inte odelat under på talet om den svenska värdegrunden och förträffligheten i det svenska välfärdsprojektet. Att frikyrkofolket flydde Folkpartiet liberalerna vars ungdomsförbund gick i spetsen för den sexuella revolutionen och hamnade i det familjevänliga och värdekonservativa Kristdemokraterna tyder på att jag har rätt. Dessutom får vi en fingervisning om var kritiken mot samhället sitter.

Ecce homo

1998 debatterade Sverige Elisabeth Olssons utställningen ”Ecce homo”. Utställningen utgjordes av en bildsvit arrangerade fotografier där Jesus i för konvensansens smak utmanande bilder slöt till sig homosexuella, aidsjuka och transvestiter. Bilderna tolkades på olika sätt. Hädelse sade vissa som menade att Jesus framställdes som homosexuell, smaklöst sade andra som fördömde bilderna som ”kitch”, en nyttig påminnelse och en uppmuntran i kampen för de homosexuellas upprättelse förkunnade åter andra och med dem Elisabeth Olsson. När ärkebiskop K G Hammar sedan tillät utställningen att visas i Uppsala domkyrka och när han dessutom markerade öppenhet för homosexuellas rätt till partnerskap blev debatten intensiv. Snart sagt varje svensk hade en åsikt om ”Ecce homo”.

Så även kyrkorna i Örebro och detta på ett intresseväckande sätt. Örebro kristna samarbetsråd utlyste mitt under pågående tidningsdebatt ett möte i frågan. Representanter från de olika kyrkorna i staden skulle med anledning av utställningen diskutera de bibliska utsagorna om homosexualitet och bedöma sammanhang och giltighet. Det blev inte mycket debatt. Kyrkornas olika representanter talade mer om var de stod. Från de äldre frikyrkorna liksom från Svenska kyrkan fanns de som visade förståelse för ärkebiskopens hållning. Från andra slog man fast att homosexuell samlevnad var synd. Bibeln var entydig i frågan, påstod man. Mest militant var den syrianska gruppen, som hade mött upp med en fulltalig representation. Deras fördömande av utställningen ”Ecce homo” skedde med indignation. De menade att utställningen var ett tecken på syndig dekadens. Svenska samlevnadsmonster värjer sig som bekant många av våra utomeuropeiska invandrare emot.

Örebro kristna samarbetsråds debatt om ”Ecce homo” ser jag som ett exempel på att även kyrkornas syn på homosexuell samlevnad befinner sig på ett lutande plan. Så sakta håller man på sina håll inför omgivningens tryck på att förändra sina positioner.

15 Lennart Lundström, Mats Hermansson och de lokala massmedia

Om lokala massmedia och tidens trender

Med lokala massmedia menar jag här Nerikes Allehanda och radions P4, ”radio Örebro”. Nerikes Allehanda (Allehanda) är den dominerande lokala dagtidningen i Örebro och en av landsortens största. Allehanda har en egen kulturavdelning.

Som massmedia i allmänhet både speglar och styr såväl Allehanda som lokalradion. De speglar för att tillfredsställa en kunskapsörstande, nyfiken och intresserad allmänhet, väl vetande att de lever på höga läsar- och lyssnarsiffror. Men de styr också. Programledarna på lokalradion styr genom att formulera ämne, bestämma om utrymme, leda förekommande intervjuer. Styr gör också Allehanda, men här är det mera komplicerat. Nerikes Allehanda är som tidningen sammanhållen storhet där den ena avdelningen återspeglar vad den andra tänker. Ledar-

och debattsida är en sak, allmänhetens fria ord en annan. Även kultursidan har sin alldeles egna profil. Ledarredaktionen censurerar debattartiklarna i tidningen genom att refusera eller släppa fram efter av den själv uppsatta regler. I allmänhetens fria ord är det liberalare och folkligare. Här censurerar man huvudsakligen genom att begränsa utrymmet för dem som vill komma till tals. Det anses allmänt finare att skriva debattartiklar än att skriva fria ord. På kultursidan håller man verkligen i tömmarna. Kulturredaktionen är sparsmakad i sina val av skribenter. Kultursidan blir därför en återspeglning av Allehandas egen aktuella kultursyn.

Allmänt kan sägas att både lokalradion och Allehanda är som media i allmänhet. I etiska och därmed sammanhängande religiösa frågor försöker man på vissa områden vidga, alternativt tänja på gränserna för det tillåtna och aktningvärda. I andra etiska frågor har man vid visst tillfälle satt ner klackarna och tillåter inte diskussion. Vapenexport är en fråga i rörelse, abort en där man, när väl fri abort blev tillåten, satt ner klackarna, för att ta några tydliga exempel med bäring på sådant som har med kristendom och tro att göra.

Styrmekanismerna är nästa fråga. Finns det något konstaterbart som styr nytänkandet och om-tänkandet. Mängder naturligtvis. Här nöjer vi oss med att tala om trender i tiden. Dessa trender är så tydliga att man ofta nästan med bestämdhet kan säga var det hela skall sluta när debatten väl nått vägs ände. De allmänna trenderna följs av de flesta. Både lokalradion och Allehanda är enligt min mening trogna de etiska och religiösa huvudtrenderna i tiden. De vill visserligen gärna öka spänningen hos lyssnare och läsare genom att vidga gränserna för det tillåtna, dock vidgar de alltid i trendens riktning.

Fyra skribenter

Under tiden 1960 – 2000 har nu och då kyrkornas företrädare gjort sig kända i de lokala massmedia. Två av dem skall jag syna närmare, Lennart Lundström och Mats Hermansson. Först något om fyra andra.

Tidningsmannen, författaren och missionsläraren Erik Sollerman (1906-1987) skrev mer eller mindre regelbundet i Allehanda på sextio- och sjuttitalen. Sollerman var lärare vid Örebro Missionsskola 1947 – 1976 och chefsredaktör för Örebromissionens tidning Missionsbaneret 1951-1976. Sollerman var en begåvad särpling, en gränsöverskridare som vållade både jubel och förtvivlan i sitt eget samfund. Kärleken till de egna andliga rötterna gick dock inte att ta miste på. Han var mot kyrkan som institution, mot hierarki och sakramentalism. Hans artiklar lästes därför inte alltid med behag av Örebros präster. I Allehanda bidrog han helt allmänt till att vidga synen på frikyrkligheten som samhällsföreteelse.

Erik Esking (1905-1990) prost och kyrkoherde i Olaus Petri, utnyttjades av Allehanda som recensent av teologisk och kyrklig litteratur under sextioalet. Det gjorde han sakligt, upplyssande, initierat och med en positiv grundhållning.

I huvudsak under åttiotalet fram till mitten av nittiotalet förekom Lars B Stenström flitigt i Allehanda och då mest på tidningens kultursida. Lars B Stenström var först studentpräst i Örebro och sedan under åren 1985-1994 kyrkoherde i Långbro. Därefter blev han fram till 1999 chefsredaktör på Kyrkans tidning. 1999 återkom han som kyrkoherde i Olaus Petri.

Stenström var på åttiotalet tydligt vänsterinriktad, med radikala åsikter i solidaritetsfrågor. Han recenserade utifrån bred kompetens i skilda teologiska och kyrkliga ämnen. Under Stenströms tid som recensent i Allehanda var bevakningen av kyrkliga frågor god. Efter hans tid recenseras kristen litteratur initierat men mycket sällan.

Sören Carlsvärd, sedan 1985 pastor i Betelkyrkan, har särskilt under andra hälften av nittiotalet skrivit åtskilliga debattartiklar i Allehanda. Han har långtifrån varit ensam företrädare för kyrkorna på debattsidan, men otvivelaktigt den flitigaste. I sina inlägg förutsätter han bred samsyn i samhället kring humanitet, etik och människovärde. I sina artiklar gisslar han företeelser i samhället där han anser att humaniteten kränkts och människan inte behandlats på ett värdigt sätt. Dessutom, och det är poängen med hans skrivelser, manar han till allmän upp- slutning bakom människovärdet..

Lennart Lundströms exklusivitet och närhet

Lennart Lundström, kyrkoherde i Mosjö, Täby, Adolfsberg fram till 1999, har visserligen skrivit i Allehanda, t o m på ledarsidan. Det gjorde han senast i februari 2004 och då i egen oefterhärmlig stil. Lundström skriver poetiskt, komprimerat och slagordsmässigt på en och samma gång. Kristendomen framställs som något exklusivt och samtidigt som oundvikligt närliggande. Banala uttryck och slarviga formuleringar är Lundström främmande, däremot kryddar han ständigt med en burlesk humor. Det går omöjligen att generalisera eller systematisera det som Lennart Lundström har skrivit. Det står på alldeles egna ben.

Som Lundström skriver, talar han också. Nu blir emellertid effekterna ändå tydligare, närheten ändå mera påtaglig, och humorn ännu mera befriande. Men inte heller nu kan man systematisera eller generalisera det Lennart Lundström säger. Det står fortfarande på egna ben. Men lyssnarna tror sig känna Lennart Lundström när de hört honom, tror sig ha en vän i honom, vare sig man förstått vad han sagt eller ej.

Lokalradion i Örebro upptäckte Lennart Lundströms talanger och engagerade honom. Han förekom sedan regelbundet i lokalradion från våren 1985 till och med julen 1999. Man räknar med att Lundström hade upp till 300 000 lyssnare. Lundströms program lockade människor i alla åldrar. Lennart Lundström förekom i etern en gång i veckan, onsdagar eller torsdag eftermiddag med sen repris måndagsmorgnar 6,45 – 7,15. Programmet bestod av kåseri och sång om vartannat. Själv karakteriserar han sitt tal så här: ”Det handlade om övernaturliga ting sagda på naturligt sätt. En långtradarchaufför vittnade: jag förstår ej vad han säger men han talar vårt språk”.

Programmet gick i nio år. Sedan följde sex år med en timmes program varannan vecka.

Nu har dessutom samtalsprogrammet ”Mellan himmel och jord” tillkommit. Det gick på vardagkvällar. Samtalspartner var Lola Näsman. Samtidigt svarade man på lyssnarfrågor.

När Lola Näsman slutade, hon var då en bit över sjuttio år, fortsatte Lennart Lundström ensam. Han samtalande med lyssnarna över ett uppsatt ämne. Lennart Lundströms regelbundna framträdande i lokalradion har inte många motsvarigheter. Närmaste ligger en präst från Jönköping, Malte Blaxhult, som också framträdde i lokalradion och blev brett populär.

Mats Hermansson, de åldersstigna kyrkliga pamparnas fiende

Mats Hermansson var präst i Nikolai församling från 1993 till och med 2001. Mats gavs brett utrymme i Allehanda på nittiotalet. Hans uppgörelser med framför allt det egna kyrkorådet i Nikolai kom visserligen aldrig ut i tidningen. Men drabbningarna var åtskilliga genom åren. Själv konstnär vurmade Mats Hermansson för kreativ användning av kyrkorummet. Konstutställningar kombinerade med mässa där nattvardsbönen var skriven av Mats Hermansson själv var älsklingsidén. Kyrkorådet stretade mot men fick ge sig. Mats Hermansson fick igenom sina konstutställningar och sina mässor.

Om inte bråket med det egna kyrkorådet blev allmänt känt, så såg Mats till att hans uppgörelse med Örebro kyrkliga samfällighet skulle komma till massmedias kännedom. Samfälligheten hade mycket pengar och Mats ville att dessa pengar skulle komma till nytta. Kyrkan borde satsa på de allra minsta och de allra fattigaste, menade Mats. Och han kryddade sitt tal med maningar om att föryngra kyrkoråd och kyrkoherdekollegium.

Mats stod på god fot med Allehanda, så debatten fick genomslag i tidningen. Omsider tillsatte Samfälliga kyrkorådet en diakoniutredning. Den kom fram till att kyrkan borde satsa just på de allra mest marginaliserade människorna. Så långt blev det precis som Mats Hermansson ville. Men när det skedde hade Mats Hermansson flyttat vidare till nya uppgifter, fjärran från Örebro.

Det skrevs alltså om Mats Hermansson. Själv skrev han också mycket. Han skrev debattartiklar men framför allt av många lästa krönikor där han oförblommerat deklarerade sin åsikt. Gud och Jesus, det var aldrig så stor skillnad mellan de två, framställdes som de svagas vän. Gud stod alltid på de svagas och utsattas sida, vare sig de befann sig i Sverige eller i u-land. Det hade mindre betydelse om de svaga var bekännande kristna eller ej. Särskilt konstnärer och författare som Mats kände sympatier för gjorde han till människor som befann sig på den rätta sidan, Guds sida. Inte heller här var munnens bekännelse avgörande. Bibeln gjorde Mats Hermansson aldrig svår och problematisk. Men när han den 19 augusti 1999 i en artikel med rubriken "Öser ur det djupt mänskliga" påstod att bibeln och god skönlitteratur var utbytbara storheter, blev det protester. Mats var minoriteternas vän, inte minst den homosexuella minoritetens vän. Självklart gillade han utställningen Ecce Homo och den bild av Jesus, de homosexuellas frälsare, kanske själv homosexuell, som där exponerades.

Mats Hermanssons argumentation för eller emot var sällan noggrant genomförd eller noggrant genomtänkt. Argumentationsluckor bekom inte Mats Hermansson. Mats vann tilltro och förtroende genom sin rappa stil, sina angrepp på all sorts överhet och kanske framför allt därför att han framstod som ärlig och inte det minsta taktisk.

I trendens riktning

Nog kan alltså kristna företrädare påverka genom massmedia. Alla de här uppräknade har skapat goodwill genom sina framträdanden i tidningar och radio. De har också vidgat frågeställningar, tillika bidragit till ny kunskap och ny insikt i såväl etiska som religiösa frågor. Men det som är slående är något annat. Påfallande är att de alla har spelat på massmedias villkor, massmedia som i sin tur är beroende av allmänhetens gunst. Både Lennart Lundström och Mats Hermansson tilläts vara spännande. De fick gärna på ett för läsaren och lyssnaren kittlande sätt tänja på gränserna. De fick t o m påstå obegripliga saker och argumentation tilläts både nu och då vara svag. Men detta på ett villkor: de måste följa trendens riktning. Om inte måste de tåla med vad de tyckte. Valde de att gå motströms skulle de ej få några beställningsarbeten längre vare sig från lokalradio eller tidning. Flera av de religiösa ledarna i vår stad har satt på sig en frivillig munkavle. De vet att deras åsikter inte ligger i trendens riktning. Därför försöker de inte komma till tals vare sig i radio eller tidning. Annonser om gudstjänster och sammankomster får duga.

Örebro är en religiöst präglad stad. Här finns dessutom teologisk kompetens, både på Örebro missionsskola, på universitetet och bland praktiskt verkande präster, pastorer och lärare. I stort är Allehandas kultursida stängd för dem. De religiösa yttringarna i en religiöst präglad stad får inte komma till uttryck. Männe beror inte detta på att kulturredaktören befarar att den religiösa kulturen inte ligger i den aktuella kulturtrendens riktning.

16 Nutidshistoria skriven av en av aktörerna

Jag själv dyker upp vid några tillfällen i framställningen ovan. Det är jag som döljer mig bakom den energiske lågkyrkliga prästen som kämpar på med att bygga upp en kyrklig församlingsskärna i Markbacken – Varberga på sextioalet. Det är också jag som omkring millennieskiftet var initiativtagare till försöket att samordna det diakonala arbetet i Örebro eumeniskt. Jag låg också bakom de teologiska samtalen över samfundsgränserna.

Under huvuddelen av den tid jag skildrat har jag arbetat som präst i Örebro, den största delen som kyrkoherde i Mikaelns församling. Från 1988 till 2003 var jag kontraktsprost i Örebro. I tio år fram till 2003 var jag också ordförande i Örebro kristna samarbetsråd. Det är alltså delvis min egen historia jag skrivit. Åtskilliga fakta är hämtade ur eget huvud. Jag har själv varit med om det jag skildrar. Annat kommer från berörda vänner, bekanta och personer i min närhet som jag intervjuat. Det betyder inte att allt jag skrivit är subjektivt färgat. Sakuppgifterna är så långt som möjligt kontrollerade och skall i allt väsentligt vara korrekta. Jag har även hämtat uppgifter från protokoll, församlingsblad och tidningsartiklar. Detta underlag har jag arkiverat så att det kommer till nytta för framtida forskning. Fakta har jag dessutom hämtat från framför allt följande framställningar.

Björn Cedersjö, Bortom syndakatalogen. En studie av svensk frikyrklig etik från 1930-talet till 1990-talet, Libris 2001.

Bo Gustafsson, Den tysta revolutionen. Det lokala välfärdssamhällets framväxt. Exemplet Örebro 1945-1982, Gidlunds 1988.

Björn Svärd, Äktenskap eller samboende ? i Till Hembygden 1987

Min framställning är alltså både subjektivt färgad och objektivt beskrivande. Den innehåller inte enbart fakta, fakta ställs också in i ett sammanhang och värderas. Det betyder att framför allt mitt eget teologiska och historiska perspektiv gett framställningen sin profil. Nu är kombinationen subjektivt färgad och objektivt beskrivande långt ifrån något originellt. I själva verket är det mesta vi möter i tal och i skrift i samma andetag både subjektivt och objektivt. Expertutlåtanden, journalisters beskrivningar av händelseförlopp, till och med faktaredovisning har ofta en subjektiv touche som ger framställningen sin alldeles speciella tendens. Det är inte bara ett talesätt att man kan ljuga med statistik. Givetvis är subjektiviteten speciellt uttalad när man skriver om moderna förhållanden. Tillräcklig överblick saknas ju. Men även garvade och vetenskapligt utbildade medeltidshistoriker är färgade av sina sympatier, antipatier och subjektiva förutsättningar. Nu är naturligtvis subjektiviteten ett måste. Ingen är be-tjänt av att få sig till livs ett antal fakta som ställts i rad eller staplats på varandra. Fakta måste sättas in i plausibelt sammanhang. Först då blir framställningen intressant och tankeväckande. Vad som emellertid nästan alltid saknas är att författare, talare, politiker, agitatorer, teologer och historiker i sina framställningar öppet redovisar sin grundsyn. Det blir lättare att ta ställning till deras budskap om de gjort det. Själv vill jag leva som jag lär. Jag skall därför så ärligt jag kan lyfta fram min egna grundläggande synsätt i frågor som har bäring på och som har påverkat min historieskrivning ovan.

Som läsaren märkt har jag distanserat mig både från nutidens, som jag kallar den, liberala teologi och från den biblicism och de trosmonster som förekommer i de mera radikala frikyrkorna. Samtidigt känner jag frändskap åt båda hållen. Liberalteologin är inte bara värd förakt.

I anknytningen till nutida problematik och aktuellt värdegrundstänkande ligger något riktigt. Faran är att det kan bli så mycket av den varan att det specifikt kristna blir otydligt. Biblicisternas trosglöd och radikala överlåtelse har jag också respekt för. För båda riktningarna gäller kritiken att de inte förmått levandegöra Kristi befrielseverk på ett för mig tillfredsställande sätt. För mig ligger trons hjärta som ni märkt vid just försoningsmotivet. Jag vill vara en kristen som ytterst tolkar hela min verklighet utifrån Jesu försoningsverk.

Liberalteologisk är jag i den meningen att jag alltid försöker nalkas bibeln underifrån. Jag vill börja med det mänskliga i bibeln och i förundran över detta mänskliga våga tro på det gudomliga. Jag är vidare liberalteologisk i det avseendet att jag med denna har en historisk kritisk bibelsyn. Jag ser de bibliska texterna som litterära och historiska dokument, inte främst som ögonvittnesskildringar. Det betyder inte att jag vill slarva med texternas budskap. Detta budskap är Guds ord för mig.

Den moderna liberalteologins svaghet är densamma som den gamlas. Den gör, trots alla försök att läsa rätt innantill, Jesus till en modern människa med en modern människas sätt att se och förstå. Den lägger med andra ord de egna värderingarna på bibelmaterialet. Så behandlad tigger bibeltexten och jag själv talar.

Dessutom är jag som den noggranne läsaren märkt allergisk mot alla försök att lägga färdigbildade, av kyrkorna erkända trosdogmer på bibeltexter. Därmed vanställer man texternas ursprungliga budskap. Dogmen om Jesu gudom har förvisso sin plats, men vanligtvis inte som en självklar förutsättning i tolkningen av enskilda texter från evangelierna.

Jag är minst lika kritisk mot biblicisternas bibeltolkning. De gör anspråk på att låta bibeln vara Guds ord. Bibeln är Guds ord, innehåller inte Guds ord, så säger man. I själva verket är man bestämd av den tolkningstradition man står i. På teologiskt språk talar man om att vara dogmatiskt bestämd. Dogmatiskt bestämd måste man visserligen vara, man kan inte läsa en text utan förförståelse. Frågan är emellertid vilken förförståelse som skall styra bibeltolkningen. Som jag ser det har man exempelvis i Trosrörelsen låst sig vid en föreställningsvärld som man tror vara biblisk, och tillämpar sedan texterna utifrån denna sin förståelse. Man har glömt att kristendomen är en historisk religion, en Andens religion och en levande religion. Den skall naturligen ta sig olika uttryck under olika tider. Den kristna trons möten med aktuell verklighet och aktuell kunskap öppnar för dessa förändringar.

Jag kan för egen del inte tänka mig en tillvaro utan Gud, faktiskt för egen del inte utan den kristna trons Gud, försoningens Gud. Gud är för mig både en personlig Gud och ett yttersta värde. Detta betyder inte att jag som troende ständigt vet bättre. En kristen tar troligen lika ofta miste som alla andra. Men utan Gud blir jag hänvisad enbart till mig själv och till mina egna växlande gudar, idoler och idétraditioner.

Dessutom är jag, som ni märkt, samhällskritisk. Denna kritik är för mig djupgående. För mig framträder hela det västerländska samhället som i princip gudlöst. Tron på Gud ses som något såväl samhälle som enskilda kan ha eller mista. Passar inte Gud in i aktuella tankemönster kan man följaktligen bortse från honom. Men frågan om Gud är mer än en privat angelägenhet. Gud är för mig livets skapare och uppehållare. Utan Gud kan vi inte ta ens ett enda andetag. Allt är nåd. Detta mitt synsätt sätter förvisso färg på både min idealbildning och min samhällsförståelse. Så långt religionen som något privat eller hellre personligt. Detta är emellertid bara en sida av sanningen. Religionen fungerar dessutom kollektivt idealbildande och detta

långt utöver de direkta bekännarnas krets. På sikt låter sig därför gudstron svårligen förpassas ut ur offentligheten.

Mig synes det självklart att det inte går att dra en skarp gräns mellan en sekulär ideologiskt grundad samhällsordning och en samhällsordning påverkad av religion. På båda sidor gäller att föreställningar, sympatier och antipatier som till allt annat också bygger på tro och värderingar är med och påverkar. Tron i sin tur är hos alla ärligt syftande politiker relaterad till värden som de uppfattar som absoluta. Så är det vare sig dessa står på sekulär ideologisk eller religiös grund. Frågan är alltså inte om tro påverkar utan vilken tro. För övrigt är människor vare sig de är politiker eller annat sällan renodlat det ena eller det andra. Det religiösa flyter ihop med det ideologiska.

Jag har ovan gjort läsaren uppmärksam på att kyrkornas företrädare i Örebro inte är entydiga i sin syn på samhället. Allt mitt vridande och vändande på den så kallade värdegrunden har haft som sitt yttersta syfte att visa detta. Må vara att vi ser olika på saker och ting. Huvudsaken är, menar jag, att kyrkornas företrädare grundar sina ställningstaganden i samhällsfrågor på grundmotiv som håller måttet. För mig är, som ni märkt, försoningen det ledande grundmotivet. Försoningen är som motiv öppet. Det låter sig vanligen inte låsas i enskilda absoluta principer som man till varje pris är skyldig att försvara. Med försoning för ögonen söker människan ständigt nya vägar för att nå målet. Samtidigt är slutmålet uppenbart, försoning på det dubbla kärleksbudets grund. Skräcken för mig är att vi som håller fast vid vår kristna tro fastnar i traditionalism och konservatism och glömmer bort själva huvudsaken. Detta sagt som ett varningsord som även kan gälla sekulära politiker. Faran för överdriven trendkänslighet är förstås mer överhängande för politiker på den kanten.

Ekumenik har för mig varit en angelägenhet av första rangen. Tankarna bakom mitt eget församlingsbygge i såväl Markbacken - Varberga under sextiotalet som i Mikael's församling från 1977 och framåt, har varit att skapa ett ekumeniskt alternativ där man tog vara på frikyrkornas gemenskap och folkkyrkans öppenhet.

Jag har i min framställning riktat kritik åt alla håll och inte angivit någon självklar kurs inför framtiden. Antydningarna om riktning har dock inte saknats. Särskilt i avslutningen av kapitel tre har jag talat tydligt om nödvändigheten av kyrkornas reform utifrån försoningen, den kristna trons centrala sanning. I samma kritiska riktning går mina förmaningar i kapitel fem om sången och musiken i församlingen. Man måste vara noga med att skilja medel från mål när man sjunger och spelar i kyrkorna i Örebro, betonar jag. Församlingssynen tycker jag också behöver förnyas såväl i folkkyrka som frikyrka i Örebro. Både samhällssituation och teologiska överväganden talar för det. Om det står att läsa i kapitel två, Örebros frikyrkor. Slutligen har väl ingen undgått att märka att jag är kritisk till kyrkornas sätt att relatera sig till samhället. Alternativet är förvisso inte att endera svälja samhällets så kallade värdegrund helt eller vända den ryggen. Ibland skall man göra det ena, ibland det andra, ibland komma med alternativ. Dock är det sannerligen inte självklart när man skall göra det ena eller det andra. Om detta breder jag ut mig i flera kapitel, mest i kapitel sju, Omsorgens riktningar, i kapitel åtta om välfärdssamhället och i kapitel tio om värdegrunden.

Förhoppningsvis har det jag lyft fram varit till någon ledning för att bättre förstå, bedöma och kunna kritisera mina betoningar och tolkningar av Örebros kyrkohistoria från 1960 till millennieskiftet.

Förkortningar:

A Adventistsamfundet
EFK Evangeliska frikyrkan
EFS Evangeliska Fosterlandsstiftelsen
FA Frälsningsarmén
FKG Frikyrkliga gymnasistförbundet
KGF Kyrkliga gymnasistförbundet
MK Metodistkyrkan
P Pingströrelsen
SB Svenska baptistsamfundet
SMF Svenska missionsförbundet
SMK Svenska missionskyrkan
SOU Statens offentliga utredningar
SvK Svenska kyrkan
TR Troströrelsen
V Vineyard
ÖKS Örebro kristna samarbetsråd
ÖM Örebromissionen